ర్ద్వివిధోక్తిః గర్హణాంచ్యవహితస్యప్ప ధేశవిమృశ్యసా । అక్షితరాంచదథభీవిరహ
జ్వరం హృదయధాజముపాలభత స్మరమ్ ॥ ౮౫ ॥ హృదయమాశ్రయసే యది మా-
మకం జ్వలయసీత్థమనంగ తదేవ కిమ్। స్వయమపి క్షణదగ్ధనిజేంధనః క్వ భవితాసి హ-
తాశ హుతాశవత్ ॥ ౮౬ ॥ పురభిదా గమితస్త్వమదృశ్యతాం త్రినయనత్వపరిప్లు-
తిశంకయా స్మరసనిశ్చలకస్య చ నాపి నత్వయి కిముత్కగతే యమైత్రిభిః ॥ ౮౭ ॥ స-
హచరోసి రతేరితి విశ్రుతిస్త్వయి వసత్యపి మే న రతే కుతః । అథన సంప్రతి సంగతి-
రస్తి వామనుమృతా న భవంతమియం కిల ॥ ౮౮ ॥ రతివియుక్తమనాత్మపరజ్ఞ కిం

ప్రాయమితి విచార్య హృదయభాజం స్మరమ్ ఉపాలభత నిందత్ - పాతీత్యర్థః
భావ ఇతి భావః ॥ ౮౫ ॥ హృదయమితి ॥ హే అనంగ మామకం మదీయం హృదయం
యత్ జ్వలయసి తదేవ కిమ్. హృదయమాశ్రయసే తదా ఇత్థం జ్వలయసి, హత-హతాశ
దుర్బుద్ధే స్వయం త్వమపి ... హుతాశవత్ ... క్వ భవితాసి ... దగ్ధనిజే ధ
నోఽగ్న్యాశ్రయస్సన్ ... క్వ భవితాసి ... అనదత్యే లుట్ పర
... ఇతి భావః ॥ ౮౬ ॥ పురభిదేతి ॥
హే స్మర త్వం ... పురభిదా హరేణ, త్రినయనత్వం త్ర్యక్షత్వం ...
... తస్య పరిప్లుతిశంకయా ... అదృశ్యతాం గమితః, ...
... పురభిదా ... త్వయి ... ॥ ౮౭ ॥
... ఇత్యర్థః ...
... సహచరోసి ... అనేక ... ప్రసిద్ధిః ...
... ఇతి వచనాత్ ॥ ౮౭ ॥ సహచరమితి ॥ హే స్మర రతేః సహచరః సంతస్త్వం
సహచరోసీతి విశ్రుతిః ప్రసిద్ధిః, త్వయి వసత్యపి ... మే రతిర్న ... అథవా సం-
ప్రతి వాం యువయోః సంగతిర్నాస్తి ... అనుమృతా ... ఇతి ...
... అనుమరణాభావాత్ సంగతిర్నాస్తీత్యర్థః. అత్ర ... రతే-
ర్నాయికాత్వం ... అలంకారః ॥ ౮౮ ॥ ర
తీతి ॥ ... అనాత్మపరజ్ఞ ... మా ..., మామపరతివియుక్తాం

స్వమివమామపి తాపితవానసి కథమతాప భృతస్త్వవసంగమాదితరథా హృద
యంముముదస్యసే॥ ౭౯ అనుమమారనమారకథంనుసారతిరితి ప్రథితాపిపతి
వ్రతా౹ఇయదనాథవధూవధపాతకీదయితయాపితయాసికిముజ్ఝితః॥ ౮౦॥ సుగ
త ఏవవిజిత్యజితేంద్రియస్త్వదురుకీర్తిమనుంయదనాశయత్। తదపతన్మనువశి
ష్టవతింతతస్సమితిభూతమయో నహరద్దరః। ౮౧॥ ఫలమలభ్యతయత్కుసుమై
స్స్వయంవిషమనేత్రవినున్నసంగనిగృహ్ణతా॰ అహహనీతిరవాప్తభయాతతోన కుసు
మైరపివిగ్రహమిచ్ఛతి। ౮౨॥ అపిధయన్నితరాంమురవత్సుధాం త్రిపయనాకర్షథ

స్వమాత్మానమపి తాపితవానసీత్యర్థః. కుతః ఇతరథా సాన్వసంతాపనే అతాపభృత
స్తాపరహితస్య త్వత్సంగమాత్సంపర్కాన్మమహృదయం కథం దహ్యతే, తప్తస్పర్శాత్తాపో
నాతప్తస్పర్శాదిత్యర్థః సంతాపనాదపి త్వయి మతిస్తేనాపి పరసంతాపః క్రియతే తతశ్చ త్వై
గ్యథా తత్ప్రమస్త్రైః కిమిముక్తైరితి భావః॥ ౭౯॥ అనుమమారేతి॥ హేమారమారకపతివ్రతేతి
ప్రథితాపి సారతిః కథం వానుమమార కథం నానుమృతా ॥ శ్లో ॥ మృతే మ్రియేత యా నారీ
సా స్త్రీ జ్ఞేయా పతివ్రతేత్యనుస్మరణాదితి భావః, అథవా ఇయదనాథవధూసంఖ్యాస్త్యర్థః
[illegible] అనాథవధూనాం వియోగస్త్రీణాం వధే పాతకీ త్వం తయా దయితయాపి ఇది [illegible]
[illegible] తయాపీతి భావః; ఉజ్ఝితః త్యక్తోసికిమిత్యుత్ప్రేక్షా॥ శ్లో। అతుర్థస్సం ప్రవిశ్య పిహితః
[illegible] యితిస్మరణాదితి భావః॥ ౮౦॥ సుగత ఇతి జితేంద్రియః సుగతో బుద్ధ
[illegible] తవ ఉరుం మహతీం కీర్తిం మనుం శరీరం యస్య [illegible] నాశయత్ [illegible]
[illegible] దవశిష్టవతీమవశిష్టా భూతమయీం పాంచభౌతికాం తనుం సమితి [illegible]
[illegible] హరత భస్మీచకారేత్యర్థః - తథాపి నిర్లజ్జః కథమిత్థమస్మాన్ [illegible]
[illegible] వ్యథయసీతి విస్మితా స్మ ఇతి భావః ॥ ౮౧॥ ఫలమితి ॥ హే అనంగ విషమనేత్రత్ర్య
[illegible], కుసుమైర్నిగృహ్ణతానిరుంధతా - ప్రహరతేత్యర్థః త్వయా యత్ఫలం మరణరూప
మలభ్యత- తతస్తస్మాత్ఫలాదవాప్తభయా ప్రాప్తభయా నీతిః, సర్వథా సాధనాంతరేణా
[illegible] కార్యమిత్యేవం రూపా నీతిః - కుసుమైరపి విగ్రహం నేచ్ఛతి- అహహే
త్యద్భుతే, [illegible] సాధనా [illegible] పుష్పైరపి నయోద్ధవ్యం కిం పునర్నిశితైశ్శస్త్రైరితి త్వాము
[illegible] విశేషితి భావః॥ ౮౨॥ అపీతి ॥ హే స్మర- యితరాం సురవత్సుధాం తర
[illegible] త్రిపయనాదీన్ [illegible] [illegible]
[illegible] అపిధ ప్రాప్తో [illegible], అపోన్నతేరతిధరిత్ర్యా [illegible] దిశియమాదిడాగమః- [illegible]
[illegible] అధరస్యోష్ఠస్య [illegible] అవరాచా [illegible]. అత్ర [illegible] ప్రాప్తా
[illegible] ॥ ౨ ॥ [illegible] కృపయోరితి [illegible] అమృతం [illegible]
[illegible] మృతిహానేకథమ [illegible] మరణస్త్వమేకో మృత ఇతి భావః॥ ౮౩॥ ధునవేతి॥ ఏతేత

మూపిధతాందశామ్। ఘనరతేరధరస్య రసాదరాదమృతమాత్ర ఘృణిః ఖలునాపి
బలి॥ ౬౩॥ భువనమోహనజేన కిమేనసా తవపరేతబభూవపిశాచతా। యదధు
నావిరహాధిమలీమసామభిభవన్ భ్రమసిస్మరమద్విధామ్॥ ౬౪॥ బతదదాసి నమృ
త్యుమపిస్మరస్ఖలతితేకృపయానధనుఃకరాత్। అథమృతాఽసి మృతేనచముచ్యతేన
కిలముష్టిరురీకృతబంధనః॥ ౬౫॥ దృగుపహత్యపమృత్యువిరూపతాశ్శమయతేవ
రవిజఙ్ఘరసేవితా అతిశయాంధ్యవపుః క్షతిపాండుతాస్స్మరభవంతి భవంతము
పాసితుః। స్మరనృశంసతమస్త్వమతోవిధిః సుమనసః కృతవాన్ భవదాయుధం

ప్రేత- తవభువనానాం మోహనమచేతనీకరణం తజ్జైనసాపాపేన పిశాచతా బభూవకిం.
కుతః స్మరయద్యస్మాదధునా విరహోధనాధి యోగవ్యధయా మలీమసాం మలినాం మద్విధాం
మాదృశీమబలామభిభవన్ పీడయన్ భ్రమసి. పాపిష్టాః పిశాచతాంగతాః దుర్బల
స్త్రీబాలాదీన్ పీడయంతిత్వం చతథా దృశ్యోసి పిశాచ ఇత్యుత్ప్రేక్షా॥ ౬౪॥ బతేతి॥ హే
స్మర మృత్యుమపి నదదాసి- తేనదుఃఖాంతో భవేదితి భావః. అథతే కృపయాతవకరా
ద్ధనురపి నస్ఖలతి నభ్రశ్యతి పూర్వవద్బాణాః- అహంమృతాఽసి తథాపి నస్ఖలత్యతాహం
మృతేనచ మృతేనాపి ఉరీకృత బంధనః . అంగీకృత బంధనః దృఢబద్ధ ఇత్యర్థః.
ఉర్యంగీకృతౌ రదిభ్యస్తి కరోతి కురుతే పరయితి భట్టమల్లః ముష్టిర్నముచ్యతేఖ్య
లు- బతేతిఖేదే తతః కృతాంతాదపి క్రూరోసీతి భావః ॥ ౬౫॥ దృగితి॥ హే స్మర పర
సిద్ధ్యరసేవితాత్వత్ప్రాప్య సేవకానాసేవకోజనః, దృక్- దృశోరుపహతిః ఆంధ్యం. అపమృత్యు
రకాలమరణం విరూపతా అంగస్త్రైవర్ణ్యం చ- తాశ్శమయతే నివర్తయతి ఔచిత్యోక్తి
లేపదం మిత్యాద్యర్థ్రిశ్వత్వం, భవంతముపాసితుస్తవ సేవకో జనస్య యుతా భీత్యేత్య
తో చేత్యాది నాపస్థ్రిస్రతిషేధః. అతిశయే నాంధ్యం దృష్ట్యుపఘాతః వపుః క్షతిశ్శరీరవిప
త్తిః, పాండుతా త్రైవర్ణ్యం చ తా భవంతీతి దేవతాంతర భక్తస్యదృక్ తద్దోషశాంతిః ఫలం
త్వత్స్య భక్తస్యతదుద్రేక ఇత్యసాధారణాత్యల్పం కామదేవస్యేత్యుపహాసః అత్రానరోత్ప
త్తి లక్షణోవిషమాలంకారభేదః॥ ౬౬॥ స్మరేతి॥ హే స్మర నృశంసతి హింసతీతి నృశం
సో ఘాతుకః॥ శంసహింసాయామితి ధాతోః పచాద్యచ్, అత్యంతనృశంసః నృశంసతమ
స్తతమః . అతో హేతోః విధిస్స్రష్టాను మనసః పుష్పాణి భవతః ఆయుధం కృతవాన్ తవదృ
ఢంధనుర్వాయసమయోమయం అతుగంశరం చ స్పష్టేద్యది. త్రయాణాం జగతాం సమాహా
ర స్త్రీజగత్ కల్పాన్ ప్రళయాంబినాశం ప్రక్షేత తవపాపిష్ఠ తాం దృష్ట్వా విధుమాపర పేష్టి
నానమ్యగనుష్ఠితమితిభావః॥ ౬౭॥ స్మరేతి॥ స్మరరిపో స్త్వదరేఖాంతరస్య రోపశిఖి బా
ణాగ్నేః వి ప్రతిరోపణము ధన్వినో యోరిత్యమరః పురాంత్రయమివతే తవరోపశిఖీజగతాం
త్రయం మా దహత్వితి శ్వేతిశేషః గమ్యమానార్థం త్వాదపిరియోగః విశిష్ట ప్రిస్టా అ

యదిధనుర్దృఢమాశుగమాయసంతవసృజేత్ప్రళయంత్రిజగద్ద్విజేత్॥ స్మరరి
పోరివరోపశిఖీపురందహతుతేజగతామపిమాత్రయమ్! ఇతివిధిస్త్వదిషూ౯
కుసుమానికింమధుభిరంతరసించదనిర్వృతః॥౭౮॥ విధిరనంగమభేద్యమవేక్ష్యతే
జనమనఃఖలులక్ష్యమకల్పయత్। అపిసవజ్రమదాస్యతచేత్తదాత్వదిషుభిర్వ్యదలి
ష్యదసావపి॥ ౭౯॥ అపివిధిఃకుసుమానితవాశుగా౯స్మరవిధాయననిర్వృతిమా
ప్తవా౯ అదితపంచహితేసనియమ్యతా౯తదపితైర్బతజర్జరితంజగత్॥ ౮౦॥
ఉపహరంతినకస్యసుపర్వణస్సుమనసః కతిపంచసురద్రుమాఃతవతుహీనతయా
పృథగేకికాంధిగియతాపినతేంగవిదారణమ్॥ ౮౧॥ కుసుమమప్యతిదుర్నయకా

ర్వృతస్సన్కుసుమేషుంకృత్వాప్యపరితుష్టస్స౯ త్వదిషూన్కుసుమాని మధుభిర్మకరం
ద్రైః అంతరసించత్ అస్సించదిత్యర్థః మాధుర్యాదిత్యుత్ప్రేక్షా అన్యథాపాపిష్టస్యతేకోవా
రయితేతిభావః॥౭౮॥ విధిరితి॥ విధిస్త్వత్తోఽనంగమనవయవం॥ ని॥ అంగంప్రతీకోవయ
వ ఇత్యమరః అతఏవాభేద్యమవేక్ష్యనిరవయవద్రవ్యత్వాదవినాశ్యంనిశ్చిత్య జనమనస్త్వేతవ
లక్ష్యమకల్పయదిత్యుత్ప్రేక్షా సావయవలక్ష్యదానపక్షే, సవిధిర్వజ్రమస్యతూస్యతచేద్దద్యా
ద్యదితదాత్వదిషుభిరసావజ్రోపివ్యదలిష్యద్విశీర్ణోభవేత్ అతోయుక్తకారీస్రష్టేతిభావః॥
౭౯॥ అపీతి॥ స్మర విధిః కుసుమాన్యేవతవాశుగాన్విధాయాపినిర్వృతింకృతకృత్యో
స్మీతిపరితోషంనాప్తవానిత్యుత్ప్రేక్షా కుతఃహియస్మాత్తోనిర్వృతోవిధిస్తాన్కుసుమాశు
గానపి సమయయియంతఏవేతినియమంకృత్వా - తేతవపంచైవాదితదత్తవా౯ తదపితథా
పితైః పంచభిరేవజగత్ జర్జరితంజర్జరీకృతంబతేతిఖేదే విశ్వజయంతాప్యేదం నిఫల
యత్నః కోన్యస్త్వేనియంతేతిభావః॥౮౦॥ఉపహరంతీతి॥హేస్మరపంచసురద్రుమాః మంద
రాదయః, కస్యసుపర్వణః కతిసుమనసఃకియంతి కుసుమాని, నోపహరంతినోపాయనీకు
ర్వంతి సర్వేపాపమితముపహరంతీత్యర్థః॥ని॥ఉపాయనముపగ్రాహ్యముపహారస్తథోపదేశఇత్య
మరః తవతుహీనతయానీచతయాపృథక్ప్రత్యేకమేకికామేకాకినీమేకైకాంసుమనోవ్యక్తి
ముపహరంతీత్యర్థః అతఏవపంచబాణత్వంతవేతిభావః .ఏకాదాకిన్చాసహాయఇతిచ
కారాత్కన్ప్రత్యయేపూర్వస్యేకారః ఇయతావమానేనాపితేతవనాంగవిదారణంశరీరవి
దారణంశరీరవిపత్తిర్నాస్తిధిక్ అవమతసజీవనాన్మరణమేవవరమితిభావః॥౮౧॥ కుసుమమితి॥విధిః
కుసుమమపి దుర్బలమపీత్యర్థః అతిదుర్నయకారి అనర్థకారకంఘనస్త్వేత వపీతిర్యద్వి
త్వాద్విగ్రహిత్వమపునర్జనాహారకిమిత్యుత్ప్రేక్షా పాపీనుసేదత్త్వాహతవ్యమేతిభావః
కింత్వేషవిధిః కిమకృతఅకార్యమేవకృతవానిత్యర్థః.కుతః - యస్యాస్మాకేతస్యతస్యధ
నుష అస్పృష్టేస్థానే అనునాసల ధుర్యోద్వాయత ధూర్జటినైకేవధను పానలధుర్యా
త్వేనిర్మిత వతాతేన కంటక ముద్ధృత్య శల్య మారోపితం యదేకాసహిష్ణోర్ద్వయా మ

తి తేకిముపితీర్య్యనసుర్వైధిరగ్రహీత్। కిమకృతైషయజేకత దాస్ప చేద్యాయమధూద
ధునాపినలబ్ధువాః॥ ౯౨॥ షట్పదవ కృపయాస్వక మేకకంకుసుమ మస్త్రమనందిత
నందనాః। దదతుషట్పద తేకురు తేభవాన్ ధనురిహైకమిషూనివ పంచ తైః॥ ౯౩॥ య
దతనుస్త్వమిదంజగతేహితంకృ సమునిస్త్రవయస్సహ తేషుభిః విశిఖమాత్రవణం
పరిపూర్య్యచేదచలదృజమప్యుజ్ఝితుమీశిషే॥ ౯౪॥ సహతయా స్మరభస్మరుడిత్య
భూః పశుపతింప్రతియామిషుమగ్రహీః ధ్రువమథాదధుతావితనోస్మర స్త్రవపిక
స్వరమేవసపంచమః॥ ౯౫॥ స్మరసమందురితైరఫలీకృతోభగవతోపి భవద్దహ
నశ్రమః। సురహితాయహుతాత్మతనుః పునర్మనుజమదిశ వితతణమాపిథ॥

సహ్యం సంపాదిత మితిభావః ॥ ౯౨ ॥ షడితి అక్రమేణ యౌగపద్యేన నందితనంద
నాః, ప్ర కా శి త సు రో ద్యా నాః యూ గ ప న్ను జ కు సు మ దా న భా ఇత్య
ర్థః, ష ట్ప ద వో వ సం బో ద యః కృపయాన తుప్రీత్యే తి భావః - స్వకం స్వస
ద్ధినంబి రేకక మేవాస్త్రమేవ అనహా ఏకన్నితి య్యః కుసుమం- దద నాఇతి శేషః తథాచో క్తం
త్యా ప్రత్యేకమేకైః దా నాస్మితి త్వ షట్పద తేషభ్యం దదతిత్రైః షట్పదిసుమైరేకధ నుశ్చి
లవీకే వేతి శేషః పంచేషూనివః, పంచభిరితి శేషః భవాన్ కురు తే - అహో అనమా నేపి
దుర్జ్ఞస్య తేపరహింసా వ్యసనమితిభావః॥ ౯౩॥ యదితి హేమార, త్వమతినుర శరీరియ స్త్రమి
మతనుత్వ జగతేహితం, హితయోగే చేతిచతుర్థ్యర్థ క్తవ్యాతథాహి - విశిఖంబాణమునిచ లం
ద్భుజమకంప్రహస్త్రం యథాతథా అ శ్రవణం పరిపూర్య్యాకర్ణాపూర్య్య యద్యుజ్ఝితుం మోక్తుమీశి
షేశక్నోషి చేత్ యస్త్రశతశతీః ప్రహారాన్ సహతు. సముపిం కృ, శ త్వాపీత్యర్థః - అనంగత్వేప్యే
వంజగద్దో హీనః సవ భాన్యు అంతతరవపాత్క యత్ వ్యాపారేజగతిజితేంద్రియః కర్త్రే వాస్త్ర
మియాదిత్యనంగత్వమేవాస్థి జగతమిత్యర్థః॥ ౯౪॥ సహేతి హే స్మర పశుపతింప్రతి మా
మిషుమగ్రహీస్త్రయాసహరుడితిసహ పాభస్మాభూః, అధునావితతోరనంగసత్యవపిక
కోకిలాస్వరః లాపఏవసః రక్షః పంచమః పంచసంఖ్యాపూరణశ్చరోభూత్ ధ్రువం అతయే
వపికః కూజతిపంచమమిత్యాదౌ పికస్వరః పంచమసంజ్ఞాప్రవృత్తిశ్చేతిభావః॥ ౯౫॥ పంచ
మోరాగభేదే స్యాత్పంచానాం పూరణ ఇతి విశ్వః శరకార్య్యకారిత్వాత్ స్వరస్యశర
తోత్ప్రేక్షా॥ ౯౫॥ స్మరేతి॥ హే స్మర భగవతో హరస్యాపి దురితైస్స భవత్పాపైస్సహభ
గవత్సుప్త పాతస్యపాపహరత్వాదితి భావభవద్దహనశ్రమోఫలీకృతోనిష్ఫలీకృతః సుర
హితాయహుతాత్మతనుర్హరకోపానలే త్యక్తస్వదేహస్సన్ - తత్ర గుణం తస్మిన్నేవ తుష్టే - అ
త్యంతసంయోగేద్వితీయా, దివిద్యులోకే పునః పునరుత్పత్తిమాపిథనను పాపిష్ఠ
పికః సురప్రార్థితా త్తి స్మా దేవేతిశేషః అత ఏవ స్వర్గస్సఫలమిత్యభావః॥ ౯౬॥ విరహిణ ఇతి॥
హే మార్కతివాసా శాఖా పాముర్య్యది విధూ దయే చంద్రోదయే సహాయలాభే సతిత్యర్థః సుమనస

౯౬॥ విరహిణోవిముఖస్యవిధూదయే శమనదిక్పవనస్సనదక్షిణః సుమనసోనమయన్నటనీధనుస్తవతుబాహురసౌయదిదక్షిణః॥ ౯౭॥ కిముభవంతముమాపతిరేకకంమదముదంధమయోగిజనాంతకమ్। యదజయత్తతయేవసగీయతేసభగవాన్మదనాంధకమృత్యుజిత్॥ ౯౮॥ త్వమివకోఽపిపరాపకృతౌ కృతీనదదృశే నచమన్మథశుశ్రువే। స్వమదహద్దహనాజ్జ్వలతాత్మనాజ్వలయితుంపరిరభ్యజగంతియః॥ ౯౯॥ త్వముచితంనయనార్చిషిశంభునా భువనశాంతిక హోమహవిః కృతః తవవయస్యమసావ్యమధుంమధుంహతవతాహరిణాబతకింకృతం॥౧౦౦॥

పుష్పంనామధనుః- అటనీకోటి॥౯౬॥ కోటిరస్యాటనిర్గోధేత్యమరః సమయన్ దక్షిణోఽవిరహిజనప్రహరదక్షస్స్యాత్ ప్రహర్తుంప్రవృత్తస్స్యాదిత్యర్థః సవ్యేతర శ్చేతిధ్వనిః తదావిముఖస్యవిహ్వలముఖస్య చంద్రోదయపరాఙ్ముఖస్య విరహిణో యోగిజనస్య- సః దక్షిణత్వేన ప్రసిద్ధశ్శమనదిక్పవనోయామ్యదిఙ్మారుతః దక్షిణోదాక్షిణ్యవాన్ సదేతరశ్చనకింతుసోత్యగ్రః అతస్సర్వార్థమాలత్వాత్త్వమేవపాహీత్యర్థః ప్రత్యఙ్ముఖస్యదక్షిణోపివామఇతి ధ్వనిః శమనదిక్పవనోపిన దక్షిణ ఇతిస్ఫురణాద్విరోధాభాసోలంకారః ॥౯౭॥ కిమితి॥ హేమదన- ఉమాపతిః. మదశ్చ ముచ్చ, ద్వంద్వైకవద్భావః- తేనమదముదామదానందాభ్యాం అంధయతీత్యామోహయతీ కామిజనమిత్యథంఅంధకంఅంధదృష్టిప్రతిఘాతఇతి ధాతోశ్చౌరాదికాత్వదాద్వచ్ అయోగిజనాంతకంవియోగిజనమృత్యుం యేకకమేకాకినం భవంతమేవఅజయదితియత్ తతయేవసభగవాన్ ఉమాపతిః మదనాంధకమృత్యుజిత్ మదనజిదంధకజిన్మృత్యుజిదితివగీయతే కిముగీయతయేవేత్యర్థః మదనవదంధకమృత్యూఅపిత్వత్తోనస్త్రయితిభావః అత్రమదనాదీనాంమిథోభేదేపభేదోక్తేరతిశయోక్తిః॥ ౯౮॥ త్వమితి॥ హేమన్మథ- త్వమివపరాపకృతౌపరాపకారే కృతికుశలః కోపినదదృశేనదృష్టః- నశ్రుశ్రువేనచశ్రుతః. యోపకర్తా దహనాదగ్నిసంయోగాత్ జ్వలతాప్రజ్వలతాఆత్మనాస్వాంగేనజగంతిపరిరభ్యాలింగ్య జ్వలయితుందగ్ధుం స్వమాత్మానంఅదహత్ పరంగాఢమాలింగ్య పరిశోష్టస్వగాత్రేపంకలేపవత్స్వరదాహవ్యసనాదేవాత్మదాహాంగీకారస్తేత్యహోదుర్వ్యసనమితిభావః॥ ౯౯॥ త్వమితి॥ హేమార శంభునా యనార్చిషి నేత్రాగ్నిశిఖాయాంత్వం భువనానాంశాంతికే శాంతిప్రయోజకే- ప్రియోజనమితిఠక్- హోమహవిరాహుతిఃకృతః-ఉచితంవధ్యస్యవధాదితిభావః తవవయస్యం సఖాయంమధుంవసంతంఅహాసోపేక్ష్యంమధుంమధ్వాఖ్యందైత్యం హతవతాహరిణాకింకృతం, బతేతిఖేదే వధ్యవధాద్ధరస్సాధుకారీహరిస్తుమోపేక్షణాదకారీత్యర్థః సమిత్రస్మరోవధ్య ఇతిభావః ॥ ౧౦౦ ॥ ఇతితి॥ ప్రియస్యనలస్యాధరమోష్ఠంపిపాసు పాతుమిచ్ఛుః పిపాసుప్రభృతి నాంగమిగామ్యాదిపాఠాత్సమాసఇతివామనః తత్ప్రసిద్ధం. తస్యాభైమ్యా ఆననం, ఇతిశంకేమద్వ ఉత్ప్రైవ అత్రియ

ఇతీక్షితా ద్వావిచ నైవభృశం ప్రియా కరపిపాసుత దాంసమాశ్వసత్। అజని పాంసుల
మప్రి వాగ్జ్వలన్మదనశోషణబాణహతేవ॥ ౧౦౧॥ ప్రియ సఖీనివహేనస
హాథ సా వ్యరచయద్గిరమర్ధసమస్యయా హృదయమర్మణి మన్మథసాయకైః క్ష
తతమా బహుభాషితుమక్షమా॥ ౧౦౨॥ ఇతి కరుణాదవసూనశరా దసూన్ సహ
జుషః పతిధీరతయాత్మనః। అసవ ఏవ మమార్ధ్వవిరోధి ఇతి కథవ రీక్షసఖి రక్షితు
మాత్థ మామ్॥ ౧౦౩॥ హిరగిరం న తృణోషి కిమాశ్రవే ప్రసభమస్య జీవితమా
త్మనః సఖి హితా యది మే భవ సీదృశీ దయితమిచ్ఛసి మామనుజీవినీమ్॥ ౧౦౪॥ అ
మృతదీధితిరేష విదర్భజే భజతి తాపమముష్య కిమంశుభిః యది భవంతి మృతాః సఖి

వాగ్భిర్వ్రిష్టురోత్రుక్తిః - జ్వలంతః క్రుష్టస్యతో మదనస్య యశ్శోషణబాణః తస్యహతేః వ్రిశా
దావశేతి హాఘూర్ణశ్చ అత్యుగ్రశ్చ పాంసులం పాంసు మదద్రవం- అజనిజాతం॥ ౧౦౧॥ ప్రియ
సఖీతి॥ అథ సా దమయంతీ మన్మథసాయకైః హృదయమర్మణిక్షతతమా గాఢం వహ్యాత్
అతఏవ బహుభాషితుం ప్రపంచ్య వక్తుమక్షమా సతీ ప్రియసఖీనివహేన సహ అర్ధసమ
స్యాన సార్ధం అర్ధరూపయా సమస్యయా సంగ్రహకారికయా॥ ని॥ సమస్యాతు సమ
స్యార్థోక్త్యసమరః సంజ్ఞాయాం సమజనిషదేత్యత్ర సంపూర్ణార్థస్య తెస్యాభావాత్ కృద్వేటితీర
స్వామిగిరవ్యరచయత్, పూర్వార్ధం సఖీజనసమస్యాద్యుత్తరత్వేనోత్తరార్ధం స్వయం మర
చయదిత్యర్థః. ౧౦౨॥ ఇతి కరుణాదితి॥ హే ధ్రియతి పతిసహజయా ధీరతయా స్థైర్యేణాపి
పతిధ్యానమితి ఏతదిభావనః। ఇతి కరుణాదివ్యమాత్మాన శరాదసూన్ మే సహజానస్త
స్యాస్యాక ప్రాణాన్ అవరత, అర్ధ్వా మాసమాసవ ఏవ మమ విరోధినః శత్రవః నమ్యాం తాన్
దుఃఖసంవేదనస్యాభావః హే సఖిమాం ధ తురీశ్రద్ధతేః ఉరాస్థ ప్రతిషిద్ధనః ఇం నామి
త్ర సాధుః। సంప్రతి మే ప్రాణాన్ త్యజమి అంతపోలవంప తిరోధీరత్వభావః॥ ౧౦౩॥ హృతగిర
మితి॥ అశ్నుతోతి వాక్యమితి అశ్రవా వచనాన్యచ్. హే అశ్రవే తాత్ర్యకారిణి॥ నిపతనే
స్థిత అశ్రవ ఇత్యమరః - ప్రసభం బలాత్ అస్యాత్మనో జీవితం ప్రాణమపరత॥ క్లో॥ పతిజీవం
తమాన పోతేదరంనవచనేశం తాదపీనన్యామాదితిభావః। హృతగిరమాత్ర గాక్యశిదవక్తృతోష
హే సఖి యాత్వం మదరం మమ జీవిత మిచ్ఛస్యే తేషు సేశా దృష్టితం శ్రుత్వా కిమి హరా నాపి
జీహి తాధవసయని -నరుభవసీ అతోనత్యతో మిత్యర్థః ౧౦౪॥ అమృతదీధితిరితి॥ హేవి
దర్భజే దమయంతి! ఇత్యుభోవరిగా శోకాస్త్రతస్య కాః- అమృతదీధితిః సుధాంశుః అముష్య పు
ధాంశోరంశుభిః కిమితి తాపం భజసి॥ అత్రాప్యంశబ్దస్యార్థాంతరార్థగమేషు ఈశ్వరమా హా
యదీతః హే సఖి కిమృతశ్చ త్రికాస్యతా భసంశయని - తదాశ్వపదిశబ్దేన శ్యాప
త్యర్థః। అస్మాకమృతవీచిత్వాత్ జీవనసాధకం, మృతవీచిం క్షత్యేనాన్వతీర్ణ తాం తస్యాన్యదితి
భావః - అత్ర జమృతతేజ సాతసయా ప్రాయుక్తస్య ప్రతీతిస్థానాత్ యోజనాద్యక్రో

చంద్రికాశ్చశశభృతః క్వతదా పరితప్యతే॥౧౫॥ వ్రజధృతింత్యజభీరుహేతుకా
మయముచండమరీచిరుదంచతి జ్వలయతిస్ఫుటమాతప ముర్ముర్మైరనుభవంవచ
సాసఖిలుంపసి॥ ౧౬॥ అయిశపేహృదయాయతవైవతద్యదివిధోర్నరుచేరసి
గోచరః రుచిఫలం సఖిదృశ్యత ఏవయజ్జ్వలయతి త్వచముల్లలయత్యసూన్॥
౧౭॥ విధువిరోధితిథేరభిధాయినీమయినకింపునరిచ్ఛసికోకిలామ్। సఖికిమర్థ
గవేషణయాగిరంకిరతి సేయమనర్థమయీంమయి॥ ౧౮ ॥ హృదయమేవత
వాస్తిసవల్లభస్తదపికిందమయంతిః షీదసి ! హృదిపరంనబహిఃఖలువర్తతే సఖి

త్రైరలంకారః శ్లో॥ అన్యథో క్తస్యవాక్యస్యకాకాక్వాశ్లేషేణవాభ వేత్ అన్యథాయోజనంయ
త్ర సావక్రోక్తిస్తదుచ్యతఇతి॥ ౧౫॥ వ్రజేతి॥ హేముగ్ధేధృతిం వ్రజధైర్యంభజ, అహేతు
కాంభీతింత్యజ అయమ చండమరీచిశ్శీతాంశురుదంచత్యుదేతి- నచంద్రాంశురిత్యర్థః అతస్తై
రేవముర్ముర్మైస్తుషానలైః॥ ఇతి॥ ముర్మురస్తుతుషానలఇత్యమరః శిఖిస్ఫుటం ప్రత్యక్షంయథాత
థాజ్వలయతిదహతి. హేసఖి అనుభవం ప్రత్యక్షంవచసా ఆగమేనలుంపసిబాధసే- తద
యుక్తం ప్రత్యక్షస్యవాక్యవత్ప్రబలత్వాదితి భావః అత్రాచండకరేచండ క
రభ్రాంత్యాభ్రాంతిమదలంకారః ౧౬॥ అయిశపేహృదయ చండమరీచిరితి తద్విశ్వాసయతి॥
అయీతి॥ అయిముగ్ధే శపే, విశ్వసిహీతి శేషః విధోశ్చంద్రస్యరుచేస్తేజసోగోచరోవిష
యోనాసియది- త్వదంగసంగీదంతేజశ్చాంద్రంనచేదిత్యర్థః తర్హి తవైవ హృదయాయశ
పే త్వజ్జ్ఞాతాయద్రుహ్యామీత్యర్థః శ్లాఘహ్నుఙ్ స్థేత్యాదినాసంప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ- త
ర్హి సఖి రుచిఫలమేవ తేజోమాత్రకార్యమేవదృశ్యతే- నతుచంద్రకార్యం - మద్భాగ్య
విపర్యయేణాభిభవనిమిత్తమితిభావః కుతః త్వచమద్యస్మాత్వదంజ్వలయతిదహతి . అసూన్
ప్రాణానుల్లలయతిఉన్మూలయతి- సర్వంతేజః ఉష్ణత్వాద్దాహకమేవ అభిభవాస్తువిపర్య
యయితిపదార్థతత్త్వవాదినః॥ ౧౭॥ విధ్వితి॥ అయిత్యాది- విధువిరోధితిథేః కుహ్వాఖ్యా
యాః తిథేరభిధాయినీ, తదభిధాయకకుహూశబ్దోచ్చారిణీం - కుహూకుహ్వితి
నామగ్రహణంతత్కాహ్వయమిత్యర్థః కోకిలాం పునః కిం నేచ్ఛసి నాభూచ్చంద్రస్తద్విరో
ధినీమేవాంతుకే నేచ్ఛసీత్యర్థః హేసఖి , అర్థాగవేషణయాకుహూశబ్దస్య నష్టచం
ద్రాతిథిరర్థః ఇతి విచారణకిం , తత్సాన్నిధ్యమేవ మిహాస్త్రీత్యర్థః - గమ్యమానసాధన క్రి
యాపేక్షయాకరణత్వాత్ఫలమా- కుతః సేయంకోకిలామయి విషయేగవాదిశబ్దవదభి
యుక్తత్వనర్థమయీంచ [illegible] త్వాత్- కించ అనర్థమయీం అక్షి
[illegible] అనర్థ [illegible] ౧౮॥
[illegible]
[illegible]

యుతస్తత ఏవ విభూష్యతే ॥ ౧౦౯ ॥ స్ఫుటతి హారమణౌ మదనోష్మణా హృదయమప్యనలంకృతమద్య తే। సఖి హతాస్మి తదా యది హృద్యపి ప్రియతమస్స మమ వ్యవధాపితః॥౧౧౦॥ యిదముదీర్య తదైవ ముమూర్ఛ సా మనసి మూర్ఛితమన్మథపావకా। క్వ సహతామవలంబలవచ్ఛిదామనుపపత్తిమతీమతిదుఃఖితా॥౧౧౧॥ అధిత కాపి ముఖే సలిలం సఖీ ప్యధిత కాపి సరోజదళైః స్తనౌ। వ్యధిత కాపి హృది వ్యజనానిలం న్యధిత కాపి హిమం సుతనోస్తనౌ ॥౧౧౨॥ ఉపచచార చిరం మృదుశీతలైః జలజజాలమృణాలజలాదిభిః। ప్రియసఖీ నివహస్స తథా క్రమాది

దేవ విభూష్యతే శోభ్యతే న చైతావతా ఫలమిత్యత ఆహ యతస్స్వస్యేతద్యోగ్యం న తు స్వస్యేతి అతో మే విపాక ఇత్యర్థః॥ ౧౦౯। స్ఫుటతీతి॥ హే సఖి మదనోష్మణా కామజ్వరేణ హారమణౌ హృదయాలంకారరత్నే స్ఫుటతి విదళతి సతి అద్య తే తవ హృదయం వక్షోఽపి అలంకృతం సఖీవత్ అనలంకృతం అపరిష్కృతం జాతం, అనర్హ్యతయా అంతరంగమప్యనలంకారరహితం కృతమిత్యర్థః। పరం మతోఽప్యత్ర సమాహ- హే సఖి స ప్రియతమః మనుహృద్యపి వ్యవధాపితో యది దూరీకృతశ్చేత్ తథా తర్హ్యహం హతాస్మి మృతైవేత్యుక్తిః అతిప్రియతమాదినా పునరాగమః తదా హతాస్మీతి పరోక్షోక్తిరలంకారః, హారమణిరుక్తః॥ ౧౧౦ ॥ ఇదమితి॥ సా భైమీ ఇదం పూర్వోక్తం సఖీం హతాస్మీతివాక్యం ఉదీర్య ఉచ్చార్య, తదైవ మనసి మూర్ఛితమన్మథపావకా ప్రవృద్ధకామా సతీ ముమూర్ఛ మోహం మూర్ఛాం మోహం సముచ్ఛ్రాయ యోరిత్యర్థః ద్వయోరపి ధాతోః స్మరణాత్. తథా హి దుఃఖితా సంజాత దుఃఖా దుఃఖితా సా అనుపపత్తిమతీమలంకృతమిదం శబ్దశ్రవణాదస్య భ్రాంతి విషయత్వాదనుపపన్నామిత్యర్థః- అవలంబలవస్య హృదయసంగతి మాత్రలవస్య హారిణా ధారితేః స్యాపి- ఛిదాముచ్ఛేదం క్వ సహతాం కథం సహేదిత్యర్థః దుఃఖోత్పన్న స్వభ్రాంతమభ్రాంతం బాహ్యసంవేదన మతిదుస్సహమతో యుక్తమస్యా మూర్ఛనమితి భావః- అర్థాంతరన్యాసోఽలంకారః॥ ౧౧౧॥ అధితేతి॥ కాపి సఖీ సుతనోః తన్వ్యా ముఖే సలిలం అధిత అపిహితవతీత్యర్థః; కాపి స్తనౌ సరోజదళైః వ్యధిత పిహితవతీ - వస్త్రగుంఠితలోప మహాపొవ్వుపసర్గయోరిత్యకారలోపః- కాపి హృది వ్యజనానిలం వ్యధిత విహితవతీ తాలవృంతేన వీజయామాసేత్యర్థః- కాపి తనౌ శిశిరే హిమం చందనం। నిః। చందనం పిహితమిత్యమరః. న్యధిత నిహితవతీ॥ ౧౧౨॥ ఉపచచారేతి॥ స ప్రియసఖీనివహః మృదుశీతలైః జలజజాలమృణాలజలాదిభిః, జలజజాలైః పద్మసమూహైః మృణాలైః జలైః అభిషేకాద్యుపచారసాధనవిశేషైః క్రమాచ్చిరం తథోపచచార, యథైషా తైః కిల ఘుటిత్రం చేతనాం న జ్ఞాతవతీ॥ ౧౧౩॥ అథ వైద్యాః కలాధరయుక్త ప్రశస్తానాం - అస్త్వనాపరీక్షాన్వర్గాణాంయోధః కలకలః ద్వయోనాహాః, అక్షరః అర్థాంతర. యుశిశిర క్షుద్ర జనితసంబంధః - తాయమాహాహ

యమవాప యథాలఘుచేతసాం। ౧౧౩ ॥ అథ కరే కలయ శ్వసితి స్ఫుటం చలతి ప
క్ష్మ చ తే పరిభావయ । అధరకంపన ముస్న్నయమేవ కే కిమపి జల్పతి కల్పలతే ధ్రువం॥
౧౧౪॥ రచయ రుచా మతే స్తనయోర్ద్వయం గంధయుతే కేశినకైశ్యమసంయుతమ్। అ
వగృహాణ తరంగిణి నేత్రయోర్జలఝరావితి శుష్యతి రే గిరః॥ ౧౧౫॥ కలకలస్స
త దాళిజనానాద్యదుదల సఖీప్రలపస్వరితైస్త్రైః ॥ యమధిగమ్య తాలయమేత
వాక్ ద్రుతతరస్స విదర్భపురందరః॥ ౧౧౬॥ కన్యాంత పురబోధనాయ యదధి
ధి కారాన్న దోషాన్నృపం ద్వావంత్రి ప్రవరశ్శ్రుతుల్యమగదం కారస్య తాపూచ

తే స్ఫుట వ్యక్తం శ్వసితి ప్రాణితి కలయ ఆకలయ, హే చతే పక్ష్మ నేత్రలోమ చలతి [illegible] పక్ష్మఘటా, పరిభావయ పరామృశ - హే మేన కే అధరకంపన మూహ్య నల్లనము న్నయత్నా యు- హే కల్పలతే కిమపి జల్పతి ధ్రువం ॥ ౧౧౪ ॥ రచయేతి హే చారుమతే స్తనయో ర్ద్వయం మావరణం రచయ - హే కేశిని అసంయుతం విస్రస్తం కేశ్యా శాం కేశ సమూహం కేశా ఖ్యాం యుంగు చావస్యతర స్యామితి యత్నా [illegible] గంగాయ [illegible] హే తరంగిణి నేత్రయోర్జలఝరౌ అవగృహాణ ప్రతిబధాన ఇతి గిరశ్శు ష్యతి [illegible]॥ ౧౧౫॥ కలకలమితి [illegible] సఖీజన [illegible] ఆలి [illegible] [illegible] [illegible] సంభ్రమితా [illegible] విప్రలాపమహాంసః కలకలః [illegible] గజ్య [illegible] విదర్భపురందరః భీమ నామకః ద్రుతతరో [illegible] యమేత వాక్ కన్యాంతఃపురం ప్రాప్తవాన్ ॥ ౧౧౬॥ కన్యేతి ॥ కన్యా తః పుర [illegible] బోధనాయ యోగిత్వే [illegible] సంధానాయ [illegible] కారాద్య [illegible] మంత్రి [illegible] యోగాత్ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మంత్రిప్రవరశ్చ [illegible] అలంకారః ౧౧౭॥ [illegible] వ్యాఖ్యాంమంత్రి [illegible] [illegible] [illegible]

తు! దేవాకర్ణయసుశ్రుతేనచరకస్యోక్తేనజానేఽఖిలం స్యాదస్యానలదంవినా నదళనే తాపస్య కోఽపిక్షమః॥ ౧౧౬॥ తాభ్యామభూద్యుగపదప్యభిధీయమానం భేదవ్యయాకృతమిథః ప్రతిఘాతమేవ। శ్రోత్రే తు తస్య పపతుర్నృపతేర్న కించిద్భైమ్యా వ్యనిష్టశతశంకితయా కిలాస్య॥ ౧౧౭॥ ద్రుతవిగమితవిప్రయోగచిహ్నామపి తనయాం నృపతిః పదప్రణమ్రామ్। అకలయదసమాశుగాధిమగ్నాం ఝటితి పరాలియవేదినోఽపి హా విజ్ఞాః॥ ౧౧౮॥ స్మరతరదధపితాశిషం సుతా నైనత శిరసే ముహురున్నమయ్య వక్త్రాళిం। దయితమభిమతం స్వయంవరేత్వం గుణమయమాప్నుహి వాసరైః కియద్భిః॥ ౧౧౯॥ తదను సతనుజాసఖీరవాదీత్తుహినఋతౌ

త్యైకవక్త్రయాకృతి అత్ర న్నాకారమేక రూపం యథా తథా - యుగపదేకదా - అభిధీయమానం- నళదాదివాక్యమితిశేషః. మిథో న్యోన్యం ప్రతిఘాతో విరోధో యస్యతస్మిథః ప్రతిఘాతం మిథో ఽన్యోన్యమేవాభూత్ అభిధాన యోగపద్యాద్భైరక్షర్ద్వయోర్వ్యాభిన్నాక్షరకాక్య వత్ర్యభూయయివామపితద్భిన్నార్థాఽవాక్యద్వయమేవాసీత్యర్థః - రాజ్ఞస్తునతత్రద్వయోరిత్యాహ శ్రైమ్యాం నివృత్తోఽనిష్టశతశంకితయా అనిష్టానేకశంకావత్త్వేన అకులస్య నివృత్తిత్రస్య. శ్రేమపశ్యతి భయాన్యపదేపీతిన్యాయాదితిభావః. తస్యనృపతేః భీమస్య శ్రోత్రే తుకించిన్నపపతుః నకించిదధ్ధాంజగృహతుః వ్యాకులాంతఃకరణతయా తద్వాక్యోనాకర్ణనాదత్తాపాస్త్యర్థః॥ ౧౧౭॥ ద్రుతేతి॥ నృపతిః ద్రుతవిగమితవిప్రయోగచిహ్నాం ద్రాగపసారితశిశిరోపచారచిహ్నామపి- పదప్రణమ్రాం పాదపతితాం పుపసగాదసమాసేవితోపదేశస్యేతిణత్వం తనయాం అసమాశుగాధిమగ్నాం - మదనవ్యథామగ్నాం అకలయత్ నిశ్చికాయ తథాహి విజ్ఞాః ప్రవీణాః పరేఙ్గితజ్ఞా ఇత్యర్థః ఝటిత్యవిలంబేన - పరాశయవేదినోఽపి ప్రకాశకలింగమంతరేణ ఆకారమాత్రేణ పరేంగితం వేదిష్యంతీత్యర్థః. సామాన్యేన విశేష సమర్థనరూపోఽర్థాంతరన్యాసః॥ ౧౧౮॥ స్మరేతి॥ అథపితాభీమః నతశిరసే శ్లావనత ముఖాయై సుతాయై దమయంత్యై వక్త్రాళిం ముఖముద్యమ్య హే వత్సే కియద్భిః కతిపయైరేవ వాసరైః స్వయంవరే త్వం గుణమయం గుణాఢ్యమభిమతం దయితమాప్నుహీత్యాశిషం ముహురన్వ్యతరత్॥ ౧౧౯॥ తదన్విరి॥ తదనుఆశీర్దానానంతరం అనుగ్రహణవివశం ప్రవదనీయసంజ్ఞా సన్నృప స్తనుజాసఖీస్సభావయన్నాహ అవాదీదాచేంతిత్తదాహ - హేయన్మాత్ - తుహినఋతౌ శిశిరకాలే ఋత్విక ఇతి ప్రకృతిభావః - గతేవిగతేతదేవ, వసంతే పుష్పపరిణామా స్తపస్వ్యదుస్సహత్వా చ్చేతిభావః, అన్యత్ర నాంగో మలాంగీనాం యౌవనప్రవిష్టానాం శరీరకుసుమమపి శరాయు శక్షరవదావరతితస్వద్దుస్సహం భవతి యేః త్రగాత్రమాదరాదన్యత్ర మదనబాణత్వా చ్చేతిభావః - తత్రస్మాస్మాస్యాం కోమలాంగ్యాం యువత్యాం చటులతం యోగ్యమాః చా

గతమేవహీదృశీనాం కుసుమసుపికరాయతే శరీరేతదుచితమాచరతోపచార మస్యాం। ౧౨౧॥ కతిపయదివసైర్వయస్యయావః స్వయమభిలష్యతే వరిష్యావరీయాం। క్రశిమశమనయాతయాతదాపుం రుచిరుచితానభవద్వ్యథాభిధాభిః॥ ౧౨౨॥ ఏవంయదృదతాన్యపేణతనయానాపృచ్ఛిలజ్జాపదం యన్మోహస్మరభూరకల్పివపుః పాండుత్వతా పాదిభిః యచ్ఛాశీః కపటాదవాదిసదృశీవాక్త్రత్రయా సాంత్వనాకస్మాత్యాళిజనోమనోభిమతనో రానందమందాతుయోః॥ ౧౨౩॥ శ్రీహర్షంకవిరాజ రాజిమకుటాలంకార హీరస్సుతం శ్రీహీరస్సుషువే జితేంద్రియచయం మామల్లదేవీచయం। తుర్యస్థయిర్య విచారణప్రకరణభ్రాతర్యం తన్మహాకావ్యే త్రవ్యగళీషేస్య చరితేనసర్గోనిసర్గోజ్జ్వలః॥

తంప్రతికారమాచరత ॥ ౧౨౧॥ కతిది కించకతిపయదివసైః అల్పదివసైరేవవోయమహా వః యస్యయా సఖ్యాత్రహ్యవరీయాం శ్రేష్ఠః పుమాంస్వయమభిలష్య కామయిత్వా వరిష్యతే. యంగామయతేతంవరిష్యతీత్యర్థః- తత్రహ్యదర్థేదాసింఅనయాదమయంతీ కర్తాన్య భవతీనాంవిచేవవిదాయాసాం తాసాంభవద్విధానా। - సర్వనామ్నాస్వృత్తి మాత్రే పుంవద్భావః- అపి ధాభిరుస్త్రీర్యాత్రశినశమవాకార్శ్యనివర్తనాతయాదిపాయ భూతయా. రుచిః కాంతిః శ్రీతిర్వ్యత్ర్యు ఉచితాతత్రహ్యా, స్వయం నపరపర్యంతంభవదు పలాలనావద్భిః భవంవిహాయప్రసన్నయాసంతుష్టయావస్థాతవ్యమిత్యర్థః - ప్రకృత త్యాదిస్త్వో వతుష్ట యుపుష్పితాగాత్రివృత్తం॥ ౧౨౨॥ ఏవమితి। ఏవం వదతాన్యపేణతన యాదమయంతీ జ్ఞాపకంలజ్జా హేతుంనాపృచ్ఛత్ మేనమిత్ జ్ఞాతాంశ్చేప్రశ్నాయోగాది తిభావః - పృచ్ఛేర్మహాదిత్వాద్ద్విప్రధానేకర్మణిలుఙ్. మోహోమూర్ఛాచవపుః పాండుత్వతాపాదిభిశ్చిహ్నైస్స్మరధూః కామదోకల్పితశ్చిహ్నితమిత్. తత్రితస్యాంప్ర త్యాంగశ్చసుహానా యాసాంత్వనాలాశ్చకృత్యాత్ పాదాదిః కపటాద్వయితమా త్వేహితాద్యద్యాశిద్వాదవ్యాజావవాదీతివమిత్. తస్సర్వంమత్వాలోచ్య ఆళిజ నాః మనస్సుదిత్రం అనందమందాతుయోః స్థితమతనోతంలజ్జాంందపాగరీచకాలేత్య ర్థః- స్వేష్టసిద్ధేరానందః స్వరహస్యప్రకాశేనాలజ్జా॥ ౧౨౩॥ శ్రీహర్షమిత్యాదిసుగతం మధ్యేత్ర యుతాపాద్యకరలోహస్తేతిపాదః స్థ్రయిత్యాదిచారణనామస్వనామస్వప్రణీతం ప్రకరణంతత్స్థితిసత్త్వమానసర్గ్యకేషత్యర్థః॥ ఇతిశ్రీమహోపాధ్యాయః-

ఇతిపదవాక్యప్రమాణపారావార పారీణశ్రీమహోపాధ్యా

యకోలచల్లమల్లినాథసూరివిరచితాయాంనైషధవ్యా

ఖ్యాయాంజీవాతుసమాఖ్యాయాం చతుర్థస్సర్గః-

శ్రీరస్తు,

నైషధకావ్యే సవ్యాఖ్యానే- పంచమస్సర్గః.

—(*)—

౧॥ యావదాగమయతేథ నరేంద్రాన్ సస్వయంవరమహాయ మహీంద్రః। తావదేవ ఋషిరింద్రదిదృక్షుర్నారదస్త్రిదశధామ జగామ॥ ౨॥ నాత్ర చిత్రమను తం ప్రయయౌ యత్పర్వతస్స ఖలు తస్య సపక్షః । నారదస్తు జగతో గురురుచ్చైర్విస్మయాయ గగనం విలలంఘే॥ ౩॥ గచ్ఛతా పథి వినైవ విమానం వ్యోమ తేన మునినా విజగాహే। సాధనే హి నియమోన్యజనానాం యోగినాం తు తపసాఖిలసిద్ధిః॥

॥ ౧ ॥ అథ దమయంత్యాస్స్వయంవరారంభానంతరం ఇంద్రాద్యాగమనం వక్తుముపయోగితయా నారదస్యేంద్రలోకగమనమాహ॥ యావదితి॥ అథ స మహీంద్రో భీమభూపతిః స్వయంవరమహాయ స్వయంవరోత్సవాయ నరేంద్రాన్ యావదాగమయతే ఆగమయతే స్మ యావదాగమనం బహుత్వార్థః, ఆగమేః క్షమాయామాత్మనేపదం ... తావదేవ ఋషిర్నారదః ఋత్యాః ఇతి ప్రకృతిభావః. ఇంద్రం దిదృక్షుస్సన్ ద్రష్టుమిచ్ఛన్, సమిగాం ... త్రిదశధామ స్వర్గం ప్రతి జగామ ... స్వాగతావృత్తం ... ॥ ౨ ॥ అస్మిన్సర్గే ... నాత్రేతి॥ పర్వతో నారదసఖో మునిః ... పర్వతస్తం దేవర్షిరితి విశ్వః తం నారదమనుప్రయయౌ అనుజగామ ఇతి యత్ అత్ర చిత్రమాశ్చర్యం న కుతః, స పర్వతస్తస్య నారదస్య సపక్షస్సఖా ఖలు ... ఇత్యర్థః కింతు జగతో లోకస్య గురుస్త్రైలోక్యగురుః ... నారదస్తు విస్మయాయ గగనం విలలంఘే లంఘయామాస ... ఇత్యర్థః గురుద్రవ్యస్య ... ॥ ౩ ॥ గచ్ఛతేతి॥ పథి విమానం వ్యోమయానం వినైవ గచ్ఛతా తేన మునినా వ్యోమ విజగాహే ప్రవిష్టం. తథాహి సాధనే సాధనవిషయే నియమో ... అన్యజనానామస్మదాదీనాం యోగినాం తు తపసా ... సర్వకార్యసిద్ధిస్తపస్సహాయానాం యోగినాం స్యాదితి భావః ... ఇంద్రభవనాదీనాం ... విమానాత్ దేవగృహాత్ ...

౪ ॥ ఖండితేంద్రభవనాద్యభిమానాల్లంఘితేస్మమునిరేషవిమానాత్ అర్థితో
ఽప్యతిథితామనుమేనే నైవ తత్ప్రభురంఘ్రివినమ్రైః ॥ ౫ ॥ తస్య తాపసభియాఽథ తపన
స్స్వం తావదేవ సమకోచయదర్చిః । యావదేష దివసేన శశీవ ప్రాగతః స్వతన
తన్మహాస్సైవ ॥ ౬ ॥ పర్యభూద్దినమణిర్ద్విజరాజం యత్కరైరహహ తేన తదా
తమ్ పర్యభూత్తు లఘుర్ద్విజరాజకర్మకస్స్వకృతమత్ర న భుంక్తే ॥ ౭ ॥ విష్టరం
తటకుశాలిభిరద్భిః పాద్యమర్ఘ్యమథ కచ్ఛరుహాభిః । పద్మబృందమధుభిర్మధు
పర్కం స్వర్ణసింధురదితాతిథయేఽస్మై ॥ ౮ ॥ సవ్యతీత్య వియదంతరగాధం నాక

త్ప్రశిభిర్విమానాత్స్యన్తైర్లైః, అర్థితః ప్రార్థితోఽపి, అతిథితామాతిథ్యం-తైర్నానుమేనే-ఏ
తన్మాత్రవిలంబనాసహిష్ణుత యేత్యర్థః ॥ ౫ ॥ తస్యేతి ॥ తపనోర్కః-తస్యమునేః కర్మణః తా
పనాద్భయాన తాపోఽస్యభవిష్యతీతి యేనస్వమాత్మీయ మర్చిస్తేజస్తావదేవ ప్రాగే
వసమకోచయత్సంకోచితవాన్- యావదేష తపనోదివసేనదివా అత మేనస్వాజసా శశీవ
తన్మహః తస్య తేజస్తైరప్రాక్ శపదిస్వయమేవనాతప్యతముని తాపనాదాత్మహానేర్భ
యాత్మసంకోచకాయిత్వాతుంద ప్రకాశస్థిత ఇత్యర్థః, తథాచ-సూర్యాదపి తేజిష్ఠో ముని
రితిభావః ॥ ౬ ॥ పర్యభూదితి ॥ దినమణిస్సూర్యః-ద్విజరాజంచంద్రం బ్రాహ్మణోత్తమంచక
రైరంశుభిః హ స్తైశ్చ. పర్యభూత్ పరిభూతవానితియత్-తేనపరిభవేన హేతునాతదానార
దాగమనకాలే తందినమేణిం, ద్విజరాజో బ్రాహ్మణోత్తమశ్చంద్రశ్చ, కరైరంశుభిర్హ
స్తైశ్చ. పర్యభూత్-అహహ-స్వకృతద్విజరాజపరిభవదోషాత్స్వయమప్యనేనపరిభూతఇ
త్యర్థః, తథాహి-అత్రజీవలోకేః స్వకృతంకర్మ-నభుఙ్క్తే- సర్వేణాపి స్వకర్మఫలమను
భావ్యమేవేత్యర్థాంతరన్యాసః ॥ ౭ ॥ విష్టరమితి ॥ అథస్వర్గధునీం దాసీ- అతిథయే
అస్మైనారదాయ; తటకుశానామాలిభిరావళిభిర్విష్టరమాసనం, వృషాసనమోర్విష్టర
ఇతివత్వనిపాతః- అద్భిః పాద్యపాదార్థజలం. కచ్ఛరుహాభిర్దూర్వాభిః, అర్ఘ్యం అర్ఘార్థ పు
ష్పఫలాదిపాదార్ఘ్యం చేతి కాదంబర్యాం దృత్యర్థః, పద్మబృందానాం మధుభిర్మధుప
ర్కం దధిమధుపర్కంచ- అదిత దత్తవతీ, దదాతేర్లుఙితఙ్ రూపమితి ॥ సమః ॥ ౮ ॥ ఆగాధం, వి
యదంతస్సభోఽభ్యంతరం వ్యతీత్యనాకనాయకస్య దేవనందనమధ్యభవనంయతిరయోగాఽఽనారదం
భవసింధుం సంసారాబ్ధిం- సంప్రతిర్యతిగ్మభరదామపర
మానందసుందరం బ్రహ్మపరమాత్మానమివాప ॥ ౯ ॥ అర్చనాభిరితి ॥
ఇంద్రః- తమతిథింముని దివిలోద్విహిణాత్ ఉచ్చైతరాభిరధికాభిః- అర్చనాభిః పూజా
భిః దానుసదకృతసత్కృతివాన్ అన్వతివానిత్యర్థః. అవదానాదరయోస్సదసదితిని పా
తనాత్ప్రయోగః. అనిశాచరణే హేతుమాహ-యావదహాహఃయావదుక్త్య యావద
వధారణ ఇత్యవ్యయీభావః - యావదహాస్యేకదణమితి వక్ష్యత ఇత్యుపపదనాదర్శ్య త్రి భ్యా

నమాప సంప్రతి వ్యథవసింధుమనావిం బహ్మశర్మభర చారు నారదః ॥ ౯॥ అధనా
నాధిరుచితోచ్ఛ్రత రాఖిశ్వారుతంపదక్ష్మతాం ఋషిముద్రః । యా దదహారకరనంకి
లసాఖోః ప్రత్యవాయధుత యేసగుతాయు॥౧౦॥ నామధేయసమతాసఖమద్రే
రత్రిభిర్మునినిముఖాద్రియత ప్రాక్ । పర్వతోపిలభతాంకథము ర్వ్యాంన ద్విజస్సవి
బుధాధిపలంభీ॥ ౧౧॥ తద్భుజాదతిపతేః సపర్యాకోత్యద్రుమానపివి వేదమునీం
ద్ర! స్వస్వహస్తిఖిసుఖిషితయా తాక్ దానపారమితమైవవదాన్యః॥ ౧౨॥
ముద్రితాన్యజనసంకథనస్సన్నాకదంబలరిపుస్స మువాదీత్। అకరస్స్వపదభూరి
కథానాం ప్రాయశోహిసుహృ్వాకోస్వసావాసః॥ ౧౩ ॥ తంకథానుకథనప్రసక్త
తాయాంహారమాలపనకౌతుకి తాయామ్ భూభృతాం చిరమనాగమహేతుం

లః ప్రత్యవాయధుత యేఆకరణఋషేః పవిత్రార గాయగుణా యోతిప్రహార యునగీలనఖలు సా
మాన్యేన విశేషపుహుర్తమరూపాఖ్యాంతరన్యాసః॥ ౧౦ ॥ నామధేయేతి అథనారదసఖ్యు
రానంతరం అత్రిభిః ప్రభృతిభిః పర్వతస్య, నామధేయసమతయా నామసామాన్యేన సఖా
యంతత్సఖం ముని పర్వతాఖ్య ప్రాక్ ప్రథమాద్రియత సత్కృత వాన్ పర్వతః పర్వతా ఖ్యః
కథంసత్కారమరభ తేత్యత్రాహ - పర్వతోపిసద్విజో బుధపతిధుం దేవేంద్రం పండితో త్త
మంచలభ తే ప్రాప్నోతీతి తల్లభీ ॥ విబుధః పండితే దేవ ఇత్యమరః - సమునిః కథముర్వ్యాంపూ
జాంనలభతాంలభతామేవేత్యర్థః - ద్విజో భాగ్యతోమహతః ప్రతిపక్షాదపి విబుధః పూ
జాంలభత ఇతి భావః॥ ౧౧॥ తదితి ముని ప్రోనారద స్త్రాన్ ప్రసిద్ధాన్ ద్యోద్రుమాన్ కల్పవృ
క్షానపి అతిపతిత్వసపర్యాదతి మాత్రదత్తపూజాద్యత్ - తస్యేంద్రస్య, భుజాగ్రస్తద్దేనగుణోః
స్వస్వస్కంధే నహస్తే త్యాసహా సేనసుఖితేతి యాస్వభక్తత్వయా దానపారమితా మాదానక
ర్తస్యతా ప్రతిపాదకోగ్రంథః శేషః తైస్సైవ వారిణేనవదాన్యాన్ అపినఇంద్రహస్తః కల్పవృ
క్షా నామపిదానవిక్స్యాపదత్వస్యప్రత్యుత వానిత్యర్థః కల్పవృక్షావి శాయుర్యాదార్యమస్యేతి
భావః॥౧౨॥ముద్రితేతి బలరిపురింద్రః ముద్రితాన్యజనసంకథనో నివారితేతరజనాలాపస్సన్ తం
నారదంసమువాదీత్, తేనసహ సల్లాపముకావితి తథార్థః. కింసంవాద్యంతత్రాహ - ప్రాయశః
స్సుహృదోన్మిత్రయోస్సహవాసస్సంగమః స్వేచ్ఛయా పరేదస్యపరతేషాం యాః క
థాః ప్రసంగాస్తాసాంఆకరః భూరిత్వ ఇష్టాలాపానామియత్తాభావాత్స్యం పాదసిద్ధిరిత్యర్థః
తరన్యాసాభిప్రాయః॥౧౩॥ తమితి తమన్యుః కృతక్రతుః॥ వి॥ మన్యుర్దైన్యే క్రతౌ క్రుధీత్య
మరః ఆలపనకౌతుకితాయాం అభాషణోత్కంఠాయాం హారంకథాను కథనప్రసక్త
తాయాంఉత్తరప్రత్యుత్తరాభ్యాంహారంగ తాయాంసత్యాం- పరిసత్తాసుత్రసక్తాసంగ త్యే
త్యర్థః-చిరంచిరాత్ప్రభృతి భూభృతాంరాజ్ఞాంఅనాగమహేతుంఆగమనిమిత్తంస్మార్తం నారా
దం, అవదదపృచ్ఛదిత్యర్థః॥౧౪॥ ప్రాగితి॥ పూర్వవసంతాః రాజకులానిన్పపానివసంతాపే

జ్ఞాతుమిచ్ఛురపదచ్ఛుతమక్ష్యా॥ ౧౪॥ ప్రాగివ ప్రసువతేన్నృపవంశః కిన్ను సంప్రతి న వీరకరీరాన్। యే పరప్రహరణైః పరిణామే విక్షతాః క్షితితలే నిపతంతి॥ ౧౫॥ పార్థివం హి నిజమాజిషు వీరా దూరమూర్ధ్వగమనస్య విరోధి। గౌరవాద్వపురపాస్య భజంతే మత్కృతామతిథిగౌరవబుద్ధిమ్॥ ౧౬॥ సాభిశాపమివ నాతిథయస్తే మాం యదద్య భగవన్నుపయాంతి। తేన న శ్రియమిమాం బహు మన్యే స్వోదరైకభృతికార్యకదర్యాం। పూర్వపుణ్యవిభవవ్యయలబ్ధాస్సంపదో విపద ఏవ విమృష్టాః పాత్రపాణికమలార్పణమాసాం తాసు శాంతికవిధిర్విధిదృష్టః॥ ౧౮॥

అవశ్యం॥ ప్రాగితి॥ ఏష నృపవంశో బహుభిః క్రతుభిర్వా, ప్రాక్పూర్వమివ సంప్రతి వీరాన్వీరకరీరానంకు రాన్ ఇతి॥ వంశాంకురే కరీరో త్రిష్వమరః। న ప్రసువతే జనయంతి కిం ప్రశ్నార్థే ఆహ యే వీరకరీరాః పరిణామే పరిపక్వావస్థాయాం పరేషాం శత్రూణాం ఆక్షేపాం... పర... ప్రహరణైరాయుధైః ... విక్షతాః సంతః క్షితితలే నిపతంతి॥ ౧౫॥ తతః కిమత ఆహ॥ పార్థివమితి॥ వీరాః పూర్వోక్తా వీరగణాః ... పార్థివం పృథివీవికారం, అత ఏవ గౌరవాద్గురుత్వగుణా ... యోగిత్వాదూర్ధ్వగమనస్యోత్పతనకర్మణః ... ఊర్ధ్వలోకప్రాప్తేః దూరమత్యంతం విరోధి నిజం వపుః ఆజిషు యుద్ధేషు అపాస్య మత్కృతామతిథిగౌరవబుద్ధిం ... భజంతే ... భోగస్యాదితి భావః॥ ౧౬॥ ... సాభిశాపమితి॥ ... అతిథయ ఆగంతుకాః ... సాభిశాపమిత్యాభిశస్తమివ ... మాం యదద్య నోపయాంతి ... తేన ... స్వోదరైకభృతి ... కదర్యాం ... ఆత్మానం ధర్మకృత్యం చ పుత్రదారాంశ్చ పీడయన్ ... లోభాద్యః పితరౌ ... కదర్య ... ఇమాం శ్రియం న బహు మన్యే, ... ౧౭॥ పూర్వేతి॥ పూర్వపుణ్యవిభవవ్యయేన లబ్ధాః సంపదో విమృష్టాః విచారితాః విపద ఏవ- ... ఆసాం సంపదాం పాత్రాణాం ... పాణికమలే స్వర్పణం దానమేవ విధిదృష్టః ... శాంతికవిధిః- శాంతికర్మ ... ౧౮॥ ...

తద్విమృజ్యమమసంకయాఖిలస్ఫీతమత్రవిషయేసహసాఘం, ఘోషయ తాంభగవ
వత్శ్రుతి సాదరైరద్యవాగ్భిరఘమర్షణబుధ్భిః॥ ౧౮॥ ఇత్యుదీర్యమఘవావినయ
ర్థీం పథర్యయన్నవహితత్వభరేణ। చక్షుషాం దశశతీవ నిమేషాంతస్థివాన్ననిమి
షేప్రణిధాయ॥ ౧౯॥ వీక్ష్యతస్యనయమేపరినాకంపాకశాసనపరంస్స్పృశతోపి
నారదఃప్రమదగద్గదయోక్త్యా విస్మితస్మితపురస్సరమాఖ్యత్॥ ౨౦॥ ధిషీతా
శతశతధీయస్తపేశం తత్తన్పరిక్రమవిదన్స్య విభవాతా తస్య లేతవపరంయదిహేలా
స్లైశలబ్ధమధికాదరదంతు ॥ ౨౧॥ సంపదస్తవగిరామపిమార్గాయయన్నినామవినయం

త్సంశయస్యేతి। శంకయః శిల్పి తత్ స్వస నేదమ్య మధుతిత్రైజయుంతి సహ సాంఖ్యాస్య నివత్య భగవ
తో వాగ్భిరద్య శ్రుతిసాదరైః సహితాః కదాచ్య త్సైత్స్యఘమర్షణబుధ్భిః అఘమర్షణ
భిః బుధ్భిః। శ్రీ మాః పురావది శాస్త్ర నివపువం ద్భ్యతః. ఘోషయతాం భావితోట రాజ్ఞామ
నాగమన కారణమసందిగ్ధం బ్రూహీత్యర్థః, అత్ర మునివాక్య స్యార్థోన్య మాణస్య అఘమ
ర్షణత్వస్య ప్రాప్యతాఘమర్షణోప యోగాత్పరిణామాలంకారః ఆరోప్యమాణస్య ప్రకృ
తోపయోగిత్వే పరిణామ ఇతిలక్షణాత్॥ ౧౮॥ ఇతి॥ మఘవా యింద్రః ఇత్యుదీర్య అవహితత్వ
భరేణ మేకాగ్రతాతిశయేన, వినయర్థినాం వినయయాతిశయం పథర్యయన్న నిమేషాం చక్షు
షాం దశశతీం దశానాం శతానాం సమాహారః దశశతీం . సహస్రం, తద్ధితార్థేత్యాది
నా సమాహారే ద్విగావకారాంతోత్తరపదత్వాత్ స్త్రీ యాం ద్విగోరితిఙీప్. తస్మిన్నిత ము
ఖే ద్యోతయ్య - తాని మునౌ ప్రణిధాయ తస్థివాన్ తస్థౌ, లిటః క్వసురాదేశః॥ ౧౯॥ వీక్ష్యేతి॥
నారదః పాకశాసనపదం స్పృశతోపీంద్రత్వే ప్రాప్తేపిత స్యేంద్రస్య వినయే పరిపాకం ప్రవ
ర్తమానం వీక్ష్య విస్మిత స్సన్ సవిస్మయస్సన్. గతః సత్వః - ప్రమదగద్గదయోక్త్యా హర్ష విస్మయ
యాభ్యాం స్మితపురస్సరం స్మితపూర్వమాఖ్యదావదత్. ఖ్యాతివ త్రిభ్యాత్యభ్యో ల్పేతి
ఙ్ప్రత్యయః॥ ౨౦॥ ధిగితి॥ తతః శతానాం మఖానాం సమాహారః శతమఖ్ - తాత్రిమత్స్య
తంత్ర్ఞితా యాబితాభ్యే, మహాదిత్వాత్ప్రథానే కమాగే క్ష తత్ఫలేన స్వసుకృతస్యఫ
లేన్యావిధూతా శత్రైస్త్రైహేలాతవజ్ఞానావ్ స్ఫోదమదీ క్షి॥ హేలావ ప్లైతిత్రైజయుంచిత త్స్వ
రిత్ర మదిధోయా యాస్మాత్ శ్లాఘ్య తస్య, తవపరం కేవలంతత్రైవ, నాన్యస్యేత్యర్థః॥ ౨౧॥ ప
రం స్యాద మత్తమానా క్షత్రైనిమా రిపు కేవలయిదినిత్వః- యాదకదేవయాదక దుఃఖంబా
జాతితిథ్యాదః సముదధి నాం దాన్పృత్వం ఫరం త్ర త్రాహహ స్లైశేత్య సత్యం శ్లైశలబ్ధమధికాద
రదంతం దదాతోస్తకారితమస్త్ర్యాజం- త్వ మమ మత్త ఇతి శ్లైశలబ్ధ మధిక స్సర్య మధిక నాత్యర్థో మిగ
కత్వం ప్రత్యమత్యర్థః. అత్ర శ్లైశ లబ్ధస్య హేలాత్వసమర్థనానావ్యకార్యర్థహేతుకం కా
వ్యలింగమలంకారః॥ శ్లైః సాహో ల్యాఃస్యుదాత్త సౌకాన్యలింగమదాహృదకిరితిలక్షణా
త్॥ ౨౧॥ ప్లవ దకారీ కేవలనానా. తవపూం పద స్తగిరామపి మార్గాయయగోచరాః, కుతః-యా

విసయం తే శ్రద్ధధాలిక ఇవేహ న సాక్షాదాహ చేదనుభవః పరమాత్ర॥ ౨౩॥ శ్రీ
భరాప్యధిసాత్కరవాణి నిర్వపథోఽగపరతా న సహితేతి। పశ్యతో బహిరివాంత
రపియం దృష్టిసృష్టిరధికా తవ కాపి ౨౪॥ అస్వభావమధురైరనుభావైస్తావ
కైరజ్జిత రాంతర శాస్త్రః। ప్యం ప్రశాధి గళితావధికాలం సాధుసాధువిజయ
స్వబిడౌజ॥ ౨౫॥ సంఖ్యః శ్రుతతను స్రవదశ్రత్తాలితాఖిల జాఘుల ఘూన్నాం యు
త్వహౌసుపగమశ్శ్రుణు జ్ఞాంతే జ్జగద్యువ హి దంతమదంతం॥ ౨౬॥ సాధు పః కిమ

ద్యాపాస్య స్వనయు సవినయు తే నామసలుంపంతి లు- నయ తెలజాబ్ స్వరితే త్యాదినాత్మస్య
ప్రపదంకత్వం స్థిరాః రీరా మణ నిత్యస్వాదినికేటత్, తదస్త్- సంపదాంకత్వానాం
అచేతనత్వేన కటాటోవిః యస్యార్యయ శిష్టత్వేన దాకత్వం స్థత్వాదిని - అతస్తాన్మను
కృత్యయిత్యర్థః- కి శ్వహా వినయోత్ర రత్వే పరిమాత్రః పరిమాణమాతః సాక్షాదనుభవః
ప్రత్యక్షానుభవః సాహా చేత్, యిదకో వా శ్రద్ధ వాతివిశ్వసతి నకశ్చిదిత్యర్థః- త్వస్పంప
దాంవినయో త్రాత్వే సాక్షా- నునవతాం మాదృశామేవ శ్రిధ్రాజాయతే నాస్యేషాం ప్రా
యో గాక్యతః సంపదాంవినయహారిత్వాత్ . కింబహు నానయమపినశ్రిధ్ధాముయితి భావః
అత్రసంపదాం నాగ్నేనర త్వేపిశ్రద్ధగో చరత్వో క్త్యా సంబంధే అసంబంధ రూపాతిశయో
క్తిః॥ ౨౩॥ శ్రీభరాపతి॥ శ్రీభరాస్సంపదుస్పృ ర్ధయా అతిథిసాత్ దాతేనాతిథ్యదీనం
చేయే ఆచేతిదకారాత్సాతిప్రత్యయః కరవాణికుర్యాం- విధ్యర్థే లోట్ అదుత్తమసః
పిస్యేతి యసేరః స్వోపభోగపరతా అత్మభోగత్వం నహిసావత్రేయస్కరీతిపశ్యతో జానత్య
ప్రేక్షమాణస్యవత వబహిరివ బహిరివ అంతరాత్మన్యపి కాపీయం దృష్టిసృష్టిః జ్ఞానసృష్టిర
పిసృష్టిర్వా నిత్యదృష్టిర్హా కథితకనిశ్చయ ఇత్యమరః- అధికా అసాధారణి- ద్వయోరపిద్ర
ష్టా శిష్టదృష్టాపాత్రయోరపి దాత్యవసాయే నబహిరికేత్యుపమా॥ ౨౪॥ అవతి॥ విద భేద
కం, విదభేదనే- యిగుసథ సంకః తదోటో యస్యత స్యసంబుద్ధిః హే విడౌజః స్వభావమ
ధురైః నిసర్గరమణీయైః. తవేమే తావకాః, తవకమమకా వేకవచనఇత్యణితవకాదేశః
ర్యైరనుభావైః కస్యాత్సంగతరాంమత్యంతం అవ్యయఘూదామే ప్రత్యయః తరభావః లోలాః
వందలహరీమగాస్త్వస్య యిత్యర్థః అతిత్యాగేంబాసాన్వదాను గారః - గళితావధికాలమ
నంతకాలం- అత్యంతసంయోగేద్వితీయా ద్యాం స్వర్గం సాధుప్రశాధిపాలయ- సాధుసా
ధు యస్వనర్తోన్త స్తోభవ వి రాభ్యాం జేరిత్యత్ర వేదం ౨౫॥ దేవమింద్రమభిన ద్య
తత్ప్రశ్నస్యోత్తరమాహా॥ సంఖ్యేతిసంఖ్యేనమరేషితాభ్యః పరిస్రావాభ్యః అనుభావ్య గా
త్రేభ్యః ప్రవద్భిర్స్ర వైరస్రైః క్షాలితాన్యస్త్రాని అఖిలానినిశాన్యఘూనియేషాం తేషామ
తకమవలఘూనా నిహారాజా రాజ్ఞాం యుద్ధ్వస్మత్వాదినాపస్య నేజ ఉపగమా
నాగమత రా్యానమసి ఖస్వదేయయ్యాః తేషాంమదహానందకారణం అసాధార

పిరత్నమనఘం భగవాన్ జయతి త్రికుమారీ భీమభూపతనయా ద... కోంతినా
మయా మదనశస్త్రము మోఘమ్ ॥ ౧౨॥ సంప్రతి ప్రతిముహూర్తమపూర్వా కా
పి యౌవనజవేన భవంతీ। ఆశిఖం సుకృతసారభృతే సా కామ్యాపి యూని భజతే కేలిభా
వం॥ ౧౩॥ కస్య నేన కతమస్య ఇతి త్వం మా వివరతురసికైః కృతబుద్ధోష్ఠః అర్ధవర్త్మని
రూఢనిస్స పృచ్ఛాంసి గకే ... నపరిశమనైనాం ॥ ౧౪॥ యస్య ప్రథావదిరధఃపరమ
స్యా యోగిధీరసపస్య తి యస్మాత్। బాలయా నిజమనః పరమాణౌ హ్రీదరీశయ

నాథకం అఖండేవ్యపదేశః త్రి ప్రసిద్ధ ఉదంతం వాక్యం ॥ ని॥ నాథ పరివృ త్రిప్ప
త్రాంతఉదంతయిత్యర్థః. కృణు- అత్ర కాళిదాపుపవాభనస్యరిశేషణగర్భ్యం ఘుత్వహే
తుత్వాత్కావ్యధర్మహేతుకం కావ్యలింగమలంకారః॥ ౧౧॥ సేతి॥ భువో భూపనాంకేమస్య న
ఘం మమాల్యం రత్నం - అపభ్రాంశం స్త్రీరత్నమిత్యర్థః కుమారీ కన్యా నూరేత్యర్థః
సా దమయంతీ నామ భీమభూపతనయా తత్ర భువి జయతి సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే - యా
అమోఘం మదనశస్త్రం ॥ ౧౨ ॥ అత్ర ప్రమత్కస్తోత్పాదనాయకత్వాత్ పురుషాంతరాన
ర్తంచన స్త్రీ॥ సంప్రతీతి॥ సంప్రతి వాపీంహాన మయ్యంతి, యౌవనస్య జలేనోద్భవవేగేన, ప్ర
తిముహూర్తం కాప్యపూర్వా లావణ్యమయీ నయనప్రోవ విశేషేణ దర్శనభవంతీ ఆశిఖం
శిఖాపర్యంతం- ఆఖిలబాదవద్యయా భావః సుకృతసారభృతే ఉత్కృష్టప్రణ్యాభృతే యా
ద్యగాఢస్య సంపన్నయిత్యర్థః కామ్యాపి కస్యచిన్నపి యూని భావమనురాగం భజతే ఈ త్రైర్తి
హ్యా॥ ౧౩॥ కస్య తపసి। కేంచ- దాడోష్ట త్రైస్సయువాకః తమయి తిమాం వివశ్యంస్వకు
మిచ్ఛసి, [illegible] నస్యధా స్త్రీపృచ్ఛాం ప్రశ్నం ఖేదాదికార్యదం గుణదుర్గత్వతి
కాకుః- పేసా పృచ్ఛా [illegible] హోపోత్పాదకేనసపరిశ్రమయా [illegible] కథ్యతేయ
తః స్పృష్టో [illegible] కథయామిది అలోనప్రష్టవ్యమేవేత్యర్థః ॥ ౧౪॥ కింకపటాదకథనం నేత్యా
హ॥ యస్య ప్రథేతి॥ పరమో సుస్యాపి యోగిధియఃపంథాః యస్యప్రథ స్తస్యాపధిస్సమాసా యో
గిధీరపి - బాలయా నిజమనస్సమేవపరమాణుః అణుపరిమాణం మన యితి సూత్రనాత్ - త
స్మిన్ - హ్రీదరీశయనపాతస్య [illegible] కృతం- ఏవం యువానం యస్మా
న్నపశ్యతీతి [illegible] యోగిబుద్ధేరపి [illegible] రూప ప్రా
[illegible] ప్రమేయ [illegible] కపటాత్- పాణిముంచా [illegible] దిరత
యానకథయితీత్యర్థః ॥ ౧౫॥ [illegible] ప్రపీత [illegible]
[illegible] సా [illegible] విరహవ్య [illegible] కార్శ్యపాండిమాది పరిక్లిష్టరితిభా
వః, కుసుమస్య శరస్య కామబాణస్య [illegible] బద్ధభావత్వే
[illegible] మవగతేత్యర్థః - తహి తత్ప్రాభావర విశేష [illegible]
యః కథం చింత తే [illegible] - తాని చిత్రమహికమస్య స్వయంవర మహాయథాకుస్స

హారీకృతమేవం॥ ౩౦॥ సాగరస్యతును మృత్యశరవ్యం సూచితా విరహావాచిభిః। తా
తచిత్రమపి ధాతురధత్త స్వస్వయంవరమహోయసహో దం॥ ౩౧॥ మన్మథాయయ
థాదిత రాజ్ఞాహూతిదూత్య ధనేవిధి రాజ్ఞామ్। తేనతత్పరవశాః పృథివీశా
స్సంగరంగరమివాకలయంతి॥ ౩౨॥ యేషుయేషుసరసాదనుయంతిభావ దేషు
యదివాపిగుణేషు। తత్రతత్రకలయాపివిశేషో యస్సహీహ్రీతిభృతాం పురుషా
ణాః॥ ౩౩॥ శైశవవ్యవసినావధితస్యా యవ్వనోదయినిరాజసమాజే। అదరా
దహరహఃకుసుమేషో రుల్లలాసమృగయాభినివేశః॥ ౩౪॥ ఇత్యనూపసుమతీకమితా
రస్సాదరాస్త్రవదతిధీభవితుంన। భీమభాసురభువోరథిలాషే దూరవంతరమ

హాయమ ధత్తాః కరోత్, సహాకారవ కాశేత్యర్థః. తత్ర [illegible] స్వయంవర వివాహాత్సవ [illegible] భావః॥ ౩౧॥ [illegible] రాజ్ఞామ [illegible] కారమ [illegible] మన్మథాయేతి అథ విధిర్వా [illegible] రాజ్ఞాం [illegible] స్వయంవరాహ్వానం, [illegible] దూత్యం [illegible] కర్మ - దూతస్య భావకర్మణో [illegible] - తస్య [illegible] కరణా [illegible] మన్మథాయాజ్ఞా [illegible] - తేనాజ్ఞా [illegible] తత్పరవశాః మన్మ థపరతంత్రాః- [illegible] పృథివీశాస్సంగరంగరమివాకలయంతి [illegible] మన్యంతే [illegible]॥ ౩౨॥ యేష్వితి [illegible] భావదేషు [illegible] యేషు యేషు సరసా [illegible] తత్రతత్ర [illegible] కలయా [illegible] విశేషః హ్రీతిభృతాం [illegible] పురుషాణాః- [illegible] [illegible] సంగర [illegible]॥ ౩౩॥ శైశవేతి॥ [illegible] యౌవనోదయిని [illegible] [illegible] [illegible] సంయోగే [illegible] [illegible] [illegible] మృగయాభినివేశః [illegible] ॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ ఇతిత్థం [illegible] [illegible] భీమభాసుర [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తేనసురాణాం [illegible] భీమ [illegible]

హానస్య పతీనామ్॥ ౩౫॥ తేన జాగ్రదధృతిర్దివమూగాం సంశ్యసౌఖ్యమనుసత్య
మనుత్యాం। యస్మృతం ... తిభృతాం విలోకే తస్మిన్నగ్నమన సాం భువి లోకే॥
౩౬॥ దేవ ... స్యపి కో భవంతం హంత హంత్ర కరుణం విరుణద్ధి। పృచ్ఛ్య సేతద
పి వేనవివేక ప్రోంచనాయ విషయే రసనే ॥ ౩౭॥ ఏవముక్తవతి దేవఋషీంద్రే
ద్రాగ్దిదమఘునాసనముద్రా। ఉత్తరోత్తరశుభో హి విభూనాం కోపి మంజులత
మః క్రమవాదః॥ ౩౮॥ భానుజేమమనిమేషసమాజాత్ రాజాగ్రతిస్వరదేర చర్యా యు
ద్భుజాంకముపధాయ జనూంకం శ్మనా స్వపితి నీత వికంకః॥ ౩౯॥ విశ్వరూప

దేహః మహానిప్రకివ్య యిత్యర్థాంతర ప్రదీప్తః అతో నిత్రాగా కార్యఖేన న స్వగాదు
ర్భాగ్యపూర్వేలా కాద్య జాతి ధ్యానారదస్య ఉమఘకానా ద్వాకార్యఖ హేతుక కావ్యలింగ మలం
మ కాంః॥ ౩౫॥ యేవం రాజ్ఞాం స్వగాగా నాగి మహేతుమ త్రా ద్వభ స్వ పావ్యగ మ దే హేతు మా
హా॥ ౩౬॥ యుద్ధ స్మృత్య్ష విలో కే హూలో కేత స్యా దముయుంద్యాం విమగ్న మన సాం
ఖ్యే తసాం తి భృతాం వ్యర్థం యుద్ధం నవిలో కే న పశ్యామితి నయుద్ధాలా ఘనజాగ్రి దద్వ
తిస్నమన్మాథ దస తో కః అహం తుష్ట స్సర్వ సంఖ్యసౌఖ్యం యుద్ధసుఖం ॥ ని॥ వృద్ధ మూ స్యం
దనం సంఖ్యా మిత్యమరః అనుసమా మనునయి తు అనునుత్యా మద్వితీయ దివం స్వర్గ
మూగామ్॥ ౩౬॥ దే వేతి॥ హంత్రు ద్వకరణ సమరాలభ్య హంతం హంతార భవంతం కో పి నవిరు
ణద్ధి నని స్వృ స్నతి హంతేతి మాషే దేవ యుద్ధ పి యే తాన జ్యేష్ఠ స్య వర విడో లటో వివి
లా దేశః యుద్ధ పీత్య వధారణే తద్ధితార్థా పి వృచ్ఛ్య సేత్ అ జ్ఞః వృచ్ఛ్య దేవి ద్యానకి [illegible]
న కారణ నవివ యేన కారణే నవివ యేభో గ్యరసనే రాగానుబంధో ఖలు సేవ్యే వివేకస్య
వివేకజ్ఞానస్య విప్రాద్య హాం కర్యస్వచ ప్రో భయ యపి మూర్ఖ నాయు విషయ తృష్ణా
లుప్త వివేకః పృచ్ఛ్యసి స్వనః॥ ౩౭॥ ఏవమితి॥ దేవఋషింద్రే నారదే ఋత్యక ఇతి వ్రి
ద్ధి భావః ఏవముక్త వతి సతి మఘూనవతవత ముద్రా సో సంముఖ వాసన ముద్రా మఘ
వా బహుమిలి వికల్పా స్నితుహా దశాభావః ద్రాక్ దుఘడిత్య ఫేరి స్వయమేవ ధిద్య తేస్మ, శ
మ వత్య వత్వా తుల్య యుష్ణిరి తుః కమ నవ్యా వాక్ కతరిలుంగు తదాది
కార్యవయ జాత్మ సేపదంపి నాదిత్యేధాతోః ప్రయోజనమితివ వత్॥ శ్లో॥ క్రియా మాణం తు
యుత్కృ తు స్వయమేవ ప్రసిద్ధ్యతి। సుకైస్సుప్తస్య సింహస్య ... తథా హి విభూనాం ప్రభూణాం కోపి మంజులతమోతి హృద్యః క్రియావాదః పరిశ్లిష్టక్రమ
ణోక్తః ఉత్తరోత్తర శుభః ఉపర్యుపరి శుభగో హి అర్థాంతరన్యాసః॥ ౩౮॥ భాను
జమితి॥ విశేష్య యేన సమేనుజా రాజాం మహేంద్ర స్వకరదో స్వరత్న దేవస్య గృహాణా॥ ని॥ శరతా
స్పతారత్త్ర శ్రోత్ర్య మరః గాగ్రతిజాగరూకో సతి మమ రణదధ్యారణబింబా నా కాపిత్య
ఖశ యోం క్షీణ్యం యస్సిత యుద్ధ జా యుస్మిన్ స్వభావ ర్త్యంగము పథాయోపా

కలనాదుపపన్నం తస్య జైమినిమునిత్వముదీయే । విగ్రహం మఖభుజామసహిష్ణు
ర్వ్యర్థతాం మదనశనం స నినాయ ॥ ౪౦ ॥ ఈశ్రుశాసనమున సేవిన యాబ్ధిస్థ్థివాక్
సవచనాన్యుపహృత్య । ప్రాంశువిస్వసితపృష్ఠచరీ వాచ్యాం నారదస్య నదియాయని
రోజాః ॥ ౪౧ ॥ స్వారసాతలభవాహవశంకీః ర్వ్యుణోమి వసన్ వసుమత్యాం ।
ద్యాంగతస్సహ్యాదిమేదురుదర ... తలద్భుయథటాజిపితర ... ॥ ౪౨ ॥ వీక్షిత
స్త్వయి సీమామథగంతుం శస్త్రజ్యైజకే సుమనస్య కిం సువః పరిచృఢానవివా
దుం తత్ర శతామునగతావివదంతే ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యుదీర్య పయయుయామునిరుక్త్యం స్వర్భ

ధానికృత్యాపీతవిశోకో ... రా ... కస్య ... శస్త్రానుభేవస్య పిము ... రేయంయ ధారతే ... నే
జాగ్రతి ... యాగా ... సనుభేన ధుమును ధా యస్య ఏకితద్యదితి భావః ఇహాని రాతం
వృత్తిస్సు క్షితిః ఆస్యస్య ... స్వసమ ... రాం ... కవిశ్వేతి ఈ తస్యోపేం దస్యవిశ్వరూపకలనాస్య
రాస్థపా ... గ ... - యుద్వ్యప ... త్రమత్స్య ... రూపా ... ద్వంత రూప ధారణాదస్యత్రవి
శ్వార్థరూపణాత విశ్వరూపాణి హరాణితత్రపుయరాభ్దేశోః, జైమినిమునిత్వముదీ
రయుడుత్పన్నలక్షణ గతో ... శ్రుతిలిట్, ఉపపన్నంతయ త్రిమిత్యర్థః - కుతః. సదః ... ద్రః మ
ఖభుజా విగ్రహం విరోధ ... త్రశరీరం - ఆసహిష్ణుస్సన్ ... మహేంద్ర ... యుధ అస్త్ర త్రివ
ద్రహాస్త్ర ఇత్యాది ... జాతం - వ్యర్థతాం ... కైశ్రేన ... కర ... దస్య ... జన
త్వయుక్త త్రివిగ్రహావక్షోక ... సిన ... రాధ ... నయు ... త్వనాయుఅతో జైమిని
మునిత్వంయు క్తమిత్యర్థః ప్రకృతాత్ర ... ః ౪౦ ॥ ఈశ్రుశాసనేతి । విన ... ధ్యస్య ఇంద్రో
మున ... శాసనియుధ్ధని ... వచనానిఉపహృత్య సమర్ప్య వృత్తిస్థితాక ... స్థితః
అథ నారదస్య ప్రాంశు ... సనీ ... స్య ... స్థానతిరి ... పృష్ఠచరీ పశ్చాద్గాయిని. దీర్ఘ నిశ్వాసపూ
ర్వకేత్యర్థః - వ ... రోజాః దీ ... యాక ... నిరి ... ॥ ౪౧ ॥ స్వారితి ॥ వసుమ
త్యాం భూలోకే వసన్ స్వశ్చ సాతలం చ ద్యాం పాతాళే ... గతోరిం ... లోకే ...
ఘః తమోస్య ... హవంశ ... ఇతిత ... కిసన్ వనస్యప్రణోమిన సంపుప్యామి ద్యాంగస్య
గ గతస్య ... హృది ... శ్రేపా పాతాళే ... అథస్య స్వరూపయోః ... తలమిత్యమరః, త
యోర్ద్వయోః ... టా నానా ... జితరో ... యుద్ధ ... దురదరో ... దురంతః । నిఃశవర్ ... స్థల
ముత్త ... మిత్యమరః ఏవ ... పాతాంగత స్యఇతిరలో ... జిపితర ... ఇతి శేషః ॥ ౪౨ ॥ వీక్షిత ఇతి ॥
త్వ ... కీ లోకేసిఏత ... గమనః ... మిత్యర్థః తత్ర ... స్మశ్చలాంతరాభావత్, అథానంతరం
మా ... మను ... జగ ... సం ... మ ... త్యలో ... ము ... ఇత్యర్థః - గత్యర్థస్య శిద్ధ్యతి ... చతుర్థ్యా చే
ష్టా ... మనన్ ... ద్ధి అను ... సు ... సుజా ... హి. ... త్రమర్త్యలోకే తాం సమయుంతివివా
దుం పరిణేతుం ... వగతాం. ఘువః - పరిబృఢా ప్రభవో భూపతయః ప్రభుః పరిబృఢ ఇతి ... పాతః
... వరం ... కలితా ... ... మి ... ట్ - భావనాదిసూత్రవిమతావాత్మ ... సేపదము ॥ ౪౩ ॥

ఖిం పతనిష్పన్నజవేన హారితోఽప్యవజగామ సకాంచనశైలం తంకేయూరత్నైపిస నాన్యస
రాణః కాప్య నేనపరిపీయగభీరం నారదీ మమాదిం ప్రతినేదే. స్వస్వస్యకత్రిదవిపే
ర్వత మత్స్యేన్ద్రిసస్యయనదస్మః పతః ॥౪౫॥ పాదైర్నే బలిరిపోరథ భైమినీతకోమలక
రగ్రహనార్హమ్ క్షేమజంబికస్యకానననివాసవ్యాపదాముపనిజేనరతిశే ॥౪౬॥
నాకలోకభిషజోస్సుషమాయాం యూథప్య బాపమునిచుంబతి నైవ। పేన్ని గాద్యగధేవ
జ్యదపాళవ్యారసంక్రమయన్ నైవ్యకవిద్య ॥ ౪౭ మానుషీమనుసరవ్యనపక్ష్య ఖాక్వ

ఇతి [illegible] ప్రసంగం. [illegible] ॥
[illegible] నారిత్రితోఽన త్రిలోకీయానాం తంగచ్ఛ [illegible]
[illegible] తంయునితవరాణ్యవిశిరుంబిక [illegible]
[illegible] ॥౪౪॥ [illegible] పర్యవేసము
[illegible] నారిత్రి [illegible] ప్రతి [illegible]
[illegible] భావః నవేన్ద్ర [illegible]
[illegible] సతోబః. [illegible]
[illegible] ప్రయోజనంగమన్య ॥౧॥ పతః [illegible]
[illegible] నానన్నదక్షిణ [illegible]
[illegible] స్నర్వతం. [illegible]
[illegible] ॥౪౫॥ ఇంద్ర
[illegible] అథ [illegible] బలిరిపో
[illegible]
[illegible] గ్రహం గ్రహణం [illegible]
[illegible] భావః అత్ర [illegible]
[illegible] ప్రయోగా [illegible] ॥౪౬॥
[illegible] నాకలోక భిషజో [illegible]
[illegible]
[illegible] భావః [illegible]
[illegible] స్వస్య [illegible]
[illegible] ॥౪౭॥ అథేంద్రా [illegible]
[illegible] శ్రీ [illegible]
[illegible]

భావమమూలంబ్యామహే నూనం। కిం నిజమమూచయదుచ్చైర్ధ్యానమానన సరోరు హానత్యా॥ ౪౮॥ యోమహోనిదపముచ్చర మాణేరంభయా మలిని మాలనలం భినర్మపీవ సఖలూజ్జ్వలధి స్వాశ్వాంతమంగరమభాషతభంగ్యా ౪౯॥ జీవితేశక్ర సముష్పరసాంతర్వ్యాజముక్తిరిహాయముక్తిమతీనః ఇత్యుత్తరమవాచి ఘృతాచ్యా దీర్ఘనిశ్వసితనిర్గమనేన॥ ౫౦॥ సాధున పతన నివమితస్వాద్యదిత్యఘ్యానితిలోత్తమ యాపి। చామరస్య పతనే నకరాజ్ఞాత్మద్విలోలనవలద్భుజనాళాత్ ౫౧॥ మేన

కింమాను స్త్రీం- జాతేన స్త్రీత్యాదినా జీప్ అను సరత్యసుసంమాణే సతి- అనన శిరోరుహాన త్యాశిరోనమనేన ఉచ్చైర్బృహన్నత నిజం మానసం సరోవ త్తరత్యాహాం కారం భజితం భగ్నమ సూచయత్ ఆకాశత్రైవ నిజనిర్వేదము శేవయత్ నతునా చాకించి దూచే ంభీర నాయికా త్వాదితి భావః॥ ౪౮॥ అథాన్యా హాయపి కా సా- నిదప్సర సాహిత్యాను వావా నాహ॥ యత్త త్యాది॥ మహోనిశం ద్యోత్వ యునమ హో నేత్యాది నా సంప్రసాం ణే గుణః దివమా ళా శిండ ప్పర మాణేదుత్పతతిసతిడువప్చ రస్యకగ్మ లాదిత్యాత్మనేపదం రంభాయాః యోమలిః మా మాలిన్యం అం మత్యతం అలంభి లాభి విభాషా[illegible]లో తిరిమనుమాగమః స ర్లోమలిని మైనజస్యారంభా యూః అంతరమ తిర గండజ్వలద్రోహాంతు జ్వలత్ప్రజ్వలితం సత్ భం గ్యాక యూ నిర్భత్యాభంతవ్యా ప్రాబల్యాధి ము[illegible]కా తంశమిత నిర్వాపితమిత్యర్థః నా హాం తేత్యాదినా[illegible]హా॥ అథాపతఖలుకర్వాణాలాత మలినమిత్యాభ్యాదిత, ర్థః అ.తఃకర్ణ నైవణాత్యమూలాత్వా స్వాహ్యాద్ర నణాత్యస్యేతి భావః॥ ౪౯॥ జీ.తే శ॥ అస్వ సాంనో సా కం జేం ఠి తవకృతం కష్టత్వాదితి భావః - తత్ర స్త్రాక్రమనేన సమతే సాం మము క్తిః ప్రాణత్యాగ ఏవయు క్తిం తయు క్తిరిఘృతాచ్యానామ దివ్యాదీర్ఘనిశ్వసితస్య నిర్గమ నేనని ర్గమము తేం అనమరి మశబ్దప్రయోగంయుఖాతిథా అవాదివ చేద్రూప్య బోలాయాణే తలు గ ఉక్త మే తత్యర్థః , అతఏవవర్ణంజకాప్రయోగాగ్ధమిత్యస్రేష్॥ ౫౦॥ సాధ్వితి॥ తిలోత్తమయా పి దివ్యాత స్య చామరస్య కలోల జేనత దోళ నేన వలన్వలనూనాథుతో బాహులేవ నాళో యస్యతస్మాత్ వలతించాత్మనే పదము తన్నాపకారిత్యాహ బాహునః చకితో శితప్రకరణం జ్ఞాపకం కరాజ్ఞాత్మనేక మలాభ్యా మరస్య పతనేన అవయుపహావకార్యాధి తభావః ఏవం చామరవదేవనో స్యాంగమః ఇ స్వ స్వగాత్రతనమేవ సాధుస్యాదిత్యఘన్యాత భణితమితి వి పూర్వవదుత్ప్రేక్ష ధుజనాళో క్రనాజ్ఞావిసావయువమూపకేణాసస్పష్టా॥ ౫౧॥ మేనకేతి॥ మేనకానామ కాచిద్దేవసస్యవీతమిత్యస్మింతాపమాధిం విశితుస్యపి ధాతుముచ్చ్యస్యతి అవహి త్యాకారేకు ఖము రోదనీయత్ తదాకారగోపనమేవనిజగ్యాదః స్వమనసః ప్రుటపా కగూఢపాకే బహిరుత్తాము త్రితాం భావామిత్యర్థః , అతశ్చోపసర్గ ఇతిక త్వాకప్రత్య యః పంకలిత్తాతం కతే పంస్మారమాత్ ఫుటపాకేదాహ్యా: పంకలిహాంతః ఏద్యమాన

కామనసి తాపముదితం యదస్పృధి త్స్వరకరోరవహిత్థాం । తత్తు ఘటం నిబిభ్యాదక్షి
స్ఫుటపాకేపంకిలి తైనమస్సృజద్బహిరుత్తాం ॥ ౪౨ ॥ ఊర్ధ్వగు వశీకృతవిశ్వానస్తి
నస్త్రీనిలభావనిశ్చేవ ! తక్రబాహ్యనసమాపనసీమ్నిస్తంభ కార్యమపు పద్మపు
నైవ ॥ ౪౩ ॥ కాపికామపబధాణబ ఘట్యులశ్య ప్రతి ప్రదశథ రరికించిత ఏషకత్య
పసు తామభిగంతా పశ్య కశ్య పసుతస్య నాయ డకి ॥ ౪౪ ॥ అమాన్య భగత్యసగ
ర్వకాపిశ్య ప్రతిముఖీయ బభాషే । వీక్ష దేవి ఘృణాసిస్య ణకం యూసినత్వ
మపిసార్ధగుణేన ॥ ౪౫ ॥ అన్వయుద్ధ్వ పయ విస్యనాథా సంముదాధ హరితాం

[illegible]

కి మిత్థా రసిః స్నాకర్ణ తుప్రాః పరమేణ స్వర్గతానుగః కోనమహర్షా ॥౫౬॥ శ్రేషి
నాపృథ ధోదముకం త్యైగ్ని స్తదార్గచతు రానిజమార్గ । దుఃఖం పతిచ తై
రుః సహో రాస్వఖ స్సౌఖ్యకప టేనసిగూఢాః ॥౫౭॥ చిత్రమత్ర వివిబుధైరపి మాత్రైస్స్వ
ర్వ్యహాయ బత భూరనుసస్రే ! ద్యార్వికాచిదకవాస్తి నోధా నైవ సాచరతియ
త్రహి చిత్రం ॥౫౮॥ శీఘ్రలంఘిపదైరథవా హైర్లంఘితాంఘువమమీసుర సారాః ।
మ! కిం నస్నమితకంధరబంధా శ్వ్రుతవర్త్మ నతమస్య నిమారమ్ ॥౫౯॥ కిం ఘనస్యజ
లధేరథ నైవం నైషసం శయితుమప్యలభంత । స్వందసంపరముదారమపశ్య ౨ స్వ
న శరతసహాయ తంతే ॥౬౦॥ సూతపిప్రశ్నదకాతుకి థా పంథానబోధ చతుర్థం

పార్శ్వే మహానుభావో [illegible] యితి యావత్ వళవ [illegible] రేయమదుల భ స్తత్ [illegible]
[illegible] స్త్రస్వర్గ త్రసులభా [illegible] కిం [illegible] త్ర చిత్ర [illegible] ॥౫౬॥ శ్రేషితా ఇతి ॥ అన్తో
అనంతర [illegible] దాదిభిః చిత్త [illegible] యత్యాశ్చిత్తా [illegible] దేవతురా [illegible] దూత్యః
య [illegible] నైర్వపృథ [illegible] తద్దుఃఖం [illegible] సౌఖ్య [illegible] కపటేన [illegible] సౌఖ్యా
[illegible] గూఢాః [illegible] ॥౫౭॥ చిత్రమితి [illegible] బుధైః
[illegible] రాదిభిః స్వః స్వర్గ [illegible] య [illegible] సుస్రే [illegible] యం
[illegible] చిత్రమిత్యర్థః కుతః [illegible] దూధా
[illegible] యత్ర చిత్తం [illegible] నైవ [illegible] ॥౫౮॥ శీఘ్రేతి ॥ అమీ
[illegible] తాత్పర్యః [illegible] కథం [illegible] ర థాసై [illegible] లంఘితాః ప్రాపితాః, అ సుర
[illegible] సురశ్రేష్ఠాః - [illegible] కంధరాః గ్రీవాః యస్మిన్ [illegible] సబంధః [illegible]
[illegible] మాం [illegible] శ్రుతవ్రః ॥౫౯॥ కిమితి ॥ [illegible]
[illegible] ఘనస్య [illegible] - అథవా జలధేః [illegible] - ఏవం సంశయితుమపి నాల
భంత, [illegible] - [illegible] ముప్పత్యాయః,
[illegible] తంత్రా [illegible] మాన
[illegible] అత్ర [illegible] స్పష్టః॥
౬౦॥ సూతేతి ॥ [illegible] - సూతస్య [illegible] విశ్రాంతి [illegible]
[illegible] ప్రతిపన్న [illegible] మిత్యర్థః - అత్ర
[illegible] చిత్ర [illegible]
[illegible] మిత్యర్థః - నైషధ [illegible]
[illegible] ॥౬౧॥ [illegible]
[illegible] మిత్యర్థః - [illegible]
[illegible] మిత్యర్థః - [illegible] - [illegible] ప్రాప్య [illegible]

తురగాణామ్ । తత్రైవ తజ్జనుష ఫలమేతే నైషధం బుబుధిరే విబుధేంద్రాః ॥ ౭౧ ॥
కీర్త్యా తస్య వరుణస్తరుణత్వం యద్యథా నిబిడం జడభూయమ్ । నాచి జడపనేతో
కిమనాస్య ప్రాజ్యపిస్నయరసస్త్రిమితస్య ॥ ౭౨ ॥ రూపమస్య విరూప్య తథా తి
ష్ఠాసి మారపరివిప్లవశీలతాంశః । కీర్తితే యదధునాపి సదేవః కాలపీపసకలే జనేన
॥ ౭౩ ॥ యద్యపారదహనాఖిలతాం రూపతేజ ఆభామస్య విమృశ్య । తత్ర భూమిధ
నలతాదినికీర్తి మాతిద హ్యనలత్రైవతు హేతుః ॥ ౭౪ ॥ కామినీయుకపధః కృతకా
మం కామమస్త్రిఖిర నేత్యలితీయం కౌశికస్స్వమఖిలం దివి యత్ప్రమస్య తస్మఖిలు

రసేనజితేనచ । కీర్త్యా తస్య కీర్త్యా తస్య జడపతేః జలపతేః శబ్దాన్తరత్వే - జడయోరభేదః తత్
స్యవరుణస్య - నాచిడభూయమితి ప్రాథాన్యాత్ శ్రీ లింగతాలో భవితిడబతకర్మణనీయ
భవత్యేతత్తతః - నిస్యందరసార్ద్రస్య స్తంభనంభవాదిరిభావః జలసిక్తస్యాస్య యజడ
స్వభావస్యాప్యనుచిత మితివ్యజ్యతే ॥ ౭౨ ॥ రూపమితి ॥ రవివంశవతంసో యమః అన్యస్య
స్వరూపం సౌందర్యం విరూప్య విభావ్య తథా తేన ప్రకారేణ । అవిమ్లాని మతిభ్రమజన్యం అ
తితాపితామనమిత్యర్థః - అపయుద్యథా అద్య నాపి సదేవోయమః - సకలేన జనేన కాలయే
వవిపకారశ్ఛత్యకీర్త్యతే తథా మ్లానిమా నేతి పూర్వేణాన్వయః , వతేషాం సుభావకాళి
మరయోగాదయం కాలో నమ ప్రాగ్వ్యయః కనాపితిభావః - అత్ర యమస్య కారణత
రత్వేన వ్యాఖ్యాకేత్యన తేషాం తాభాపధానమనన్వయస్యాత్ - ప్రకారార్థత్వే
తుకిం కృప్తవిరోధః ప్రకారార్థత్వం చరిపాతానామనేకార్థత్వాదవిరుద్ధమిత్యర్థః ॥
౭౩ ॥ యదీతి ॥ అపారస్యరూపమేవరూపతేజోయం సౌందర్యం నామరూపతేజః స్వా
ర్థే తయోరుక్త స్యోపమార్థే తేయమపత్యయః , తస్యతిరంభవం తద్దీప్తిమతిశయ్యబాద్య
తాపజన్యాం విక్రియాత్ - తత్ర తాదృశం తేజసి లతామగ్నిత్వం జనకత్వేన కిరణగాద
మాధారాత్ నలరూపదర్శనస్యతానేతిసాగ్రయోజకత్వాదితి భావః , తంతు తదపితథాపి
తత్ర మనలతాన్యగ్నిత్వమేవ హేతురితివిరోధః - నలత్వాభావహేతురితిపరిహారః అపినివ
రోధాభాసోలంకారః ॥ ౭౪ ॥ కామినీయుకమితి ॥ భాగ్యయుక్తః , అథః కృతకామం తిర
స్కృతమదనం దీయనిర్నయం ; కామయుక్తయుక్తమనీయత్వ సౌందర్యం యోగపథావర్గ
పౌత్రమాదుర్భావే కామంప్రకామమనస్మృన్ సులోచనభావః ; అనన్యకోధన్యతాం శ్రవణ
మఖిలం యథా తథా సాకల్యేనేత్యర్థః ; పరిపశ్యన్ కౌశికః ముఖరోమేన సన్ అయం
త్రికస్థలానాం చక్షుర్గ్రాహ్యమకౌశిక ఇత్యర్థః - మస్య తస్మఖిలు - స్వలస్వాన్తరీక్షస్త్రై
తాపనంతరమిత్యర్థః సేత్యర్థః - తత్రాపూర్వస్య భూమిక్రోశమచ్ఛోబధాతికభావః ఉష్ణగా
మినీయుకేతిః నయోజ్రాద్యః అమునానలం మాతృక చక్షుతీక మంతిదదృత్తిమధ్యసన్నం
రామినీయుక్తం సౌందర్యం కామనీయమనుశక్తి తదేవగుణత్రసాధ్యస్యయుక్తేమేకిత్రితాదం

క్షాశికమేవ ॥౬౫॥ రామణీయకగుణాద్వయవాదం మూర్తమత్రితమముం పరిభావ్య విస్మయాయ హృదయాని విధేరుస్తేన తేషు సురాః ప్రబభూవుః ॥౬౬॥ త్రైయరూపకవిశేషవిశేషైస్సంవదద్భిరమరాశ్రుతపూర్వైః । పేశలస్సకలశీవ కిమీదం మందమందమితరేతరమూచుః ॥౬౭॥ తేషుతద్విధవధూవరగాథాం భూషణం సమయసర్వరథాభ్యాం తస్యకుండినపురం ప్రతిసర్పత్ భూపతేర్వ్యవసితాని శశంసుః ॥౬౮॥ ధర్మరాజ, లిలేశహుతాశై పాశిభిశ్చ శ్రితమముం జగతస్సైః

పరిభావ్య , త్రిజగదేకసుందరం మత్వేత్యర్థః , హృదయాని స్వచిత్తాని విస్మయాయాశ్చర్యాతరపాయవిధేరుద్భవః తేన దానేన తేషు హృదయేషు వివర్యేన ప్రబభూవుః తేషాం మనోనైర్మల్యమ్ అత్ర విశ్వస్వత్వనిమ్నేతరితి భావః - విస్మయాత్ స్పష్టచిత్తా బభూవురితి పరమార్థః ॥౬౬॥ త్రైయరూపకమితి అమరాః ఇంద్రాదయః - శ్రుతపూర్వైః పూర్వం శ్రుతైః సుపృష్టైరితి సంవాదసి సంప్రతి - సంవదద్భిః ప్రత్యుత్తరం సంవాదయద్భిః త్రియరూపస్యభావః , త్రైయరూపకం సౌందర్యం , మనోజ్ఞాదిత్వాద్వుఞ్ , తస్యవిశేషేషు తత్తద్వయవేషు విశేషైః వయోవేషవృత్తవిత్యాదిరూపాలయాం , నిపుణైస్సప్తాధికైః శ్రుతపూర్వైర్వాక్యైరేవ కేచిత్ తాస్తత్ర దేవాః ఇతీదం లౌక్యం మందమందం మందప్రకారేణ ; ప్రకారే గుణవచనస్యేతి ద్విర్భావః అత ఇతరేతరమూచుః ॥౬౭॥ తేష్వితి ॥ తస్యభూపతేర్నలస్య కుండినపురప్రసర్పణాదిప్రకారః - సౌందర్యాదిసాధారణధర్మయోగ్యతాసమానాధిక్యాః వధూవరగాథామువితం భూషణం ; సమయసర్వరథాభ్యాం కాలేషు కుండినపురం ప్రతిసర్పత్ తదభిముఖః సరథాభ్యాం వ్యవసితాని నలోద్యోగాన్ తేషు గానధికృత్యేశశంసుః తేషాం నిశ్చయముత్సుకాః ; అధార త్వేన సప్తమీ - ఏతైరింద్రాదిభిః అస్య నలస్య వరయాత్రేతివృత్తమిత్యర్థః ॥౬౮॥ ధర్మేతి జగతః ప్రాణదా ప్రాణత్వం జగజ్జీవనత్వం తత్త్రియతాం తాం శ్రితమముం నలం ప్రాప్యావాద్య - హృష్టాః సౌభాగ్యాదిభూతపురుషం నలం తుష్టాః - చలాచలైర్గుణ్యదర్శనాద్భిన్నా గుణానురాగాః తత్ప్రతిపాదితాశ్శైథిల్యాదివత్ప్రవృత్తా ... వాతా ధర్మరాజవరుణాగ్నయస్తైః ప్రహృష్టైః ధర్మరాజపాశిహుతాశైః చేతసా ధృత ... వర్ణితశ్లోకత్రయం , ... ఇతి - అత్రాయమాశ్చర్యదృష్టాంతో ... శ్లోకత్రయమిదం ... దయమగ్రతో ... శ్లోకత్రయమపి ... శ్లోకద్వయం ఏకవదన్వయో ... పరస్పరముఖదర్శనో ... మహాయుక్తమిది వ్యాఖ్యానం

ప్రాప్య హృష్టవలవిస్మృతతాం స్వైస్సైత సానిధ్యతమేతదచింతి ॥ ౯౯॥ నైవనః ప్రియతమోభయథాసౌ యద్యముం న వృణుతే వృణుతే వా ఏకతో హి ధిగమూం విగుణజ్ఞా మన్యతో న తదప్రతిలంభః ॥ ౧౦౦॥ మాముపైష్యతి తదాయది మత్తో వేదనేయముదయస్య మహత్త్వమ్ । ఈదృశీ చ కథమాకలయే । తీమద్వి శేషముపరాస్తు భవతు తే ॥ ౧౦౧॥ నైషధే బత వృతే దమయంత్యా ఏకతో హి నబహిర్భవితాస్మి । ప్రాక్తనం స్పృహేపి తాం కథమాస్యం ప్రీణయిష్యతి బుధర్ష్ణ్యతా హి ॥ ౧౦౨॥ దాస్యమేత్య న ససాత్మ్య విధేయం కించన ప్రవిబుధేషు బుధేన నాకనాయకను పాస్యత

---

౯౯ ॥ చింతాప్రకారమేవాహ ॥ నైవేత్యాదిశ్లోకత్రయేణ ॥ అసౌ [illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ ౧౦౦॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ ౧౦౨॥ ఇతి ॥ [illegible]

[illegible] ఇతి [illegible]

మేకం నాస్మాస్వస్యతి రస్య మాస్యమ్ ॥ ౧౩ ॥ కింవిధేయమధునేతివిమృశ్యంస్వాన
గానమవేత్యబుభుత్సా శంసతిస్మకపటే పటుమచ్చైర్వ్యంజనంసముచితంబలస్య
లస్య ॥ ౧౪ ॥ సర్వతః కుశలభాగసిలబ్ధి త్వంసనైషధ ఇతి ప్రతిభావాః । స్వ సనార్థ
సుహృదవరేఖాంవీరసేననృపతేరివవిద్మః ॥ ౧౫ ॥ క్వప్రయాస్యసి శేత్స్యలము
క్త్వాయాత్ర యాత్రశుభయాజనియన్నః । తత్రనైషధఫలం త్వర యాత్యంనాద్య
నోర్థుమసహాగమితః కిమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఏవనైషధ వదంధ్వజేన జ్వాలజాలజటిలస్య
హుతాశః । యాదసాం పతిరేష చ శేషంశాసితారమధిగచ్ఛసు నాగామ్ ॥ ౧౭ ॥
అత్తినో వయమమీ సముపేతాః స్త్వాంకలేతి ఫలితార్థమపేహి । అస్వనః గమపా
స్యగభేపంపర్యా హేధపతి కార్యాని వేదం ॥ ౧౮ ॥ ఈదృశీంగిరముదీర్యబిడౌజా జో

…పరవంచనపటుః బుభుత్సా ఇంద్రః । అథ [illegible] మిదివిమృశ్య [illegible]
కం - స్వాన్ [illegible] ఆవమమవేత్య , తేషాం [illegible]
[illegible] నలస్య [illegible] ఉచ్చైః శంసతిస్మ జగాద ॥ ౧౪ ॥ స
[illegible] సర్వతః [illegible] కుశలభాగసి [illegible] ॥ ౧౫ ॥ [illegible] ప్రతిభా [illegible]
ర్వాః - [illegible] ప్రతిభాః [illegible]
[illegible] రేఖా [illegible] సనాథ సుహృదో [illegible] వీరసేన నృపతేరివ [illegible]
[illegible] విద్మః [illegible] ఇత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ క్వ [illegible]
[illegible] ఇత్యర్థః - [illegible]
[illegible] యాత్రయా [illegible]
[illegible] - [illegible] యాత [illegible]
[illegible] ఆగమితో [illegible]
[illegible] ॥ ౧౭ ॥ [illegible] నైషధ [illegible]
[illegible] , [illegible] జ్వాలాజాల [illegible]
[illegible] జ్వాలామాలాకులయి
[illegible] , [illegible] ఇత్యర్థః [illegible]
[illegible] ॥ ౧౮ ॥ [illegible]
[illegible] , [illegible]
[illegible] ఇత్యర్థః [illegible]
[illegible] ॥ ౧౯ ॥ [illegible]
[illegible] గిరముదీర్య [illegible]

వసుః సకలవిద్బభాషే నాత్రచిత్రమధిగామకలబ్ధే శైశవావధిగురౌగురురస
స్య ॥ ౧౯ ॥ అర్ధనామసురసిద్ధిశతౌఘైరప్సరస్సు నృపటకపటబకదంబం । అ
చనాథ మనతత్పురగానాం సంప్రగామకరగానాముపనిన్యే ॥ ౨౦ ॥ దుర్లభం ది
గధిపైః సమధిస్త్రాదృశకంకణమహాలా మదధీనమ్ ఈదృశం మనసికృత్య విరోధం నై
షధేః సముదాయి చిరాయ ॥ ౨౧ ॥ జీవితావధివనీకమహాత్రై ప్రాప్యమానసుధి
తైస్సులభం తాత్ అర్థినే పరిస్పృధాయసురాణాం కిం వినిర్యపరితుష్యతు చేతః ॥
౨౨ ॥ ధీవజావస్మృతిమేపరమాస్తే జీవితాదపి వచాదవిగుర్వీ । నస్వమేవ మనుసార్థహా
రిభిస్త్యాశోధకేమనికలా కిలనోర్వీ ॥ ౨౩ ॥ మేయతాం కథమనీప్సితమేషాం కి

సమితిహాలాహుః సకలవిద్వ్యబభాషే విశేషేణ నాన్యత్వర్థః అత్రిస్థితస్యఖిధానస
శంకిత్వేతి త్రిలాముకోక్తివిచిత్రం విస్మయోనకుతః అస్యేంద్రస్యశయికవమునధిగ్య స్థిస్య గతిక
వ్యాఖ్యాతధాతవాదిత్యత్యర్థః ॥ సి ॥ గురురాచార్యగురుబృహస్పతిః బాదస్పతిరిస్య స్య
వాచ్యత్వంచి చిత్రమిత్యర్థః ॥ సి ॥ గురుగీర్వ్యవిచిత్రాద్యోరితి శ్రైయంతి ॥ ౧౯ ॥ అర్థేతి
అర్థే నామన్నా అర్ధే నామత్రివనేచనస్పృశితాఘంలో మారో మాచిరతిను:- స్పృష్టే లో
మస్త్వితి శ్రైకత్వికయిదాగను:- కిస్పృశిన్వమాశిన్యకంతశ్చగనానామచనాథశంస్పృటక
పకదంబవికసితవిపకనమస్యందమిశేషస్యేప్రిత్యే ప్రగామకరగానాత్ర వ్యాఖ్యాదుపనిన్యే
సమర్పయామాస ॥ ౨౦ ॥ దుర్లభమితి ॥ దిగధిపైః ఇంద్రాదిభిః దుర్లభం తాదృశం
దుర్లభం సప్రకధం మదధీనం మదయుక్తం అహాలా ఈదృశం విరోధం మనసి కృత్యనిధాయ
అనత్యర్థాన్ సమానపి రుణితి సంజ్ఞాపమేదుగతి ప్రాణ యమునితి సమాసన్నా స్వల్పాబా
చేః:- శ్రైనధేః నశేః చిరాయ చిరం సమాగాయి కయితంబిభారితమిత్యర్థః భావేలు: ॥
౨౧ ॥ జీవితావధి ప్రకారకేమాహావ్యదక్లో గ్వేంపేత్యాది ॥ యుద్ధస్యనధైర్యనిపకమా
త్రైశ్రిస్త స్త్రైత్రిస్వాదశ్రైః ॥ సి ॥ వనిపకో యాచకో మాగణశ్చయాచకార్థినానిత్య
మరః ఇంతావధి ప్రాణపర్యంతం యాచ్యమానవస్తువస్తుమఃభ్యం-సురాణాం పరిస్పర్ధాయ ప్రథ
మాత్రైర్థినే- కిం వస్తు వితీర్య దత్వా చేతః పరితుష్యతు నతుష్యేత్- ప్రాణాంతవస్తునస్వా
ర్థినాధారణాత్తతో ధికమత్ప్రదాయ చే మల- కిమస్తి విచారితమిత్యర్థః, వితరణ చేతస్య
కత్యేత్యలకత్వనివతయాపితరణపరితోషయోస్సమానకత్వేకత్వసిద్ధిః ॥ ౨౨ ॥ నన్వస్తిలోకో
త్తరంవస్తుయుష్మదీయతామిత్యతఆహ ॥ ధీమజేతి ॥ ఉర్వ్యధాంగ్యస్యానక్షరాణ్యాః తో సి
మధిరక్షా నానాతి - శోషతాం సాపద్యమపిప్రాపార్హితిత్యర్థః. అతయేనధనాదపి ॥
కించహాల నాధిసితాపిగుర్వీ అస్త్రిక్యాసాధిమజాదమత్యంతి చమే హ్యాదిహ్యవగామే పరం నమస్యా
గాస్తేకింతుమమస్వమేవ భవతి అయాచ్యత్వస్యకరణాదస్వసాధ్యదేయత్వాత్ స్వత్వేపి ॥

శ్లో ॥ మేయతాం కథమనీప్సితమేషాం- దారాణాంధనసిమే ధాకష్ట. విభాంస్త దనస్వను

ధ్యతాం ప్రసృతేన మూర్తిమత మీవ తంధిగస్తుకలయ ప్రపిబాంచామర్థినాగతసరంస
హాతేయయా॥ ౮౪॥ ప్రాపి తేన చతురేణ విడంబం లంఘితేన బహుయాచకలజ్జామ్।
అర్థినా యదయమర్థిత దాతా తన్నలుంపతి విలంబ్య దదానః॥ ౮౫॥ యత్ప్ర
దేయముపనీయ వదాన్యైర్దీయతే సలిలమర్థిజనాయ। యాచనోక్తివిఫలత్వ
విశంకాత్రాసమూర్ఛనచికిత్సితమేతత్॥ ౮౬॥ అర్థినే న సతృణవద్ధనమాత్రం కిం
తు జీవనమపి ప్రతిపాద్యం। ఏవమాహ కుశవజ్జలదాయీ ద్రవ్యదానవిధిరుక్తివి
దగ్ధః॥ ౮౭॥ పంకసంకరవిగర్హితమహ్నాం నశ్రియః కమలమాశ్రయతాయ।

జేతి భావః॥ ౮౩॥ పురపర్వ్యగారకేవాహ॥ మృతుతామితి॥ యే సామభీప్సితమస్త్రకస్థమీయ
తాం జ్ఞాయేతి జ్ఞానభోగ్యపయోగమాన అర్థానాం తేషాం ధాతధా ప్రసృతేన ధ దీయతాం తాత
ప్యమిత్యర్థః - తథా అర్థినాం వైశ్రజ్ఞా మదీయతామిత్యాశయః - యో దాతా వాంఛామ
ర్థ్యానాం తస్మై కలదానాం జానన్నపి అర్థినాంగవసరం సహతే యాచ్ఞాకాలం ప్రతీక్షతేతం
దాతారం ధిగస్తు పగస్య యిత్యర్థః॥ ౮౪॥ ప్రాపీతి॥ దాతా దేవోపమాః ప్రాపితే తేన చ
తురాణాం భావ్యం చతురా స్తేషాం యోగాద్భావ్యం తథా భావ్యం విడంబం విడంబనా పాపత్వం
ప్రాపితేన దాత్రేతి శేషః, బహ్వర్థికం యథాతథా యాచనేన దేహీతి వాచేన జ్ఞాం లంఘితేన
ప్రాపితేన - అప్రాపి - దాత్రేతి శేషః అర్థినా నాకంగమనాతేన ఉక్తరూపేణార్థినా పీడనేన
ఇత్యర్థః దాతా అఘం పాపమార్జతి స పాపముపతి విలంబ్య దదానో దాతా తదఘం నలుం
పతి న పిహితి తస్య పాపస్య ప్రాయశ్చిత్తముపనాస్తీత్యర్థః॥ ౮౫॥ యదితి॥ వదాన్యైర్దాతా
రభిః ప్రదేయం దేయం ద్రవ్యముపనీయార్థిజనాయ సలిలం దీయతే యత్ [illegible] యేతత్సవిం
దానం యాచనోక్తి విఫలత్వవిశంకయా జీవితిహాపకవైఫల్యశంక యా త్రాసో భయం తేన
యమూర్ఛనం తస్య చికిత్సితమిత్యుత్ప్రేక్షా, అన్యథా కిముదకదానేనేతి భావః॥
౮౬॥ అర్థినే నవేతి॥ కుశవతో జలస్య దాయీ దానం - దదాతీతి - యమాగమః
ప్రతిపాద్యతయా స్వత్వభావస్తిష్ఠతి కుశవజ్జలదాయీ సకుశజలదాన ప్రతిపాదక ఇత్యర్థః
ఉక్తావుక్తౌ విదగ్ధః అర్థినో ద్రవ్యపాపనాశకేనాధానే దేహాద్దానేతరపాపహా నదతు
రయిత్యర్థః ద్రవ్యదానవిధిర్ధానదాయకా శాస్త్రమేవమాహ కిమితి - అర్థినే ధనమాత్రం
ధనమేవ॥ న మాత్రం కార్త్స్న్యే వధారణయిత్యమరః, తృణవత్తృణమివ న ప్రతిపాద్యం
న దేయం కిం తు జీవనం జీవితమపి తథా దేయమితి గమ్యతే అర్థ్యానపేక్షితమపి దానం
విధత్తే ద్రవ్యదానవిధిరయమేవార్థం ప్రాహేత్యుక్తిభావః॥ ౮౭॥ పంకేతి॥ పంకః పాపం కలి
దమన్యై నః పంకో స్త్రీకర్దమైనసోరితి వైజయన్తీ, తత్సంకరేణ విగర్హితం కమలం శ్రియః
లక్ష్మ్యా న ఆశ్రయతాయ పాపాలిత తత్ర త్ర్యస్మాద్యుద్విప్రమలం నిప్పంకముక్తిపాపాకి కమలాంత వ్యాసత్వే త్ర
లక్ష్మ్యారాసనస్థానం విదధే - సర్వ్వధాధనం పాత్రే పాణిప్వేవ నిస్తుషం పత్యం నముఖామార్జర

అథిపాకశాసనులంఘితలంఘ ద్వ్యాసవేశ్మ పథితసుధీస్తు॥ ౧౮॥ యావదాగసజన
మానసస్యత్రే ఘృణా నాయబలజ్ఞ యస్య। తేనధూమాయిరతథారవతియ సభ్రు
మయుగల రేఖిల మత్రై॥ ౧౯॥ మాధవాసికృపణ ఖలుజీవాః తృష్ణయా ప్ర
యాసుజాతుపరస్మై। తత్ర నైషధరుచేమమచిత్రం యత్తునాపి గాతితానిష్ఫ
లోఽపి॥ ౨౦॥ మానుషీషు మహిమాయామి చితవద్భి నాకలోకజాతమువమత్యజగతాం।
యద్వ్యశోష ఖనివేశితచిత్త స్విరిసామయోస్తుతతమసుతదీయః॥ ౨౧॥ లోకవేష
ప లోకమస్తుతా పరి పరి నైవమకః। ఇత్యనమయంస్తవదస్యనిత్యాధి
బంధుకనస్ద్రమదిత్తే॥ ౨౨॥ దానపాత్రమధమ నామిహైక గ్రావి కోటి

[illegible] ... సజన మానసస్యత్రే [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ... నాపిపరస్మై
[illegible]
చిత్రం [illegible]
చిత్రం [illegible]
[illegible]
[illegible]
తం [illegible]
[illegible]
౨౧॥ లోక ఇతి॥ [illegible]
పరలోకమస్తుతా [illegible]
[illegible]
[illegible] గ్రాహ్య ఇతి భావః
౨౨॥ [illegible]
[illegible] గ్రాహి [illegible]
[illegible] కోటి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

గుణితం దివి దాయి । సాధు రేతిసుకృతైర్యదికర్తుం పారలౌకికకుసీదమసీత్॥ ౭౩॥ యేవమానసవిచింత్య ముహూర్తం తానవోచత పతిర్నిషధానామ్ అర్థిదుర్లభముపాస్య సహాసా ద్వ్యాచ్యమానముఖముల్లసితశ్రీః॥ ౭౪॥ నాస్తి జన్యజనకవ్యతిభేద స్సత్యమన్నజనితో జనదేహః। వీక్ష్య వః ఖలు తనూమమృతాదాం దృఙ్నిమజ్జనముపైతి సుధాయామ్॥ ౭౫॥ మత్తః కిక్యమితి సుకృఫలం నాయాచితుః పథం వ్రజతేతి ఈదృశాన్యపి కథంతి పునర్నః పూర్వపూరుషతపాంసి జయంతి॥ ౭౬॥ ప్రత్యయాస్తి పదిలాంఛలు జీవీ కర్మకర్మ సర్వహానవ్రతజస్య । యాయమస్యహాని పూజనమస్యాయన్ని జైస్సజకపాదపయోర్వై॥ ౭౭॥ జీవితా

...స్యత్ పరలోకే భవం పారలౌకికం. పరలోకాచ్ఛ్రేయస్కర్తవ్యమితి భావః. కృతజ్ఞాః కుసీదం వృద్ధిజీవనం కసీదం [illegible] ఇతి శేషః॥ ని॥ కుసీదం వృద్ధిజీవికే [illegible] నా...త్తముపదిష్టమితి ...యాదయాతుర్న కించిదాముష్మికం సుఖం దాతుః పునరనంతమితి సర్వథా అర్థినే దేయమితి భావః॥ ౭౩॥ యేవమాదీతి॥ సనిషధానాం పతిర్నలః యేవమాదిముహూర్తమల్పకాలం విచింత్య అర్థిభిర్దుర్లభం హసాదుల్లసితశ్రీః [illegible] నైషధస్య [illegible] యాచ్యమానముఖం దాతృముఖం [illegible] ప్రసన్నముఖో భూత్వేత్యర్థః. తానింద్రాదీనవోచత॥ ౭౪॥ నాస్తీతి॥ జన్యజనకయోరితి కార్యకారణయోర్వ్యతిభేదో నాస్తి కార్యం స్వోపాదానాదభిన్నమిత్యర్థః. జనదేహః అన్నజనితః భుక్తాహారపరిణామస్తేత్యేతమపి [illegible] సత్యమిత్యర్థః. కుతః. అమృతమదంతీత్యమృతాదః - అదోనన్న ఇతి ప్రత్యయః. తేషామమృతాదాం [illegible] భుజాం లోకే యుష్మాకం తనూః మూర్తీః వీక్ష్య దృష్టిస్సుధాయాం నిమజ్జనముపైతి ఖలు, సుధామజ్జనసుఖమనుభవతీత్యర్థః. జనదేహో నామాన్నజన్యస్తద్వద్దేవయుష్మద్దేహానామపి [illegible] కథమేతత్సుధాకార్యకారిత్వం న స్యాదిత్యర్థః. యుష్మద్దర్శనాదేవ తావత్కృతార్థోస్మీతి భావః॥ ౭౫॥ మత్త ఇతి॥ అనుస్వల్పం మత్తః కృత్యమానుకీర్ణపథం వ్రజతేతి [illegible] లం యుష్మద్దర్శనరూపం మహాఫలం [illegible] దితి భావః. అథయేవవిధరూపఘటనామపో [illegible] కారణం, అథవా తాదృశాని [illegible] వదతిప్రశ్నంతి - నా [illegible] పూర్వపూరుషతపాంసి జయంతి తాని దానఫలానీత్యర్థః॥ ౭౬॥ ప్రత్యేతి॥ ఇహ [illegible] జీవితం భూదేవతా సర్వస్వహానం [illegible] మానహానమేవ వ్రతం [illegible] యేన [illegible] తే. తస్మాద్యజ్ఞస్య యత్నత స్తజ్జమిత్యర్థః. క్రియాతయిత్య కర్మ సుకృతకర్తృకః. ప్రత్యయా [illegible] ప్రశిష్టాం [illegible] తేరితి [illegible] కారః [illegible] యమస్యాహ్నే [illegible] పాదైదేవపయోర్వైతి [illegible] - [illegible] పూజనం పూజాం [illegible] కురుష్వమిత్యర్థః. [illegible]॥ ౭౭॥ జీవితేతి॥ యువో

షధికేమప్యధికం వా యన్మనీషితమితో౽నరతింధాత్ । తేన వశ్చరణవర్తితసోऽయం భ్రూలతవమ్ వపునరస్తు కిమర్థ్యః ॥ ౯౮ ॥ యేవముక్తవతి ముక్తవిశంకే వీరసేనతనయే వినయేన । వక్రభావవిషయామథ శక్రః కార్యకైతవగురుర్గిరమూచే ॥ ౯౯ ॥ పాణిపీడనమహం దమయంత్యాః కామయేమహి మహీమిహికాంశో । దూత్యమత్ర కురు నః స్మరభీతిం నిర్జితస్మరచిరస్య విరస్య ॥ ౧౦౦ ॥ అస తేశతమధీక్షితిధామా పాస్త్రాయురాశిరసి తేఖలు కూపాః క్రింఽగ్రిశాది విజభాగ్రతి తే తే భాస్వతస్తు కత మస్తులయాస్తే గంగాశ్వధ్వశ్వనయనావయసే తేత్వద్ధుకాంబుధిమగాధము వే మః । త్వామిహాయి వవిని వేశ్యరహస్యే నిర్వృతింనహిలభేమహి సత్యే ॥ ౧౦౧ ॥

నరపతి ఖ్యాస్మాకమధికో౽ధికం వా నధిప్రాణాంతంతతో౽ధికః వాగేవ మనసి ష్ఠితమిష్టతం యు ష్మత్తః సోऽయం వాదిత్యః తేన వస్త్రణావశ్చరణ మద్ధతు ప్రాజమాను పద్మగల భ్రూలవస్తు పునః కిమస్తుం పాశ్యత్ భ్రూలీతః ॥ ౯౮ ॥ యేవమితి ॥ యేవం వీరసేనతనయే నలే వినయేన ఆర్య ఉక్తే ముక్తం శంకేద్ర శ్చక్షుః క్తవతి సతి అథ శాక్త్యః మూఢ కైతవానా కపటానా తేషాం గు రుమపదేష్టా శక్రః వక్రభావః ప్రతికూలాభిప్రాయః తేషవిషయాం ప్రతికూలాం గిరమూచే ఉవాచ ॥ ౯౯ ॥ పాణీతి ॥ పాణిపీడనమిహ ధాతుశో౽థాత మహీమహిశో ॥ ని ॥ ప్రాణేశ మహీశో త్యమరః, దమయంత్యా పాణిపీడనమహం వివాహోత్సవం కామయే మహి అఖిల దేవా విజితస్మర, అతయేవ స్మరభీతి రహిత రస్యనిరస్య దూరతో నిరస్తత్యర్థః నః ఉదాయుధిః రాజాభియుధి రస్యాదాపిరాధకాయిత్యమరః అత్రో౽ద్యాహాస్యస్త్యస్త్వ స్మాకం దూత్యం దూతకర్మ దూతస్య భావకర్మ ణో౽రితియప్రత్యయః కురు ॥ ౧౦౦ ॥ అసతేయిశ అధిక్షితిధామా విభక్తస్య గృహేణాస్య యాభావః, శతంధురా అసతేల పరిమితా స్సంతీత్యర్థః, అత్రత్వం తో౽ధరాజాన్ విశేషాపాః కూపాః ఖలు నూపత్వపాత్యేక నేమాం తదద్భమం ద్రకూపమివ మహాదంతరమిత్యర్థః. తథాహి- దివ్యాకాశేతేగచ్ఛాశ్చం ద్రివదయోగవానాగ్రతివప్రశాఖం తేషాం తుగతమాగ్రి హెూభాస్వతస్తులయాసామ్యసాస్తే శతో౽పిత్యర్థః- తద్వత్ పాపినో౽పిధా పస్తుత్యయతిత్యప్పాం గాలంకారః ॥ ౧౦౧ ॥ విశ్వేతి విశ్వంవశ్యం తితిత్యక్త్వా నర్వదశేన్యాప్త్యేక్యాణం తత్త్వ - శానవయ న్యాయ మాంతే యమేవాగా ధంగభీరంతవ గుణాః దయా దాక్షిణ్యాదికత్వ, సత్యసంధత్వాదయః తాపనాంబునిధమేషః అవగత్యాభు- యయోగోపుషణం యత్స్యాత్ ఇహాస్మిన్ రహస్య రహస్యత్వేత్యాస్మేవ నుశేష్యనియోజ్య సత్వేవంతాం నిర్వృతిం సుఖం నలభేమహి తావకః లభేమహ్యేవ ప్రాహ క్తగుణాధ్యత్వాదితిభావః ॥ ౧౦౧ ॥ తుద్ధేతి ॥ తుష్ణా ప్రదేశం సకులేశత్వా వకత్తో౽పి ॥ నీ ॥ వంశో౽వమృథకుతేవగిణా ఇతివిశ్వః గుణస్యశో౽ ద్యద్ధేమర్త్యస్త్వైత్ ॥ భావాన్ దో౽మపాస్తో౽ త్యాదౌ తమహుప్రయోగజ్ఞాః గుణస్పృశ్యంజేన్యాయమితి హలాయుధః-

శుద్ధవంశజనితోఽపి గుణస్య స్థానతామనుభవన్నపి శక్రః । శ్రీఫలేప్సురనమదృజుమాశు ప్రాపతం సాయకంధనురివాజనివక్రః ॥ ౧౦౩ ॥ తేనతేనవచసైవమఘోనస్స స్మవేదకపటం పటురుచ్చైః । ఆచరత్తదుచితామథవాణీమార్జవం హి కుటిలేషు న నీతిః ॥ ౧౦౪ ॥ సేయముచ్చతరతా దురితానామన్యజన్మని మయైవ కృతానాం । యుష్మదీయమసమానమహీమానం చేతుమిచ్ఛతి కథాపథపారం ॥ ౧౦౫ ॥ విత్తచిత్తమఖిల [illegible] వదతుర్య్యాం ధుర్య్యకార్య్యపరిపంథితుమానం । హ్రీగిరాస్తుపర [illegible] స్తుప్రవమానస్వీకృతైవ పరవాగపరాస్తా ॥ ౧౦౬ ॥ యన్మతావిమలదర్పణికాయాంసం

స్థానతామాశ్రయత్వమనుభవన్నపి శక్రః ఋజుమకుటిలబుద్ధి అవక్రం చ, పక్షే ఋజు దండం సపత్రం చ యేన నలం సాయ [illegible] ధనుర్వ్యాపయుష ॥ [illegible] అథ శ్రీ [illegible] ధనుర్వ్యాపా [illegible] [illegible] భిధానా [illegible] ప్రయోగః [illegible] [illegible] త్యుక్తేః [illegible] [illegible] ॥ ౧౦౩ ॥ [illegible] తేనతేనవచసైవ [illegible] ఘోనః [illegible] కపటం [illegible] అథ [illegible] తదుచితా [illegible] వాణీమాచరత్ [illegible] హి కుటిలేషు [illegible] ఆర్జవం [illegible] కుటిలేషు [illegible] భవితవ్యం అన్యథా [illegible] ॥ ౧౦౪ ॥ సేయమితి ॥ సేయం [illegible] జన్మని [illegible] మయైవ కృతానాం దురితానాం, దురితానాముచ్చతరతా [illegible] యుష్మదీయమసమానమహీమానం [illegible] చేతుమిచ్ఛతి [illegible] ॥ ౧౦౫ ॥ [illegible] విత్తచిత్త [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అప్రతిషిద్ధ [illegible] [illegible] వస్తుత [illegible] [illegible] ప్రత్యక్షం [illegible] [illegible] ప్రకారాంత్య [illegible]

వ్యుత్క్షిప్తమభిలంఘ్యతత్త్వం శ్లేపికింపిబరధాస్యశమాజ్ఞాం (యానయస్య సదృశీంత
రీతుం. ౧౦౭॥ యామియామిహపరీతుమపి త్వత్తద్గతశతాంతుకరవాణి ౦ధపః
శుష్యశాంసతుహాతాంబగజాతాపంచనేమమత్యుణస్పృష్టోపి॥ ౧౦౮॥ ఉత్పృ
మామిః రహస్స్మహురస్య వినాహాసేమిచ మహాలాభత వహంయతి! బూ్రితవతి
(పథవితాస్మి రహస్యం రక్షితుం సకథమిద్య కవస్థః ॥ ౧౦౯ ॥ యాంయనోరథము
యాంహ్యదికతాన్యయాన్న్యసిన్యథకథంసతదగ్రే భావగుప్తికవలంబితమీ శేదు
జయాహిో వయావిదుషా వి॥ ౧౧౦॥ (యామికానసునమృద్వదమాదృక్షా నిరీక్షి
తుమోహమతేకః రహిలభుజశచండవరి తే భ్రుంసి శ్వసకతస్వ తకుమారీ ౧౧౧॥

[illegible] కణే (ప్రత్యూహః [illegible] కిం [illegible] ఆహ యాయస్య
[illegible]
౧౦౭॥ అథాప్తధీర [illegible] యామిత్యాది॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
౧౦౮॥ ఉత్పృ [illegible] ఉత్పృ [illegible]
[illegible] (ప్రోక్తమ [illegible]
[illegible] (పథవితాస్మి (ప్రథ [illegible]
[illegible] ౧౦౯॥ యాంమిత్యాది॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ౧౧౦॥ యామికానతి
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ౧౧౧॥ అథక్షిపతి॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ఆదధీధ్వమితి నాథ కృతార్థం ప్రాగ్భవామ్యహముపాశ్రిమయశో యత్ । ఆదరేణ కథమ
హం ప్రియాయాః తత్ప్రీతత్ప్రసగుణేన పణేన ॥ ౧౧౨ ॥ అర్థనామయుభవద్భిరి
వాస్మై కిం కథం న సహాతి మయాపి భవత్సు । భీమజార్థపరయా వనచాటూ యా
యుష్మేవ గురవః కరణీయా ॥ ౧౧౩ ॥ అర్థితాః ప్రథమతో దమయంతీం యూయ
మస్వహాము పాణ్యమయా యత్ । హ్రీర్న చేద్వ్యతియతామపి తద్వః స్వామహాపి
సుతరాం న తదస్తు ॥ ౧౧౪ ॥ కుండినేంద్రసుతయా కిల పూర్వం మాం వరీతుమురరీ
కృతమాస్తే । వ్రీడమేష్యతి పరం మయి దృష్టే స్వీకరిష్యతి న సా ఖలు యుష్మాన్ ॥ ౧౧౫ ॥
తత్ప్రసీదత విధత్త న ఖేదం మాత్యమత్యసదృశం హి మమేదం ॥ హాస్య ఏవ సుభాన

కావత్కార్యత్వాదితి భావః అత్ర పరివృత్తిరలంకారః శ్లోకానసమన్యూనాధికానాం వయథావినిమ
యో భవేత్ సా కంసమాధిక పూర్వ్యాణాః పరివృత్తిరసౌ మతేతి లక్షణాత్ తత్ర ప్రాణత్యాగే న
ద్యాశపరివృత్తిః హీనమూల్యత్వాత్ ప్రియయామాశస్సోదిక పరివృత్తిరధికమూల్యత్వాదితి
భావః ॥ ౧౧౨ ॥ అర్థనేతి ॥ అస్మై యదమయం తైన్యం కాకన్యేయ చతుర్థీమయి వియేభవద్భిరవ
మయా పి భవత్సు విషయే అర్థనా ప్రార్థనా కథం న కామతి కింతు స్యాదిత్యర్థః అతః కథం
కాముకముఖాత్ కిమిహేచ్ఛేత్ చేన్న భావ వతాం తథా హి భీమజార్థపరయా పరయా
వనచాటుః పరప్రార్థనా నామ పాత్రియో క్తిస్తస్యా యూయమేవ గురవః ఉపదేష్టారః
కరణీయాః కర్తవ్యా ఇతి భావః ॥ ౧౧౩ ॥ అథ ప్రథమప్రార్థకత్వాభిమానః తథాహి స్వయ
మేవ ప్రథమమర్థ్యాః అర్థితా ఇతి మయా అవ్యాహతనుతినంలన స్త్రైత్య వ్యయా భావః స
మాసాతస్యచ యామమపాస్య ప్రథమతోదమయంతీమర్థితాః అథవా మేతేనాపి
త్వాత్ప్రథానేన కర్మణి క్తః ఇత్యత్ తత్ప్రథమప్రార్థనాం వ్యతియతాం వ్యతిక్రమతామపి
ఇత్యోట్ వర్ధతే వః ప్రార్థనే తత్తత్ హా పాహి స్వమాపి సుతరాం నాస్తు తథా భాత్ ।
౧౧౪ ॥ కుండినేతి ॥ కుండినేంద్రసుతయా దమయంత్యా కిలోకేత్యాది వాక్ప్రయోగే
న రక్షిత హితే ధాతుకరిత్యతియా పూర్వమేవ మాం వరీతుమురరీకృతమంగీకృతమాస్తేత
యామత్యరణమంగీకృతమిత్యర్థః కేతేని తాతార్యామ్యం కర్మణి క్తః అంగీకారస్సాకంచి
దిత్యాధర్యత్వంకృత్య సమ్యానః తత్పేకేషుతుముపరిమన్యుకృత్యచః తతో మయి దృష్టే
పరం ప్రీడమేష్యతి ఏవం న సా యుష్మాన్ స్వీకరిష్యతి ॥ ౧౧౫ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్ప్రసీదత
ప్రసన్నా భవత ఖేదం నవిధత్త న కురుత మమేదం మాత్యమత్యసదృశం అత్యం తాయోగ్య
రహితం అహాపయిత్వా అనుపాయేన ఉపాయం వినేత్యర్థః ఉపాయమాత్రిక్స్వత్వంన
తి స్వాక్షేతక్ తదయాత్యం విధిత్సుక్లేషు భిహా స్యశైవసుభా- సాధ్యం ప్రయోజనం తునసు
లక్షంజనుదితకర్మారంభో న ధార్యా యస్య పేన్న ఫలాయేత్యర్థః ॥ ౧౧౬ ॥ హన్యతాపితి చే
బలానిరింద్రః తదానసంనలస్య ధృతా నాగిదితానివాక్యాని అకలయ్యాలకాలస్య స్నుయ మాత్

తు రాధ్యంతద్విధిత్సుర్ధిరనా ౹ యోకేనః ౧౧౬ ॥ ఈదృశానిగదితానితదాసీమాకల
య్యా సనకస్య బలాని ౹ శంసతిస్మ కిమపిస్మయమానస్స్వానుగాన నవిలోక వ
లోలః ॥౧౧౭॥ నాథ్య నాఽనృపతే భవతేఽం గోహిణీకమనః వంశభవేన లజ్జతే నర
సనాతవనామ్యాదర్థిషు స్వయమురీకృతకామ్యా ౹౧౧౮॥ భంగురం చ వితథం చ
కథం కౌఽపి వలోకమవలోకయసీమమ్ ౹ యేనధర్మయశసీ పరిహాతుంధీర హేలాచలలి
ధీరతవాపి ॥౧౧౯॥ కః కులేఽజని జగన్మకుటే వః ప్రార్థకేప్సితమపూరి నయేన ౹ ఇందురా
దిరజనిష్ట కలంకీకష్టమత్ర సభవానపి మాభూత్ ॥౧౨౦॥ యాచమానజనమానసవృత్తేః పూరణాయ
ఖలు జన్మ మనుష్యే ౹ ద్యావృశస్య సకలస్య కలంకః శోభాసి
శశకః పరమంకః ॥౧౨౧॥ నాథ రాజిః ర తాకిమపాహి పస్మృతః కిముభవాపరితో

ఖాంవంహాస్యం స్వానుగా వాంయుమాదీనాం అనవనవిలోక నేతలోలో లుపస్య స్వతా న్యా
మోదవాధరమితిభావః ౹ మమపికించిద్వాక్య్మం శంసతిస్మ శశంస ౹౧౧౭॥ నేతి ॥ హే న్నప
తే భవ నాఇదం, స్వయముర్వృత కేశాగ్గదిత్రి సేధతాక్యం రోహిణీరమణవంశభవేన సోమవం
శ్యేన వనా ర్యర్థాయికిం త్వసో మవంశ్యేనేతాభిహితమిత్యర్థః ప్రతిశ్రుతపరిత్యాగాదితి భా
వః కుతః అర్థిషు నివ యేస్వయమురీకృత కామ్యా అంగీకృత మనోరథపూరణా తవరసవా
నామ్య త్య్రాతికూల్యా త్యజ్యతేతతో వసో మవంశ్యఇవ ప్రతిభాసీత్యర్థః ॥౧౧౮॥ భంగురమి
తి హే ధీర విధ్వర ఇతుం జీనలోకం ప్రాణిజాతం భంగురం వినశ్వరం భంజభాసమిత్తోఘురచ
పితనదుఃఖిత యత్వాదిత్యపాంచ గిరంతానాన లోకయసిన పశ్యసి వజానాసీత్యర్థః యేనా
గ్రా నేవత వాపిధీర్ఘ్యయః సీ అథ గురాఖత ధేఅపీతిభావః పరిహాతుంచలతి అ హేలా అస్థిరవి
షయతాల్యాత్ స్థిర సుకృతపరిత్యాగో భవాదృశానసుచిత ఇత్యర్థః ॥ ౧౧౯ ॥ కయితి ॥ జగన్
మకుటేజగద్భూషణేవః కులే ప్రార్థకేప్సితమర్థిమనోరథో యేనానాపూరి నపూరితం సకో వ
నిజాతః నకోపీత్యర్థః దీనదానేత్యాదివాక్యతౌరిలుజేదిత్. అధిర్యమ్యాకంతూటస్థఇందుః కలం
కీకళంకష్టజాతః కష్టమత్రలోకేధవానపి సకలకీనాభూత్ అపకీర్తిమాంమాభూదిత్యర్థః
౧౨౦ అథవిచార్యమానేత్యమేవ కలంకీవకళంకమిత్యాహ యాచేతి ॥ ద్యావృశస్య యాచమా
నజనస్యార్థిజనం ప్రతియాచమానస్య సమ్మీకృతదర్శనం యాచమానముఖముద్రామహానం యాచన
స్థిరనంతోషస్య సకలోపకారః కళంకః శోభాసి చంద్రేశశకః పరం కేవలమంకః శ్రీవ
త్సాదివచ్చిహ్నంనతు కళంక ఇత్యర్థః ౧౨౧ కించేదమర్థిష్వితినా స్త్రీరాదఇత్యాహ ॥ నేతి ॥
అస్మదాశీపరతా రైక పేమాత్య కా తురాణ్య ధన్యస్యతాధవ కానకారోనపేధవాచిన శబ్ద
నాహాపికిం అథవాపపితో పిప్రస్మృతో విస్మృతః ఇత్యర్థిజనస్య సంశయ ఏవతో లాత
యాభేవసంప్రేషాంకకారస్సృకారః అ కాంక్షినామన్యత్ర నియమసంబంధే పితత్సంబం

పితృత్వమధిజనసంశయణోఽలం ఖేలనం కిల చ కారి సకారః ॥౧౩॥ అబ్రవీత్తమ
నలః క్వస భేదో లబ్ధముజ్ఝసి యదశ్వశికల్పం కల్పవృక్షపతినార్థితేన యేనం నాపకో
పితమన్యమిహాస్మిః ॥౧౪॥ నవ్యహాస్యలతికా దాపి ముదం యస్య వస్య ధామ పన
యస్య భిలాషః తత్పదత్వదక్షిణేకక్ష్యతాం స్వత్యజత్సపది తామదమద్య ॥౧౫॥
అబ్రవీద్ధయమస్తమహ్యాంపర సేనకులదీపతమస్త్వాం యత్ర మప్యభిముఖా
మతి తత్ర కింకరత్వమంశసనతేస్సదృశం తే ॥౧౬॥ రోహిణీకమపియః కతినానాం
కామధేనురపి యాపహత రేవ । నైనయోరపి వృథా భవ దర్థిహావిధిత్సు రసివత్స
మేతత్ ॥౧౭॥ యాచితశ్చ యదతిక్వసుధీరః ప్రాణనేతుగమపి ప్రతిభూః

శ్రోత్రైకతిక యోక్తకేనః సబోక్త సంకయః త్రాపితః సంకరః ॥౧౩॥ అబ్రవీదితి అథాన
లోగ్నిః ... బ్రవీత్ ... సంపద్య ... కల్పం చంద్ర ప్రతిమం
యత్ ... రసి- ... తత్ర ... కోపిక
ల్పవృక్షపతినా నాక్షిణా నమిత్యర్థః- యేనం కిమన్యమిహ ... అధికార సంనాపత దేతద్ధ
స్తగతిమిందరిత్యాదర్థత్వ యశోస్య ధామాని నాశయేత్యర్థః ॥౧౫॥ నవ్యేతి స్వస్యస్య
హ్యాసినః సత్యాదిష్వత్యాదినాస్వప- తస్మాత్ సంబంధి యో భిలాషః ... రధో ముద
ముపసయత్ - స్వసి ... సంతోషమావహతి ... అద్యతత్పదేత
స్య వసే తతస్సాని కారయిత్యర్థః ॥ ని పదం ... నలస్య ... వస్త్ర
త్వితమగః- ... అనా
ధారిత్వం- స్వసిద్ధావన స్య ... యావత్- ... ప్రత్యా ... నిస్య
సాధ ... సమర్థా ... రక్త్యర్థః ॥౧౫॥ అబ్రవీదితి
అథయమః అహ్యావ్యమనస్తుష్టం తం నళమబ్రవీత్ హే వీరసేనకులదీపక ... యత్ర మోమో
హాంధకారస్య ... మభిముఖా మతి అభిభవితుమిచ్ఛతి, తస్య ... స్థితి రస్య
తస్య ... చాంద్రస్య ... యుక్త మిత్యర్థః ॥౧౬॥ రో
హిణీతి ॥ యో రోహిణో మణినా నాకరో ... కతినానాం మధ్యే కేమపి కతినం యా కా
మధేనుః సాపి ... యేన యోః ... రపి సంబంధీ- ద్వితీయో ...
దంశ ... అర్థిభిః ... ఫలినాభవత్
... మిచ్ఛరస, ...
... ॥౧౭॥ యాచిత ఇతి ...
... ఇత్యర్థః ... ప్రతిభూః ...
... ఇత్యర్థః ...
...

కః । శంసతి స్వవయసీవ్య కనిద్రాం ద్రాక్షి మేచకిమపక్ష్మణాన్ పుష్పాగ్రా ॥ ౧౨౯ ॥
అథ పుష్పేషుపివిదిత్యతిశీలంసాధీ నావిముఖతాయ ధాశపక్షకకస్యఖలుచంపు
భృతే మ్లానిరుల్లసతితత్ష్ణవసంఘః ॥ ౧౩౦ ॥ ఊచివానుచితవత్సక తనుసాశపా
డేరపిపాణిముదస్య కీతీ రేవభవ తాంప్రియాణా రాదాన నీరఝరపా త్రితపా
రాః ॥ ౧౩౧ ॥ ధర్మవర్మకిలయస్యనఖేద్యం తస్య వజ్రమయమస్థి చనా చేత్ స్త్రాయి
నావిహానకర్ణదధీచిత స్మధర్మ్మమపధీరయాధీః ॥ ౧౩౨ ॥ ఆద్యయాచదపిమేనబుద్ధా
న ప్రథమావిచలితుంబలివింధ్యౌ । అత్రశతాపితథతాగుణ పాక స్త్వాద్యశేనవిధు
పోదురపాపః ॥ ౧౩౩ ॥ ప్రేతసీజీవసుధాంతముఖ శ్రీర్యాప మంచతితిగంతగ

కంఠేవసమాసక్తేతి ॥ ౧౨౯ ॥ అథేతి । పుష్పేషుపి [illegible] నః మేఘ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] అథాజేరియత్ తత్ర [illegible]
[illegible] అతాధికే [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ౧౩౦ ॥ ఊచివానితి పాణిర్యనుతో పాణిముదస్యతిత్ర [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ౧౩౧ ॥ ధర్మేతి ॥ యస్య [illegible]
[illegible] యస్యదధీచేరస్థిచవజ్రమయం
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ౧౩౨ ॥ ఆద్యయేతి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ౧౩౩ ॥ ప్రేయసీతి ॥ ప్రేయసీ
[illegible]

తాపిభంగిసంగమకురంగదృగేకా కదర్థయతి తామపకీర్తిమ్॥౧౩౨॥ యాచన్య
నలప్రతిపదేర్థతాయితారసే పియం వయమహోహ్యసవృనస్స్యాం నైవన ఖలుమనో
రథమాత్రం శూరపూరయదిశోపి యశోభిః ॥ ౧౩౩ ॥ అర్థితాంల్వ్యయుగతేషు
సురేషు మ్లాన దానజనిజో మగానశ్శ్లైః । అద్యపాంసుగగనంసుర శాఖీ కేవలే
నకుసుమైః పిధత్తాం తే॥౧౩౪॥ ప్రవసభరతార్థన నైర్యవత్స్వ ప్రతిత్రిశో పినకత్స్య
మభీష్టదః స్వకమనాఫలతాంయాదిసంకీ సెనదిఫలంనిఖిలంఖలుమాంగలం ॥౧౩౫॥
ఇష్టింనః ప్రతి తే ప్రతిశుశ్రితిరభవాద్యద్యస్వరాష్ట్రాదినీధమర్థార్థా సృజతాం
శ్రుతిప్రతిభటీకృత్యాన్యతాఖ్యాపవాంస్వైః కీర్తిః పునతిపునస్త్రిభువనంశుభ్రా

ర్యుతస్యశ్రీస్వస్యాస్సతథోక్తామాకీర్తిర్థీగంతగతాపిదేశాంతరగతాపినముంచతీతా
మపకీర్తిం భంగిసంగమాభంగురసంగతిర్యస్యాస్తస్యాః కురంగదృశో ర్థేతదర్థంతా
మర్థ్యేవ్యయాభావః కుత్సితోర్థః కదర్థః- కోః కత్తత్పురుషే చేతికుశబ్దస్యకదాదేశః
తంకరోతికదర్థయతి, వ్యర్థయతీత్యర్థః- కోనామస్థిరార్థేస్థిరంకుర్యాదితిభావః॥
౧౩౨॥ యాచనితి॥ పరేతస్యజనాః వరంప్రతియుష్టలాభముద్దిశ్యయాచన్నర్థయితా
రః తాస్యైత్యర్థనలోకేత్యాదినావష్టిప్రతిషేధాద్వితీయా- తేనయమిత్యత్యామర్థ
యితారః స్మ, అహో, సత్వంపుంరోన్నస్మకంమనోరథమేవనైవపూరయ- కింతుహోహా
రయశోభిర్దిశోపిపూరయఖలు. తస్మాత్తస్యన్నోరథపూరణే తేదిగంతవిశ్రాంతకీర్తి
ర్భవిష్యతిఅన్యథాఅపకీర్తిరపితాదృశీభవిష్యతీతిభావః॥ ౧౩౩॥ అర్థితామితి॥ అద్య
సురశాఖీకల్పవృక్షస్సురేష్వస్మాసుత్వయివిముఖేఅర్థితాంగతేషుసత్సుమ్లానాఅర్థితా
భావాత్ దానజాదానజన్యానిజా ఉపమ్యానితియుక్తిః కీర్తనాస్యస్యసః - తథా
సన్, కేవలేనకుసుమైనగగనంపాంసుతుభ్రింతత్తాం నతుపితరదేనయనమావ్యర్థ దా
వన్యార్థి స్వేనతన్నిదానదానః తత్త్రమియాదితిభావః॥౧౩౪॥ అత్రయాత్రాశైథిల్యం
కయాతేసంభోచన్నదనాశంకనీయమేవేత్యాహ॥ ప్రవసతీయితి॥ హేనలప్రవసతేప్రయా
ణంకుర్వతేభరతత్వాన్నకుంతలేయః అర్థనా హోహాయః- వయస్యఃస్పృహః. తైస్తత్యంతద్య
తేనముఖ్యంక్రియాచేన్నతిః, స్వప్రతాద్యధృతఃస్వప్రధృతః స్వార్థమాణోస్యక్తిష్టదః ఇష్టా
ర్థప్రదస్స్వంస్వగమనస్య స్వయాత్రాయాః అఫలతాంవయుక్తం కిం కసేయదితత్
కాలేలోకేనిఖిలంసర్వమపిమంగళం యాత్రాకాలికంత్వత్ స్మరణలక్షణం మంగళాచర
ణఫలంఖలుతిభావః శ్లో॥ నైన్యంస్పృశు హాహాయమజనంచశాకుంతలేయంభరతంనథం
చయోతాన్స్వప్రహన్యస్మన్నరతప్రయాణేతిసాయ్యర్థసిద్ధిః పునర్ధరాగమస్నేహశాస్త్రమప్రమా
ణంస్యాదిత్యర్థః. తథావయత్ స్మరణాదస్యేష్టాయాసిద్ధిః. తస్యతథాత్వేసిద్ధౌకస్యం
దేహాయితిభావః॥ ౧౩౫॥ యుష్టిమితి॥ అద్యనోస్మాకమిష్టమిష్టాంయాగంచప్రతి॥ న॥

యాచేశనాదర్శి వ్యాసాంశితపీతరోహిత హరిన్మణిమయ్యయాలుంపతు ॥ ౧౩౮ ॥
యం ప్రాసూత సహస్రపాదుదభవత్పాకేన ఖంజః కథం సచ్ఛాయాతనయస్సు
తః కీలపితుస్స్వాదృశ్యమస్యేష్యతి । మేతస్యోత్తరమస్య సమజని స్త్రైజసాంలంఘ
నే సాహసైరపి పంగుస్సంఘ్రిభిరథవ్యక్తిర్భవన్యానమాః ॥ ౧౩౯ ॥ ఇత్యాక
ర్ణ్య తాక్షితీశస్త్రిదశపగిమసాం రక్షార్థ గర్భా వైదర్భీ కాముకోపి ప్రసభ
హితందూత్యభారం బభార అంగీకారం సౌస్నిగ్ధమరపరివృఢస్సంభృతానంద

ఇష్టిగార్యశేష్య మోరిత్యమరః. యుశేతి పేష్య త్రీయాం క్రిక- వదిస్వపిగాదినాయ జేస్సం
ప్రహారిణంవ్యక్త్యా దినాన త్వంయిమేః కేవస్ప రిత్యయాపతాదయితిశాకశాయాం- తథా
ప్రయోగపాలిబల్యాగ్నిస్సయిత్వం ద్రష్టవ్యం- ప్వః స్వగః । అన్యత్రస్వస్తైరుదాత్తాదిభిరాప్త
విపయశితి స్వరాస్తదిఃథ మోగాసనాః ప్రయోజనమన్యధాయుంవయ సాస్యస్యథస్య భాగయా
ప్రతిపత్తిః జెంతావిశేదుష్కృత్యం తేనిత్యోస్త్రాస్యస్యపోరథపూరణ ప్రతిష్ఠా అధూత తాం
ప్రతిపత్తింప్రతిప్రతిభటీకృత్యపీడప్రతివత్కృత్యసనాపతిస్వేత్యర్థః ఇత్యవాఖ్యాపదాం
స్పతిపత్యత్వేనతిప్రతిసిధీకృత్యప్రతిత్రుంరిత్యర్థః మామతరారికురుషత్యప్రతిష్ఠోభవే
త్యర్థః ఇత్యస్యభలమాపీరన్మ తేనాపాత్యర్థః ఉన్నస్ర్వా స్త్రిభువనం భువనత్రయం సమా
హారద్విగుకేన వదం పాత్రాదిత్వాస్నపుంసకత్వంపుసీపాఠః యుతివునాతేర్త్యతరిచేప్ర
ఖ్యానాదిపిఠాదిప్రత్యాగా కుసితిక్కుష్ణగుణః ఇతిగుణేకుశాదయః పుంసి త్యమరః తేనా
ద్యయామైశనావదేవపా నాదృశిపీఠాదినామభిర్వాదకః సైన్యయం పాత్యత్వంలతుణం
బంధంయంపతుసవతేగాయరుపాద్ధిమనోరథపూర్త్యా క్రీడా సంపాదయేత్యర్థః అత్రసిలా
దీనాంవస్తూనాం స్వగుణత్యాగేనపీడా గుణాగ్రహణాత్తద్గుణాలంకారః శ్లో। తద్గుణస్స్వగుణ
త్యాగాదన్యోత్కృష్టగుణాహృతిరితిలక్షణాత్ ౧౩౮ యుమితి । యం సైన్యరం-సహస్రంపా
దాః రశ్మయోంఘ్రయశ్చయస్యసః సహస్రపాత్సూర్యః ॥ పాదారశ్మ్యంఘ్రితుర్యాంశా
యిత్యమరః సహ్యాపపూర్వస్యేతి సమాసాంతలోపః, ప్రాసూత ప్రసూతవాన్ సఃఛా
యాతనయశ్శనైశ్చరః ॥ మందచ్ఛాయాసుతశ్శనిరిత్యమరః శేషః కథంపాదేనథం లోకల
స్యక్ కేనాంగవికారయితిత్వతీయా- ఉదభూదభవత్ సుతః పితుస్సామ్యస్య మస్యప్యతి
కింపాత్రిపాన్నతిథయమితస్యప్రశ్నస్యాద్యత్వత్ర సహం లఘుసాహసైః సహస్రసంఖ్యై
రపి, అత్యేరితిత్వర్తీయా యోగ్యాతిత్యాధః అంఘ్రిభిః పంగుః ఖంజః పూర్వపత్తృతీయా వి
వ్యక్తేనవక్ భానుమాన్ సూర్యః సోస్యాసముత్తరంపతిజః సంజాతః పాదేశతరిలుంగు
రీపజనేశ్యాదినాజనికర్తరి అత్రార్ధస్యాపంగోః పంగుత్వోత్ప్రేక్షయోత్ర
డః తత్సామత్వంచశనైశ్చరపంగుత్వస్యోత్ప్రేక్షాయితిసంకరః ॥ ౧౩౯ ॥ యుతిగా ॥ క్షితీశో
నళః త్రిదశపరిషదః సురసంఘస్యయత్వేనరూపాశ్శాటుగర్భాః ప్రియప్రాయాస్తాగిర

మూ॥ భూయాదంతర్ధిసిద్ధేరనువిహిత భవచ్చిత్తతాయత్రతత్ర॥ ౧౩౭॥ శ్రీ హర్షంకవిరాజరాజిమకుటాలంకారహీరస్సుతం శ్రీహీరస్సుషువే జితేంద్రియచయం మామల్లదేవీ చ యం। తస్య శ్రీవిజయప్రశస్తిరచనా తాతస్య భవ్యే మహాకావ్యే చారుణి నైషధీయచరితే సర్గోఽగమత్పంచమః॥ ఇతిపంచమస్సర్గః-

శ్రీరస్తు-

నైషధకావ్యే- సవ్యాఖ్యానే- షష్ఠస్సర్గః.

మూ॥ ౧॥ దూత్యాయ దైత్యారిపతేః ప్రవృత్తో ద్విషాం నిషేద్ధా నిషధప్రధానః। సభీమభూమీపతిరాజధానీం లక్షీచకారాథ రథస్య దస్యః॥ శ్రీ హై

ఆకల్పాంతం వయం భీతా మాం కర్తాస్సన్నపి లవవతేత్యాదినాక మేరుకల్పిత్యర్థః అత ఏవన లోకేత్యాదినావపి పరిశిష్టే భ్యాత్ మధుకిపాసువర్ద్ధి వ్రీయా సహాసః ప్రసభవినిహితంబలాదారోపితం దూత్యమేవ భారం బభార అస్మిన్నక్షే అంగీకారం గతే సత్యమరపరివృఢో జితేంద్రః మానసేంద్రయత్రకుత్రాపి అంతర్ధానసిద్ధేరంతర్ధాన శక్తేరనువిహితభవచ్చిత్తతా అనుసృతత్వన్మనస్కతా భూయాత్- భవచ్చిత్తానుసారేణ సర్వత్రతవాంతర్ధానశక్తిరస్తు ఇతి సంభృతానందం సహర్షం మామేరస్కారిణీ విద్యాం ప్రాదాదిత్యర్థః॥ ౧౩౭॥ శ్రీహర్షమిత్యాది సుగతం- శ్రీమత్యాః విజయప్రశస్తిః గ్రంథవిశేషస్యరచనాత్తాతస్య విమానం కతురిత్యర్థః॥

ఇతి శ్రీమహామహోపాధ్యాయ కోలచలమల్లినాథ సూరివిరచితాయాం-
నైషధవ్యాఖ్యాయాం పంచమస్సర్గః.

—(*)—

నైషధకావ్యే -సవ్యాఖ్యానే- షష్ఠస్సర్గః-

౧॥ దూత్యాయేతి॥ అథ దూత్యాంగీకారానంతరం ద్విషాం నిషేద్ధా నివారయితా నిషధానాం జనపదానాం ప్రధానః ముఖ్యోఽధిపతిరిత్యర్థః, సనలః దైత్యారిపతేః దేవేంద్రస్య దూత్యాయ దూతకర్మణే దూతస్య భావః కర్మ వా దూత్యం దూత్యాయేత్యతః ప్రవృత్తః ప్రవృత్తస్సన్ రథస్యదస్య రథవేగస్య- సభీమభూమీపతి రాజధానీం కుండినసగరీం లక్షీచకార లక్ష్యమకరోత్ గమనం చకారేత్యర్థః అథేతి అధికోఽయమనసమర్థః అత ఏవ దూతధర్మే దూతకృత్యే స్థితబుద్ధిః సనలః తస్య సమం సహాయః పాకం సగ్రామసమం సహాత్యమరః వియోగః కౌర్వ్యశేయసౌర్వశీపుత్రో మునిరగస్త్యః కౌర్వ్యశేయః కుంభయోనిరగస్త్యో వింధ్యకంటక ఇతి హాలాయుధః సయోధినా సేనయా వంశం ద్రావ్య తపత్యజూరోవరుణః భూయో నాస్మాత్పరు ప్రసితి స్వాయి - తన్మార్గం బధబానలమివ అంతరాయ గాణగణం తరాయత్వే నవామత్యగి తైమిరి దోషగమిషి సహవ్యాప్రతిష్ఠా భంగభయాద్దూత్యమేవత్య భతరమివ లంబితవానిత్యర్థః, అంతరాయవిశేషణముభయత్రాపి దోషపరిహారం తేతితే

మార్గేశమం నాజగణద్వితీయాంగం సదూతధర్మే స్థిరధీరధీశః। సరోధిపానేముఖి రంతరాయం దుర్వారమప్యాగ్రహమవార్య శేషః ॥౩॥ నలప్రణాలీమిలదంబుజాక్షీ సంవాదపీయూషపిపాసవస్తే తదస్య కర్ణావిహ వానిమేషా దేశస్యతస్యాఖర్యదేవ భూరావుః క్షణాత్తాం సఖండదినాఖ్యపదమాత్రగుప్తామింద్రస్యధామేవ మరావతీం సః మనోరథస్సిద్ధిమివ క్షణేన తస్తదీయాః పురమాససాద ॥౫॥ భైమీపదస్పర్శకృతా ర్ధరత్నాకేయద్భుతరీత్యేతరేఖా కటిలస్సనక । నృపోఽపి సీయుష్ణమయుష్టనాథ్యాంభ్య శంసశ్చ్నాస సద్మైతతత్తాశ్రః ॥౬॥ స్వేద్యాత్యమోచాస్రులవేన వామం దృశోధూంచ ఖృస్ఫృస్యకీరస్యపతఃః అన్యత్వసంక్రమపిస్ఫురంతం తస్యాః పురః ప్రాపనవో పభోగం ॥౭॥ రథాదసౌసాంధినాసనాధాద్రాజావతీర్యాశుపురం వివేశనిర్గచ్ఛ

ఇంద్రాదయో దేవాః నలవివప్రణాళికలనిగళా మమార్గాః- తయోరాస్యమిశ్రత్వవశాత్ అంబుజా క్షీసంవాదయోః పవమయం తిసంవాదామృతం పిపాసవః పాతుమిచ్ఛవస్సంతః - మధుపి పాసా ద్విత్రయోః సమాసః తదస్య నలస్య కర్ణౌ [illegible] ప్రతీక్షణౌ [illegible] తదస్య [illegible] దేశస్య నలవిషయా సప్రదేశే ప్రాప్యభూరజోబభూవుః తదాగమనపర్యంతం తత్రైవ తస్థురిత్యర్థః ॥౪॥ తామితి తస్యాః తదీయాః నళీయాస్సురథః తాం సఖండదినమితియ దాఖ్యాపదమాత్ర గుప్తాం ధన్యాం అమరావతీమింద్ర రాజధానీతత్కల్పామిత్యర్థః భూమేరింద్రస్యభూమిరూపతేః పురం మనోరథః సిద్ధిమివ క్షణేన ఆససాద ప్రాపః ॥౫॥ భైమీ తి నృపోనలః భైమీపదస్పర్శకృతా ధన్యా ధ్యాసఫలమాగాః పాత్రీయామా పురీమండిత పురీత్యర్థత్కాలికయోరుత్కంఠయా [illegible] భూభితస్సన్ [illegible] నాథ్యాం - తాం పురీం [illegible] దృష్ట్వా సమ్యక్ [illegible] శంసశ్చ్నాస ॥౬॥ అత్ర వంశవ్యతాన స్వగత [illegible] సిద్ధిమా [illegible] ఇత్యాహ స్వేద్యతీతి అస్యన లస్యవామం దక్షం [illegible] ప్రమోచాస్రులవేన [illegible] స్వేద్యత్ స్వేదసాత్ పక్ష్మభిః- [illegible] వామం దృశోర్వామం దృశం తత్ర తస్యాః పురః నగర్యాస్స్ఫురంతం ప్రచా [illegible] పభోగం అపూర్వదర్శనమాద్య సంగమం చ ప్రాప అన్యత్వసంక్రమణమిదం [illegible] ప్రమాదిక సంక్రమచలత్ తం ప్రాపయామాస స్వేదలోమాంచాదేవ దక్షిణస్య తు కేవపఘురస్వ ది [illegible] సాత్వికస్స్వేదన్యత్త ఇత్యర్థః ప్రథమసంగమోకం ప్రస్వేదరోమాంచాదయో భావయంతే పురుషస్య దక్షిణాక్షి స్పందనం శుభాయ నవతీతి నిమిత్తవేదినః అత్రానంద్రాశ్రు పక్ష్మ నేత్ర పా [illegible] స్పందేము స్వేదాది సాత్విక రూపదశాప్రాపకం తి [illegible] సలలో పభోగస్య వపారసమా రోపాత్సుకసమస్తః శ్లేష అంగత్వప్రతీతేః మాపకమం [illegible] సమాసో క్తిరలంకారః ॥౭॥ రథాదితి అసౌరాజానలః [illegible] నాసనాధాత్ రథాదవతీర్య అంకుసంఘః -

బింబాదివభానవీయాత్సుధాకరంమండల మంశుసఘః॥ ౯॥ చిత్రంతదాకుండి
నవేశినస్తాన్నలస్యమూర్తిర్వ్యవృతేనదృశ్యా। బభావతచ్చిత్రతరంతథాపివిశ్వై
కదృశ్యైవయదస్యమూర్తిః॥ ౧౦॥ జనైర్విదగ్ధైర్భవనైశ్చముగ్ధైః పదేపదేవిస్మ
యకల్పవల్లీం విగాహమానాపురమస్యదృష్టిరథాదదేరాజకులాతిథిత్వం ౧౦
లీనస్సరాసీతి హ్యాదాలలజ్జే హేలాందధౌంక్షీజనేత్రప్రసజ్జే ద్రష్టుమిత్థైవీమితి
సంతుతోష దూత్యం చింత్యస్స్వమసౌశుశోచ ॥ ౧౧॥ అథోపకార్యామమరేం
ద్రకార్యాత్తథ్యాసురక్షాధికృతైరదృష్టః బైమీందిదృక్షుర్బహుదిక్షుచక్షుర్ది
శన్నసౌతామవిశద్విశంకః ॥ ౧౨ ॥ అయం॥ ఇత్యన్యనివారకాణాంగిరావిభు

లాద్ధుసమాహాః భానవీయాద్బింబాన్నిగతస్సౌధాకరంచాంద్రంమండలం ముఖవత్ అతుప్ర
రంకుండినంవివేశ॥ శ్లో॥ సలిలమయేశశినిరవేర్దీధితయోమూర్చ్ఛితాస్తమయోనైశం॥ క్షప
యంతిదర్పణోదరనిహితాఇవమందిరస్యాంతః ఇతిశాస్త్రాద్దిదయముపమా॥౯॥ చిత్రమితి॥
తదాతస్మిన్ సమయేకుండినవేశినః కుండినప్రవిష్టస్యనలస్యమూర్తిర్భావదర్శనీయామూర్తిర్
న్నదృశ్యా అదర్శనీయా. నఞర్థస్యనశబ్దస్య సుప్సుపేతిసమాసః - వవృతేజాతా అత్ర
విరోధాదిభావః ఇంద్రవరాదదృశ్యత్వంగతేత్యవిరోధః. తథాప్యదృశ్యాపిసత్యమూర్తిర్
విశ్వైకదృశ్యైతియాత్తచ్చిత్రతరంబభూవ దృశ్యత్వాదృశ్యత్వయోర్విరోధాదితిభావః వి
శ్వస్యైకోస్యైవదృశ్యాఽప్రీతిరైవేత్యవిరోధః అత్రవిరోధాభాసయోస్సంసృష్టిః॥౧౦॥
జనైరితి॥ అథాస్యనలస్యదృష్టిర్విదగ్ధైర్జనైః జనైర్ముగ్ధైర్భవనైశ్చపదేప
దేవిస్మయకల్పవల్లీ ఆశ్చర్యానకామిత్యర్థః పురంవిగాహమానావిభావయంతీ- రాజకులా
తిథిత్వమాదదే- శ్రీమదంతఃపురభవనందదర్శేత్యర్థః॥౧౧॥ లీనయితి॥ ఉపౌవలః॥ ౪_స్ర్యై
స్పష్టైసల్లజ్జేని॥ సస్మితోపస్మితస్సజ్జ ఇత్యమరః దమయంత్యే రాజకులరక్షకపీరవస్త్రేహేలామ
వజ్ఞాందధావితిగరోక్తాః క్షీజనే... తూర్ణో విగూఢస్సరాసీమితిహేతోర్హ్యాదాలల జ్జైస్తైమి
ద్రష్టుమితిస తుతోష స్వస్వకీయం దూత్యం విచింత్యశుశోచేతిసర్వత్రోత్ప్రేక్షా అత్రగర్వల
జ్జాహర్షశోకాదానాం బహూనాంభావానాం పరస్పరోపమర్దేన సమావేశాద్భావశబ
లతోక్తా॥౧౧॥ అథేతి॥ అథానంతరమసౌనలః కష్ట్యాసుగ్రహాద్ప్రకోష్ఠేము కష్ట్యప్రకోష్ఠ
హర్మ్యాద్యదేశిత్యమరః రక్షాయామధికృతైః రక్షకైరదృష్టస్సన్ క్షమిందిదృక్షుః ద్రష్టు
మిచ్ఛుః, అతఏవబహుదిక్షుచక్షుర్దిశన్ విశంకస్సన్ తాంపూర్వోక్తాం నిర్దిష్టాం
ఉపకార్యాం రాజసదనం ఉపకార్యా రాజసద్మనీత్యమరః అమరేంద్రాణాం కార్యాత్
త్ర్యుపాయోజనార్థకొంవిశత్॥౧౨॥ అయమితి॥ విభుస్సమర్థః రాజా సింహఇవరాజసింహః
రాజశ్రేష్ఠఇతిముఖసమాసః సులభః యయా ఇత్యన్యస్యాస్య నవ్యజని కజనస్య నివారకాణాం
రక్షిణాంగిరావాక్యేన హేతునా. కంఠ.విభుశ్శ్యేకంస్మిన్ స్వస్మినింగయా శ్రీమ. వివలయ్య వి

ర్ద్వారీభుజిష్యాకంఠం। దృశం దధానస్సమయనిస్త్రరంగాం లంఘితాయామపి చ జ
సింహః॥౧౩॥ అంతఃపురాంతస్స విలోక్య బాలాం కాంచిత్స్మరాలబ్ధమసంవృతో
రుమ్। నిమీలితాక్షః పరయా భ్రమంత్యా సంఘట్టమాసాద్య చమత్కార॥౧౪॥ అ
నాదిసర్గస్రజి వానుభూతా చిత్రేషు వా భీమసుతా నలేన। జాత్వైవ యాదృగ్జితశం
బరస్య సా శాంబరీశిల్పమలక్షి దిక్షు॥౧౫॥ అలీకతద్దర్శనహర్షనామ్నలస్యాన్యకన్యా
స్పర్శరసాయ తైమిభ్రమితస్త్వైవ తతః ప్రసాదాత్తద్భ్రమిభ్రమస్తే నతాన్యలంభి
౧౬॥ తైమిరిరాశేర్హృది మన్మథేన దత్తస్స్వహస్తాద్వరసాద్విహస్తః నతామలికా

లంఘితాయామతిక్రాంతాయామపి ద్వారి నిష్క్రమే కథమేతేనా తు ద్వారిభుజిష్యా ప్రకృ
తిస్తత్సంగాం నిర్గమేషాం ద్వారికంఠదఘ్నా సింహస్య గ్రీవాధ ఏవ లంఘితా ద్వర్శనం యత్ర ఇ
తి భావః ॥౧౩॥ అంతరితి॥ సనలః అంతఃపురస్యాంతరభ్యంతరే అసంవృతోరుమితి సమా
బద్ధమదృశ్యోత్థ యము అసంవృతోరు సనాబ్యాదనోరు శేశాం కాంచిద్బాలాం స్త్రీం విలో
క్య నిమీలితాక్షస్సన్ పరాంగనావీక్షణపాపభీత్యేతి భావః భ్రమంత్యా తత్ర సంచరంత్యా
పరయా స్త్రియాంతరేణ సంఘట్టమభిఘాతం ఆసాద్య ప్రాప్య చమత్కార విస్మితోబభూవ ఇతి భా
వః చమత్కారశబ్దస్సవిస్మయవచనమిత్యనుశాసనాత్ ॥౧౪॥ అనాదీతి॥ అనాదౌ సర్గస్రజి సృ
ష్టిపరంపరాయాం వా జన్మాంతరే జన్మాంతర ఇత్యర్థః. చిత్రేషు ఆలేఖ్యేషు వా అనుభూతా అత్యంతం దృ
ష్టా భీమసుతా భైమీ సంభవతీతి భావః యాదృచ్ఛికత్వమనుభవ ఇతిశేషః కేచిత్ , జిత
శంబరస్య కామస్య శాంబరీశిల్పం మాయయా సృష్టిః ॥ స్యాద్మాయా
శాంబరీత్యమరః జాత్వైవ సాక్షాదనుభూతా ఏవ దిక్షు అలక్షి దృశ్యతే లక్షేః కర్మణి
లుఙ్ అత్రాలీకస్త్రీసాక్షాత్కారో జన్మాంతరానుభవాద్వా చిత్రానుభవాద్వా కేవలమ
దనమాయయా బలాద్భవతీత్యుత్ప్రేక్షా॥ ౧౫ ॥ అలీకేతి॥ అలీకస్య మిథ్యాభూతస్య దర్శ
నితసమాసః అస్పరః కల్పితదర్శనాత్ తత్ర స్త్రియః అలీకస్త్రీదర్శనాద్ధ
ర్షతస్తస్య నలస్య రసాయనాథావహత్ స్త్రీణాం స్పర్శస్య శ్యామితిభావః తదపి
కింహాయాప్యస్త్రీ స్పర్శభ్రమస్య నాధూదతి అహ భ్రాంతిరితి పార్శ్వంభ త్రికస్స్తేః త
తః తస్య భైమిభ్రమిత్వస్త్యేవ ప్రసాదాత్తస్య నలస్యాంతః పురస్త్రీషు భైమీభ్రమత్వం
పిన ప్రాప్తః అత్యంతం పాదృశ్యాదితి భావః॥౧౬॥ భైమీతి॥ భైమ్యాంగనిరాశేః శృంగా
ర్యాదిమన్మథేన దత్తస్స్వహస్తాద్దత్తాలంబాజ్ఞితాదిత్యర్థః విరహాద్విహస్తాం హ్యాలిః నన
లః అలీకాం భైమీమవలోక్య దూరాత్ భుజద్వయం ప్రసృత్య భ్రమతఃతా మాసక్త్యాన్యకన
కవదాశ్లేష్టు ఆసీదిత్యాదిశబ్దార్థః సఖీంకాంచిదాశ్లిష్య యేభిమత్య భైమీ
త్వాదభ్యదిత్యాదిత్యర్థః భ్రమణ సదృశాదిత్యాదిభావః॥ ౧౭॥ ప్రియామితి॥ స
వలః నిరాలోక్య పశ్యంతీం స భ్రమేణ ప్రియాం భైమీమిమాం, యావదాశ్లేష్టుం త

మవలోక్య తత్ర తత్క్షణాదపశ్యన్స్పృశదప్విబుద్ధః॥౧౭॥ పయోధం వి లోప్యపహృతాం సయూనద్దిగీశసంగేశమజల్పనల్పం అదృశ్యవాగ్భి పితభవారిభిరలోభవా వస్త్రావదచేతయత్త్రం ॥౧౮॥ పశ్యన్స తస్మిన్మరేతాపితన్యాన్య స్పృనాపరిస్రస్తుమివాస్త్రసస్త్రాం అథాంతపటాంత మృగాంకమాస్యద ధారతిర్యగ్గస్ఖలితం విలక్షః॥ ౧౯ ॥ అంతఃపురే విస్తృత వాగురౌ పిబాలావళీ నాంచళితైర్గడౌ ఖ్యైః నకాసాలరంహారిణం తదక్షిద్వంద్వంద్రకఃభుర్బద్ధుమఘాన్మనో భవాః ॥ ౨౦ ॥ దోర్భ్యాం మృణాలమాలోక్య కచం కరుత్తోస్తతః కుచౌ తావనులేపయన్త్యాః । నాభీమధైష శ్లథవాససోను మీలదిక్షుః క్రమకృష్టచక్షుః ॥ ౨౧ ॥ మీలన్న శేకేఽధిముఖాగ

ద్రాదివాదిక అల్పమజల్పదకథయత్ తానదదృశ్యయా అలక్ష్యకత్వకయా వాచా హేతు కతాన్య - భిషితావిత్రాసితాః. భిమోహితుభగేషు కిం, తాస్యతాధూరమోజేతా భిరవోభా ఇతి లోః స్త్రియః తాభ్యో భవతీత్యత్యపోరవః కలకలః- తంవలమచేతయత్ బోధయత్, చేతతేర్భావాదికాత్ ణిచ్ ॥ ౧౮ ॥ పశ్యన్నితి॥ సనలః తస్మిన్నంతఃపురే మరుతా పితచేతనే నాపీతభావః- పరిస్రస్తుం సంపరిస్తుమిన అస్త్రవస్త్రా ఇలవనితాం అకాతన్యాస్త్రః స్త్రనాపశ్యన్ వి - ష్ఠోజ్ఞితస్పర్శ అథాంతపటాంత మృగాంకం అథాంతయః అనోథః పటాంతవేరేణ మాస్యన్మృగాంకశ్చంద్రో యేనతదాస్యం తిర్యగ్గస్ఖలితం సాచీకృతం దధారన్య తవాన్ - ముగ్ధాచేతనస్యవా యోరపిదపలతా తత్రాయం సిస్వ కారి యే కేత్యహాజితే త్రియత్వమస్యాభావః ॥ ౧౯ ॥ అంతరితి॥ అంతఃపురే బాలావళినాం స్త్రీసమూహానాం వబయోరథదాడో సమూహానాం చవళితైః పునఃపునః పరివృత్తైః అవలోకనైస్తైః గవాక్షైః పాదానాం సూత్రాణాం చ వైఖ్యైః విస్తృతవాగురైః పరిపాటిత మృగబంధనకోపి బద్ధుం గురాం మృగబంధని త్యమరః మనోభవస్సయువ మృగయురితి శేషః తస్యాః అపాంగద్వం ద్వమేవ కాలసారం కృష్ణసారం, అక్షిద్వయం తు- కాలేనకసిని కాలాక్షైః ధన సారం త్రస్తహారిణం చ బద్ధుమక్రిష్టు సంయుతుం చ ప్రభుర్నశక్తో నాభూత్ జితేంద్రియత్వాదస్యేతి భావః- యత్రా ద్వాదమహారిణత్వాదిరూపకాంన్మనో భవో మృగయుత్వం గమ్యతే యుక్తైకదేశవర్తి రూపకం ॥ ౨౦ ॥ దోర్భ్యామితి॥ ఏవ నలః కచం కేశపాశం దురుత్సోరోద్ధుం బద్ధుం చోర్భ్యాం కస్యాశ్చిద్దోర్మూలం బాహుమూలమాలోక్య- తతోనంతరం కుచౌ సులేపయంత్యాః తౌ కుచావాలోక్య అథశ్లథవాససః ప్రస్తాంశుకాయాః నాభిమాలోక్యఅనంతరం అనుక్రమేణ కృష్టచక్షుః ప్రత్యాహృతదృష్టిస్సన్ మీమీలి నిమీలితాక్షో భూత్ తత్ర తథాయ చేష్టచేష్టః స్త్రీమండలేత స్య పాపభీరో ర్నేత్రనిమీలన మేవ ప్రాప్తమిత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ మీలన్నితి॥ మీలన్మీలితాక్షస్సనలః అభిముఖమన్యోన్యాభిముఖమాగతాభ్యాం తథాక్షస్తనాభ్యాం నిమిత్తేనసాంతరాభ్యాం సవ్యవధానాభ్యాం

బాహుభ్యాంధర్తుం నిపీడ్య స్తనసాంతరాభ్యాం । స్వాంగాన్యపేతో విజగాన
పశ్చాత్సుమంగసంగోత్పులకైపునస్తే ॥ ౨౨ ॥ నిమీలనస్పష్టవిలోకనాభ్యాం
కదర్థితస్తాః కలయన్కటాక్షైః । సరాగదర్శీవ భృశం లలజ్జే స్వతస్సతాం
స్త్రీషు రతోపి గుర్వీ ॥ ౨౩ ॥ రోమాంచితాంగీ మనుతత్కటాక్షైః ర్భ్రూభ్యాం
తేన కాం తేన రతేఽనుసృష్టః । మోఘశ్శరౌఘః కుసుమాని నాథరాత్త్రథ్థై
ర్గ్లపూజానాం ప్రతివర్త్యవస్యత్ ॥ ౨౪ ॥ హితైస్త్రైవవరైస్త్రైక మిహాభ్రమం
త్యాస్సస్వకేశః స్త్రీయాస్స్వాత్యజయిత్యవేత్య । చతుష్పథస్యాభరణం బభూవ
లోకావలోకాయ సతాం ప్రదీపః ॥ ౨౫ ॥ ఉద్వృత్తేయాం త్యాస్యపదమేవప

బాహుభ్యాం చేత్ స్త్రీభ్యాం నిపీడ్య [illegible] ధృతయుగం గృహీత్వా [illegible] నాథాత్
పనలః పశ్చాత్ పేతో [illegible] స్వాంగాన్ విజగాన స్త్రీసంస్పర్శేన [illegible]
నింద- తే స్త్రీయాః పునః పుంస్పోంగసంగేన [illegible] రోమాంచితా ॥ ౨౨ ॥ నిమీల
నేతి। నిమీలనం చ స్పష్టవిలోకనం చ తాభ్యాం కదర్థితాః నిషిద్ధస్పర్శనం [illegible]
[illegible] తాః స్త్రీః కటాక్షైః కలయన్ [illegible] రాగేన [illegible]
రాగదర్శీవ భృశం లలజ్జే - [illegible] పశ్యన్ [illegible]
[illegible] కాలజ్ఞా [illegible] పరతోపి స్వతః [illegible]
[illegible] పరస్త్రీదర్శనే [illegible]
తర [illegible] ॥ ౨౩ ॥ రోమాంచితేతి। రోమాంచితాంగీనాం [illegible]
[illegible] కటాక్షైః కటాక్షవీక్షణైః, [illegible]
[illegible] - రతేః కాం తేన [illegible] కుసుమాన్యేవ శరాః [illegible]
[illegible] పూజాయాం [illegible] పూజార్థమేవ పరి
[illegible] నాథాత్ - [illegible] పూజార్థమితి భావః। [illegible]
[illegible] కుసుమబాణస్య [illegible] ప్రత్యుత [illegible]
[illegible] ॥ ౨౪ ॥ హితైరితి। సతాం ప్ర
దీపః [illegible] ప్రదీపః [illegible]
[illegible] స్త్రీయాః [illegible]
[illegible] లోకావలోకాయ [illegible]
[illegible] చతుష్పథం [illegible]
[illegible] ॥ ౨౫ ॥ ఉద్వృత్తేయాం

త్యే నృపస్యదృష్టిర్న్యపతద్యథైవ । వియోగినీరాత్తకుచయోర్నఖాంకైర
ర్ధేందులీలైర్గళహస్తితేవ ॥ ౨౬ ॥ తస్యాముఖాంకాదధిగత్య చంద్రం వియో
గిన స్సప్యసమీలితాభ్యాం । ద్వయం ప్రదీయః కృపణీకృతాభ్యాం తదిందుతా చ
స్వం గోపితా చ ॥ ౨౭ ॥ చతుష్పథే తం విసమీలితాక్షం చతుర్దిగేతాస్సునా
మగహీష్యన్ । సంఘట్య తస్మిన్కృతభీః సివృత్తా స్తాయే వ తద్వ్యగ్రమనచ్ఛేదదా
స్యన్ ॥ ౨౮ ॥ సంఘట్టయంత్యాస్తరసాత్మభర్తా హీరాందురపీంక దు
కూలహారీ । దిశాం నితంబం పరిధాప్యతేన వ్యస్తాప్యసంతాపమవాపభూ
పః ॥ ౨౯ ॥ హతః కయాచిత్పథికందుకేన సంఘట్యభీనాకరశైకయాపి ।
కయాచ వాక్త్రైః కుచకుంకుమేన సంయుక్తకల్పస్సుఖభావతాభిః ॥ ౩౦ ॥ చా

చ్యేతి ॥ నృపస్యదృష్టిరుద్వర్తనాయాం త్యాగాత్రీముస్మాజనాయాంత్యాః హృదయేవత్ససిని పత్యా అర్ధేందులీలైః అర్ధచంద్రాకారైః కుచయోర్నఖాంకైః- కత్వాభిః వియోగిముద్రారాదిందుత్వ ప్రయుక్తవిరోధాత్ గతేహస్తాగళహస్తః తద్వ్యతిక్రాంతాగళహస్తితా హస్తేన గళే గృహీత్వా నుస్నే బత్యేత్యర్థః - మత్వంతాత్కర్తోరితి నిదినా విష్టన ద్వ్యాబేనిత్య తోలు టితేః కర్మణి క్తః ॥ ని ॥ అర్ధేందుశ్చంద్రః ఇతి గళహస్త నఖాంకయోరితి విశేషః ద్రుతాత్వరితైవ సన్యన్యతత్ప్యవపతత్- పాపభయాదితి భావః ॥ ౨౬ ॥ తస్యేతి ॥ తస్యా ముఖమేవ చంద్ర ఇత్యస్తరూపకం చంద్రాదధిగత్య హాలాదృష్ట్వా సమీలితాభ్యాం పాపభయాదితి భావః వియోగినః స్త్రస్యత్కరాభ్యాం తస్య తస్యా ముఖస్యేందుతా చ స్వస్యేయో స్సరోజతా చేతి ద్వయం ప్రాధియోః ప్రథతరం ప్రతిముద్యతేత్యేతి ॥ శా ॥ అన్యథా కథ తస్మిన్నిధౌ తయోర్నిమీలనమితి సమితి భావః ॥ ౨౭ ॥ సర్వాగసంఘట్టనానంతరం తాస్త్రాకేచిత్యవగృహ్నంతీత్యాహ ॥ చతుష్పథ ఇతి ॥ చతుష్పథే విసమీలితాక్షం తం నలం, చతస్సృభిర్దిగ్భ్యః, మేతా ఆగతాః అనుస్యాద్విత్యాః కర్తరి క్తః. ఉత్తరపదసమాసః తాస్సు నమన్త్రేనాగ్రహీద్వ్యగృహ్ణన్ యయుః తస్మిన్నలే సంఘట్య అభిహత్య అధారత్వదివ షాయాం సత్రమే భృశకయాగాధనాభియా విభయతసా నేనతస్య వలస్య వక్ష్మనాదాస్య కనవదుస్త్యేత్- కింతుస్వయమేవ అన్యధా తిశేక యామాగనంతర్యా భయాత్పలాయితా నాంతా పాంకుతి సిద్ధ ప్రిహాంధాప్తస్య ఘత్యర్థః, త్రియాతి ప్రత్తిరితిగః ॥ ౨౮ ॥ సంఘట్టయంత్యేతి ॥ తరసా సంఘట్టయంత్యా అభిఘ్నంత్యా స్వస్వాన్యాః అస్మాద్భూమాహోరాణాం భూషణస్త్రాణాం దుకూలమోటిష్నుప్రోతం సక్తం దుకూలం హారితి త్వంప్తా భూపః నితంబం తస్యాః కటిం దిశాం కటిందశా వికిధాప్యసంవస్త్రవదిగంబరం కృత్వా తత్వాపేన వస్త్రహారణపాపేన సంతాపమవాపర ఇత్యర్థః ॥ హాతయితి ॥ హతః పథికయాచిత్కందుకేన హతః కయాపి సంఘట్య అభిహత్య కర త్రైర్ధాతైః నఖైః కయాచనకుచకుంకుమేన ... సంయుక్తకల్పః సం

యామయయస్త్రీకీ కయాపిహారే నిజేన గచ్ఛన్న ధనేక్ష్యమాణః । తచ్చిత్ర
యాంతర్నిరచాయిచారు స్వస్యైవతస్యా హ్యకరాంప్రస్పష్టః ॥ ౩౧ ॥
తచ్ఛాయసౌందర్య నిపీతధైర్యః ప్రత్యేకమాలిం గదమారతీశః ॥ రతిప్ర
తిద్వం ద్వితమానుమానం నామూనుపోనే విరతిః కథంచిత్ ॥ ౩౨ ॥ త
స్మాన్నృకృత్యా దపివాతిథిభ్య స్తచ్ఛాయరూపా హృతమోహలోలాః । మన్యం
తయేవా దృతమన్మథాజ్ఞా ప్రాణానపిస్వాన్ సుదృశస్తృణాని ॥ ౩౩ ॥
జాగర్తి తచ్ఛాయ తృశాంపురాయః స్వప్నేతిలస్మీకాసనసర్పకంపః । ద్రు
తంగతేతత్వదశబ్ధితా్యస్వహస్తితశ్చారుదృశాంపరంసః ॥ ౩౪ ॥ ఉల్లాస్య

తుష్ట్రప్రామోబధూవ॥ ౩౦॥ ఛాయేతి॥ ద్వయయుతి॥ కయాపిస్త్రియాని జేహారేధాయా
మయః ప్రతిబింబరూపః సలిలస్త్రీకోటీషు తతః తుషు తేకమాణేలు సు అథగచ్ఛన్ ఆ
ప్యసరన్ అతఏవ నేక్ష్యమాణః అవిరీక్ష్యమాణస్సన్, సచిత్రేయు ప్యస్త్రయా తగ్గపేన త
చిత్రయాతస్యాస్య- స్వస్త్యైవహ్యాకయాప్రస్పష్టుయుతిఅంతరంతః కరణేచారుసాధు నిర
యుస్క్రితః సచ్ఛాయానలః అద్భుతాతిశ మాత్రస్యాధారా జేవాపేతోన చిత్రాదిసౌంద
ర్యాతిశయోక్తిః ॥ ౩౧॥ తచ్ఛాయేతి॥ రతీశః కామః తస్యాఃలస్యచ్ఛాయా తచ్ఛాయంమణి
కట్టిరూపిగతతత్ప్రతిబింబం. తథామాసేనాపరాచ్ఛాయామాశాలానిశానామితిన పుంసక
త్వం- తస్యహాసౌందర్యేణ నీతధైర్యః అప్యగ్రస్తేర్యఅమరాః స్త్రీః ప్రత్యేకమేషామాలి
లింగత్ అతోస్త్రీవ్యోరతేః దేవ్యాః ప్రతిద్వంద్వతమానుగతి సద్భుకిద్వమానుమద్ధ్య
సరతిః కథంచనాపి నిజేనతరతిణేతరతిస్మిస్త్రితి జనస్మిన్ గాధూత్ నూనం అన్యధాక
థం ప్రత్యేకమాలింగ్యేదిత్యర్థః సర్వాస్యపి మన్మథవికారః ప్రాదుర్భూతఇత్యర్థః
౩౨॥ తస్మాదితి॥ సుదృశః స్త్రియః తచ్ఛాయరూపేణ తత్ప్రతిబింబ సౌందర్యేణాహృత
చిత్తాదితః మోహాః చిత్తవిభ్రమోయాసాంతా అతఏవలోలాఅస్థిరాస్సత్యః, అప్ర
త్యక్షపీనధరామహామూర్తిః తస్మాన్నలాన్నాతిథిభ్యః కించనపీఠభిభ్యః, శృంగారేణభ
యాలకస్థిగస్యృతయిత్యర్థః- తథాహి అధృతమన్మథాజ్ఞా మన్మథపరతంత్రాస్సత్యః
స్వాస్వాన్స్వకీయాన్ ప్రాణానపితృణాని మన్యంతయేవ- మన్యతేఃకర్మణిచతుర్థ్యాల్ప్రైథా
మికత్వాద్ద్వితీయా ప్రాణానపితృణీకృత్యేతదాతత్వంగ మలాంసాంనాం తా సాంతస్మా
ద్భయమితిభావః॥ ౩౩॥ జాగర్తీతి॥ పురఃపూర్వంతచ్ఛాయ దృశా తత్ప్రతిబింబ
దర్శినీ నాంచారుదృశాంక్వపి- యఃకంపోజాగర్తి సురతితత స్మిన్ స్వప్నేపిజనసతి
ఖపర్యప్రపసారనకంపః ద్రుతంశీఘ్రంగతే అపగతేసతితస్యపునః ప్రాప్త్యభావాత్ తాత్రి
సగంస్వహస్తపాతాస్త్రయః దత్తస్వహస్తాః సప్రతిబిధ్యతఇత్యర్థః, స్వహస్తాః ప్రాప్యత్వం
తా తత్కృతార్థాః శిదిరాసిస్తుగచ్ఛేదిన్మతోద్ఘతతః కమానే తు ॥ ౩౪॥ ఉల్లాస్యేతి

తాంస్పృష్టనలాఙ్గసఙ్గం తాసాంనలచ్ఛాయపిచాపిదృష్టిః । ఆశ్మైవరత్యా స్తదసత్ప్రపత్యా ఛేదేస్యబోధంయదహార్షిలోమ॥ ౩౫ ॥ యస్మిన్నలస్పృష్ట కమేత్యహృష్టాభరారోపితం దేశమగాన్మృగాక్షీ । నిపత్యతత్రాస్యనరార జస్సే స్సపాదేప్రసీదేతిశనైరవాదీత్ ॥ ౩౬॥ భ్రమన్ననుష్యా ముపకారికా యామాయాస్యభైమీరహసిప్రతికృతి శ్రియార్క । అసౌముహుస్సౌధ పరంపరా ణాంవ్యధత్త తత్రశ్రాంతిముపత్యకాసు॥ ౩౭ ॥ ఉల్లిఖ్యహంసేనదళేనళిన్యాస్త స్మై యథాదర్శితశైవమీ । తేనాఖిలిఖ్యోపహృతేస్వహోరాకన్యానదృష్టార్థే

పత్యాః పత్యాకామేనస్పృష్ట నలాఙ్గం యేనతత్తాసామంగిముల్లాస్యతాముల్లాసంప్రా ప్యతాం - ఉల్లాసయతేః కర్మణిలోట్ నలచ్ఛాయస్యనఃప్రతిబింబయ్యపిచా-తద్దృష్టిత్య ర్థః. ప్రాధాన్యాదివాశపత్యయః పిచాదేశశ్చ తాసాం దృష్టిరపిఉల్లాస్యతాంతయోస్పృత పత్యాదితిభావః ఛేదేకతిః శిష్యబోధంబోధరహితం అచేతనంలోమఅహార్షిహార్షిత మితియత్ హృషేణ్యంతాత్కర్మణిలుంగ్ తద్రత్నైవపాషాణవివఅనతిఆశ్మనతిఃన ప్రాణం రోమహర్షణంకర్మాస్య కామస్యకిమసాధ్యమితిభావః అత్రరోమహర్షణ కాశ్మనతినప్రాణ్యార్థయోర్యత్తత్ప్రభ్రావగత సామానాధికరణ్యానుపపత్త్యా సాదృ శ్యాక్షేపాద్వాక్యార్థవృత్తి నిదర్శనాలంకారః లక్షణంతూక్తం ॥ ౩౫ ॥ యస్మిన్నితి॥ మృగాక్షీయస్మిన్ దేశేనలస్యస్పృష్టకంఆలింగనవిశేషం॥ శ్లో ॥యన్నోన్మషితస్సమన్మథమా గతాయా అన్యాపదేశాద్వ్యజతోనరస్య । గాత్రేణగాత్రంఘటతేతదేతదాలింగనంస్పృ ష్టకమాహురార్యాః ఇతిరతిరహస్యేభిధానాత్ ఏత్యప్రాప్యహృష్టాతందేశంభూయోప్యగా త పునస్స్పర్శలోభాదితిభావః కింతుతత్రదేశేధరారజస్యేభూపరాగనిక్షిప్తేఅస్యనలస్యపా దేపాద ప్రతికృతౌ నిపత్యప్రణిపత్యప్రసీదమాంపునః స్పర్శేనానుగృహాణేతిశనైరవాదీ త్ .నతుస్పర్శతేభీతస్యాపగమాదితిభావః॥ ౩౬॥ భ్రమన్నితి ప్రైమివిరహాత్ప్రకీయార్క ఆతిక్రశోనాలః అముష్యాముపకారికాయాంరాజసద్మనిత్యర్థః భ్రమన్ సంచరన్ ఆయాస్యపరిశ్రమ్యముహుస్సౌధపరంపరాణాం ఉపత్యకా హ్యాసన్నభూమిషు ఉత్తరసా ధానాం పర్వతసాధమాన్యాద్గౌణోయం ప్రయోగః ఉపాధిభ్యాంత్యకన్నాసన్నారూ ఢయోరితిత్యకప్రత్యయస్యపర్వతాసన్న భూమిసంజ్ఞాత్వేన విధానాత్ ఉపత్యకాద్రే రాసన్నభూమిరిత్యభిధానాత్తథైవప్రయోగశ్చ సంజ్ఞాత్వాదేవకాత్పూర్వస్యేకారాభా వః , విశ్రాంతింవ్యధత్తవిశ్రాంతోభూదిత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ కించఅత్ర విశ్రాంతో వినోదా య భైమీప్రతికృతి మాలిఖ్యప్రదర్శితాత్యాహ శ్లోకద్వయేన ఉల్లిఖ్యేత్యాదినాః నవ్యాన్భృష్ట పూర్వాంతాంకథమలిఖదితి శంకాంపరిహరన్నాహ పూర్వంహంసేన నళిన్యాదళే తస్మై యథా యేనప్రకారేణఉల్లిఖ్యత స్మైనలాయాదర్శి దర్శితాతత్రైవరేఖ నళేన అఖి ఉపం

జనిం స్మ ధత్తః ॥ ౩౮ ॥ కౌమారగంధీని నివారయంతీ వృత్తాని రోమాణి వలిత్రవే
త్రవిహస్తా । సా లిఖ్యతే నైషధ యౌవనీయ ద్వాఃస్థా న్యమవస్థాం పరిచేతు
కామా ॥ ౩౯ ॥ పశ్యాః పురంధ్రీః ప్రతిసాంద్రచంద్ర రజఃకృతక్రీడ కుమార
చక్రే । చిత్రాణి చక్రేధ్వని చక్రవర్తి చిహ్నాంతవంఘ్రి ప్రతిమానుచక్రమ్ ॥
౪౦ ॥ తారుణ్యపుణ్యా మవలోకయంత్యో రన్యోన్యమేతే స్తనయోరభి
ఖ్యాం । మధ్యేను మానాత్ సంగబభావగచ్ఛనాత్మకస్మికాచ్ఛాదన విస్మయా
య ॥ ౪౧ ॥ పురస్థిత స్యక్వచిదస్య భూపాసార స్తేషు నార్యః ప్రతిబింబితాని ।
వ్యోమైకసఖ్యస్య శ్యైషు నిజాన్యపశ్యన్ స్మిత్యస్మిత్య సమాప్రైకృత్యే ॥ ౪౨ ॥ త
స్మిన్ కపజ్యాభూపధాభియాం తం తదంగరాగచ్ఛురితం నిరీక్ష్య । విస్మేరతా

వ్యాత స్యకాదాకం తార్కితదిరమస్త్రాహిరాత వావిలిత తేత్యర్థః । స్పష్టా స్తనా స్ఫాగ్రిస్మయా
యనాత్మవరాణాం సర్వస్యాపివికా తేత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ కౌమారేతి ॥ తేషు తేయూయూవ నస్య
యం నవి యూ, స్పష్టా స్పష్టత స్యాం ద్వారి ద్వారే ప్రముఖే దతిష్ఠతి యా దవి యాద్వాధాన్య
రవహాన యోర్విధ ఇతి యా ఇతి తేధస్యవి నటాభియా స్రస్య సత్యం తా మవస్థాం దౌవారిక
దశాం యౌవన ప్రవేశదశాం పరిచేతుకామా అభ్యసితుకామా అతివివర్తమానా త్రి
వళీత్రిం దండః తచ్చిహ్నం యస్యాస్సా కౌమారగంధీని మా కౌమారగంధీని నైశ
వగంధీని వృత్తాని బాలలోమాని నివారయంతి సాదమయంతి అలిఖ్య నిష్యత ఈపుః కస్య
జిలిహే వయస్సంధౌ వర్ణమాసాంతా మాలిఖ్య అత్రాపి దిత్యర్థః । రూపకాలంకారః ॥
౩౯ ॥ పశ్యేతి సాంద్రాణి చంద్రరజాంసి కర్పూర ప్రాంసవః ॥ ని ॥ అధకర్పూర మ స్త్రియా ౧
ఘనసార శ్చంద్రసంజ్ఞ ఇత్యమరః ; తైః కృత క్రీడం కుమార చక్రం బాలసంఘో యస్మిన్ అధ
నిచక్రవర్తి చిహ్నం బాహ్యభూమి ఈతః స్రస్యవశస్య అంఘ్రి ప్రతిమాసు పాదన్యాసేషు చక్రం
చక్రరేఖాః పశ్యంతి తత పశ్యాః పశ్య తః పామురి దినాః ప్రత్యయః పశ్యాదికత్వత్పురంధ్రః ప్ర
తి స్త్రియః తద్విత్తం చిత్రాణి చక్రే తాసాం మాశ్చర్యాణి జనయామాసేత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ తారు
ణ్యేతి తారుణ్యపుణ్యాం యౌవనవజ్రోత్కర్షాం ॥ ని ॥ పుణ్యస్తస్త్రోజ్ఞ ఇతి విశ్వః అన్యోన్యస్యాభిఖ్యాం
శోభా మవలోకయంత్యో రేతేస్తనయో మధ్యే గాఢ్య మధ్యేగచ్ఛన్ మనుమానేనాపి న
శ్యాల్లం తక స్మికాచ్ఛాదనేన హేతునా కవచధారణేన విస్మయాయ బభూవ అత్రవ్యవధాన
కారణం వినావ్యవధానోక్తేరకారణే కార్యోత్పత్తిరూపో విభావనాలంకారః ॥ ౪౧ ॥
పురఇతి । క్వచిద్దేశే నార్యః పురస్థిత స్యాగ్రస్థస్య లస్య అదృశ్యేషు భూపాసార స్తేషు నిజాని ప్ర
తిబింబితాని ప్రతిబింబాని వ్యోమైకసఖ్యానిస్మిత్యానిస్మిత్య పునః పునః విస్మితా భూత్వా సమా
ప్రైకృత్యైః సమాప్రవారమపశ్యన్ అత్రాపి నిరాలంబన ప్రతిబింబదర్శనోక్తేరకారణే కార్యో
త్పత్తిలక్షణో విభావనాలంకారః ॥ ౪౨ ॥ తస్మిన్నితి ఇందుముఖ్యః స్త్రియః మిథః మిథః ప్రాంత

మాపురమనుస్మరంత్యః తత్ర మిథః కంతుకమిందుముఖ్యః ॥ ౪౩ ॥ పుంసి స్వభ
ర్తృ వ్యతిరిక్తభావాత్తే భర్తాత్మ్యాప్యవీక్ష్యాని కుమ ప్రతిస్యః । ఛాయామయా
పంచునీతస్యపిత్స్యఫలం దృశోః రానశిరే మహిష్యః ॥ ౪౪ ॥ విలోక్య తచ్ఛాయ
మతర్కితాభిః పతిం ప్రతిస్వం వసుధావిధర్త్రే । యద్ధావయాంచక్రే మదనంత హై
నం త్రినేత్రనేత్రానలకీలశీలం ॥ ౪౫ ॥ రూపం ప్రతిచ్ఛాయికయోపనీతమాలో
కితాభిర్యదినామకానాం । తథాపి నాలోకితదస్య రూపం హరిద్రభంగాయ
తదీయగాధంగమ్ ॥ ౪౬ ॥ భవన్నదృశ్యః ప్రతిబింబదేహవ్యూహంసతన్మన్మథసీప
ట్టిమేషు । పురం పరస్య ప్రవిశన్వియోగీ యోగీవచిత్రం నరరాజరాజా ॥

న్యోక్త్యా ప్రతిప్రేరితం కందుకం - తస్మిన్న లేపకజ్యాలంభితాన్ అథనః పంథాః అథనపథ
విశేషణసమాసేసమాసాంతః - అథనంవపుంసకమిత్యేకదేశసమాసఇతికేచిత్ - తత్ప
సమాంశ్చపంథః - తస్మాదభియాంతం ప్రత్యాగచ్ఛంతం తస్య నలస్యాంగరాగేణచుమ్బి
తం మూషితంకందుకం నిరీక్ష్య అనుస్మరంత్యః మతయేతదితిపునః పునరనుసంధానాత్
స్మరతాం విస్మితత్వమాపుః నముకంపితాద్యదినా ప్రత్యయః ॥ ౪౩ ॥ పుంసీతి ॥ మహిష్యో
రాజదారాః స్వభర్తృవ్యతిరిక్తభూతేపుంసిపరపురుషే విషయే అవీక్షాః యద్భేన అనరీ
క్షాసంకల్పేన ప్రతిన్యః ప్రతివత్న్యభూత్వాతస్యనలస్యభువికుట్టిమభూమౌ ఛాయాసు ప్ర
తిబింబేషు రూపసంపాంచర్యం వీక్ష్య దృశోః ఫలమానశిరే ప్రాపుః-అతఅవిరిత్యాద్యానదీర్ఘః
అన్నోఽస్యేతినుడాగమః ॥ ౪౪ ॥ విలోక్యేతి ॥ తాభిః రాజమహిషీభిః తస్యనలస్యచ్ఛాయా
అనాతపరేఖా తచ్ఛాయా - నీలమితిశేషః విలోక్య యద్ధావయాం స్వంస్వకీయం పతింభర్తారం
ప్రత్యుద్ధం మదనం దగ్ధం హితధాన వసుధావి స్వంపతింభూమమేవ ప్రత్యుద్ధంకింతు- త్రి
నేత్రస్య. మహేశ్వరస్య నేత్రానలకీలైర్నేత్రాగ్నిజ్వాలైః నిలంక్ర్తన్నవర్ణం యమనం మదనం
ధత్తేతిమత్యతర్కిత ఉత్ప్రేక్షితం - నలచ్ఛాయేవ నుభాగతే తస్మిన్మదనత్వోత్ప్రేక్షణాదుత్ప్రే
క్షాలంకారః నలచ్ఛాయేపి స్త్రీణాం మదననిభ్రమః నలశోభకిమువ క్తవ్యమితిభావః ॥ ౪౫ ॥ న
న్వేవంనలవిలోకినీనామాసాం కథం నపరపురుష నిరీక్షణే వ్రతలోప స్తత్రాహ ॥ రూపమి
తి ॥ ప్రతిచ్ఛాయైన ప్రతిచ్ఛాయికా - స్వార్థేకః- నాత్ర్యాదస్యేతికారః తదుపనీతం
రూపం ఛాయాత్మకం స్వరూపం నాభిః స్త్రీభిరాలోకి యదిఆలోకితం చేత్ కామనాం
భేవ్య అలోక్యనాం నామ . తథాపినాతిప్రభంగాయ నరిద్రాఖండాయ , వితీర్ణభాం
దంన త్రపరాజయ , - తత్స్వరూపమిత్యర్థః, అన్యత్ర సిద్ధరూపం స్వరూపం నాలోకి
తాలోకితం వా స్త్రీరూపదర్శనే దోషః న ప్రతిచ్ఛాయాదర్శనఇత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ భవన్ని
తి ॥ వియోగివిరహీ ఆయోగివ నరరాజానలః అదృశ్యోభవన్ స్వయమదృశ్యస్సన్ మణికుట్టిమే
షుమణినిబద్ధభూమిషు. ప్రతిబింబదేహానాంవ్యూహంసమూహన్వితన్వన్ సంపాదయన్

౪౭ ॥ పురాణివాస్పర్శి మయాభ్రమంత్యా చ్ఛాయామయాపుంసఇవస్యలో
కి । భ్రువన్నితాత్యర్థిమయావిశశ్చిదితిస్మశస్త్రైర్గిరశ్చ్యతోऽభూత్ ॥ ౪౮ ॥ అం
బాం ప్రణమ్యోపనతానతాంగీనశేషభూమీపతియోగమాప । సభ్రాంతిభూమీ
షునతాంవివేదసాతంచ తాదృశ్యతయాదదర్శ ॥ ౪౯ ॥ ప్రసూప్రసాదాధిగ
తాప్రసూనమాలానలస్యభ్రమవిభ్రమితస్య । శ్రీస్త్రావికం తాయత తోరకం
కేస్థితంతమాలంబత సత్యమేవ ॥ ౫౦ ॥ స్రగ్న్యాసనాదృష్టజనప్రసాదస్సత్యే
యమిత్యద్భుతమాపభరాపః । శ్రీస్త్రామదృశ్యత్వమితాంచ వరాలామాలో
క్యతాంవిస్మయతేస్మబాలా ॥ ౫౧ ॥ అన్యోన్యమన్యత్రవతీక్ష మాసాపవ

యోగిపక్షే బహూని యోగశక్తిరాశి యుగపత్కృత్య తథాపరస్య రాజాంతరస్యపు
రం నగరం అన్యత్ర దేహాంతరస్య శరీరం పరకాయం ప్రవిశత్ ॥ ని ॥ పురం పురి శరీరే చేతివి
శ్వః యోగీశాదినామదిక్షితినామాంతరరాజనిత్రం ॥ ౪౭ ॥ పురాణీతి ॥ భ్రమంత్యా మయా
పురాణి తాస్పృష్టిస్పృష్టః మయాపుంసః ఛాయామేవ స్యలోకీ విలోకితా మయా విశశ్చిత్ప్ర
వక్ష్యదిపన్నివ అతిర్యక్తర్యతః, సర్వత్ర కమనీయ ఇతి., ఇత్యేవరూపాస్త్రీణాం స్త్రీస
మూహస్య గిరః - యువాస్త్రీసమూహానాం స్త్రీణాం గిరః స్త్రీపుంసాభ్యాం నపుంస్నశ్చాభవ
నాదిభిః భాతేద్వానవృత్రిణ్యయః. సమలః కృతోऽపిస్య - లట్స్యతి ఇతి హావేలట్ ॥ ౪౮ ॥ అం
బామితి ॥ నళస్సంగీత్యాభవత గాత్రస్థైమి [illegible] బాం మాతరం ॥ ని ॥ అంబాం సవిత్రీమనసి మాతా చేతి
హాలాయుధః - ప్రణమ్యోపనతానతి. నశేషపతి యోగమాప సభలో భ్రాంతిస్థైమిమువి
దర్భ అత్ర కస్థైమిషు నవ్య [illegible] నవివేకనాత్ సావతం వలం అపృశ్యత యా నదదవిది ద్వ్యా
జానాత్ సావతేనవలం అదృశ్యత యా నదదర్శ అత్ర రూపసామ్యాద్ భ్రాంతిస్థైమ్యాః భ్రాం
స్థైమిషుకృప్తహీఘ దాధిభాలా అన్యమాన్యాం కారః ॥ శ్లో ॥ సామాన్యం గుణసామ్యే న యత్ర
వస్త్వంతరైకతేతిచ్ఛనాత్ ॥ ౪౯ ॥ ప్రసూనేతి । ప్రసూప్రసాదాధిగతా మాతృప్రసాదల
బ్ధా [illegible] జనయిత్రీ ప్రసూ [illegible] ప్రసూనమాలా పుష్పమాలికా , తయా
స్త్రీ [illegible] భ్రమవిభీతస్య [illegible] అదృష్టస్య నళస్య కంఠాయ శ్రీస్త్రా [illegible]
త్యమేవ [illegible] నం మాలం బతి ప్రాప. [illegible]
౫౦ ॥ స్రగితి ॥ [illegible]
ప్రసాదో [illegible]
శ్రీస్త్రా [illegible]
తాధాత్ ॥ ౫౧ ॥ అన్యోన్యస్య [illegible] అన్యోన్య [illegible]

స్పర్శేనాధ్యుషితేపి దేశే । ఆలింగితాళీకపరస్పరాంతస్తథ్యం మిథస్తే పరి
షస్వజాతే ॥ ౪౨ ॥ స్పృష్టాంతమన్యాభిరగతాపి కైమీ హసేనేపునరాప్తింతిమదర్శ
నేన ! నృపస్తు పశ్యన్నపి తాముదీత స్తంభో౽ధరోష్ఠం సహసా శశాక ॥ ౪౩ ॥ స్వ
ర్గాతిహాసాద్ధృతసత్యమత్యాపవృత్త్యమిథ్యాపతిలబ్ధబోధా । పునర్మిథస్స
త్యమపిస్పృశంతౌ న శ్రద్దధాతే పథితౌ విముక్తౌ ॥ ౪౪ ॥ ససర్వతసంపాద్యమ
బోధమానా రూపశ్రియా తత్యకరం పరంతౌ । న శేకతుః కేళిరసాద్విరంతు
మళీకమాలోక్య పరిస్ఫురంతు ॥ ౪౫ ॥ పరస్పరస్పర్శరసోర్మిసేకాత్తయోః

మణానిజేనైశ్చనలో హైమీంసా చనలమిత్యర్థః . అన్యత్రవద్దేశాంతరవ్యవధానాగా అన్య
త్రస్థావునావివపశ్యంతావిత్యర్థః - ఆలింగితమాలింగితం ఆళీకం యస్యతదాలింగితాళీ
కమేవ ఆలింగనం మిథ్యాత్వభిమానం పరస్పరస్యాంతరం తః కరణం యస్మిన్ కర్మణితద్య
థాభవతితథా - అన్యోన్యోత్తరపక్షోపవాసుప్రశిహిః అన్వయం రేఫాంతం క్రియావిశేషణం
మిథో౽న్యోన్యంతథ్యం యథార్థమేవ పరిషస్వజాతే శ్లిష్యతః ఉపసర్గాత్సునోతీత్యాది
నా షత్వం పూర్వవాసనయా పరస్పరరూపం పరస్పరచేష్టాంచ మిథ్యేతి మన్యమానాలేవ
తథ్యమచేష్టేతామిత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ స్పృష్టమితి ॥ హైమీంతాంతథ్యం స్పృశంతం అధిగతా ప్రాప్తాపి
పునరప్యనళస్య ఆదర్శనేనాదృశ్యత్వేన భ్రాంతింమేనే . ఆలోకనలంధతూర్ణం నళశ్శాకే
తిశేషః నృపస్తుపశ్యన్నప్యుదీతః స్తంభో నిష్క్రియత్వాంగత్వలక్షణసాత్వికో యస్యసనసదా
ఽాంతైమీంసహసా సాధతుం గ్రహీతుంనశశాక అత్యధాధరేతిశిభావః - అత్ర స్తంభపదా
ర్థస్య విశేషణగత్యాదారిణాశక్తిహేతుకత్వాత్పదార్థహేతుకం కావ్యలింగమలంకా
రః ॥ ౪౩ ॥ స్వర్గేతి ॥ విముక్తౌ రాగాంధౌ తౌ దమయంతీనళౌ పథిస్వర్గేనాతిహాస్తౌ
మాత్రానందః తస్మాద్ధేతోః సదన్యథానుపపత్త్యా అనృత్యయా ధృతేకృత్యయా సత్యాము
త్యాసంతోష్యయ స్పృశ ఇతిబుద్ధ్యా ప్రవృత్త్యపునరాన్యప్రవృత్త్య మిథ్యాప్రతిలబ్ధబోధా ప్ర
వృత్తేపిస్పర్శాలాభాన్మిథ్యేతి లబ్ధబోధా మిథేతిబుద్ధవంతావిత్యర్థః - పునరిత్యము
భయమదర్శనానంతరం మిథో౽న్యోన్యస్య తథ్యంయథార్థమపిసత్స్పృశంతావపినశ్రద్దధాతేన
విశ్వసితుః - దధాతేలట్ టిత్వే - శ్రద్ధ్యంతర్భవతేరుపసంఖ్యానమిత్యుపసర్గత్వా
ఖ్యాతో: ప్రాప్తియోగః ॥ ౪౪ ॥ సస్వేతి ॥ తౌ హైమీనళౌ రూపశ్రియా సౌందర్యసంపదా
సర్వత్రసర్వావయవేషు సంపాద్యం మిథస్సంపాద్యాహార్యం పరస్పరానురూపమిత్యర్థః
...సువపరిమత్యంతమాతిథ్యకరం మిథస్సత్కార్యకారి ఆళీకమసత్యం పరస్పరంతుక
మాఆలోక్యబోధమానౌ మిథ్యేత్యమన్యమానౌ కేళిరసాత్క్రీడారాగాద్వి
రంతు నివర్తితుం నశేకతుః కేంత్వభిశేనాపి పరస్పరస

తేనం చేతసి విప్రలంభః । స్నుషాతిదాసాదివదీపికాభిః గ్నిమిష్యకం చిద్ధి ప్రగుణందిదీపే ॥ ౪౬ ॥ తస్యాః సాత్త్వైరవియోగయోగా ద్భ్యేసంద మోహం దముస్వసుర్దధానా । పునః పునః స్వప్నపురస్సపక్ష్య స్పృష్ట్యామాసు మునిమదృష్ణమేణ ॥ ౪౭ ॥ పద్భ్యాం కృతం స్వం పథి సంచరంతం కోపి చిరం స విభ్రమ్య కంకథంచిత్ । విదర్భరాజప్రభవానివాసం ప్రాసాదమభ్రంకషమాససాద ॥ ౪౮ ॥ సఖీశతానాం పరసైన్యలాసై స్స్వరావరోధభ్రమమావహంతీం । విలోకయామాస సభాం స తస్య ప్రతోళీ మణివేదికాయామ్ ॥ ౪౯ ॥ కంఠస్థితాస్యాః పికవేణువీణా స్త్రిస్రోజితాస్యాస్వర యుతిత్రిరేఖాః । ఇత్యంతరస్తామయతాక్షి తత్ర నలేన బాలా కలయాంబభూవ ॥ ౫౦ ॥ యేతంఽలంకం దమయంతి

క్రీడితమాదకాం తమరిత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ పరస్యేతి ॥ తదోషా స్పృశంకలమోః చేతసి ప్రలంభోఽవరహః పరస్పరస్పర్శనస్య ... స్పర్శసుఖస్య ... స్నేహా ... మాస్యత్రైలా ... దీపస్య ... గుణా ... అధికం దిదీపే ... స్వప్న ... త్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ తస్యేతి సాత్త్వైరిత్యాది యోగ యోగాద్యర్థా సంఖ్యం మదనంబోధం మోహం దధానేతియథా సంఖ్యాలంకారః తస్య నిరాకాస మానస ... పునః పునః పురో ... బభ్రామ ... భావః ... భావతః ... సమితి ॥ ౪౭ ॥ పద్భ్యామితి ॥ పద్భ్యాం స్వం సంచరమాణో ... సమస్త ... చిరం పరిభ్రమ్య కథం ... విదర్భరాజప్రభవః ... భ్రంకష ... ప్రాసాదం ప్రాప ॥ ౪౮ ॥ సఖీతి ॥ సనలస్తస్య ప్రాసాదస్య ప్రతోళ్యాం ప్రాంగణే మణివేదికాయాం సఖీశతానాం పరసైన్యసుదంత్రిలాసైః స్వరావరోధభ్రమమావహంతీం ... పురిభాంతిక ... విలోకయామాస ॥ ౪౯ ॥ అథ దమయంతీం ... సభాం ... ॥ కంఠ ... త్రిభిః ॥ యత్ర సభాయాం ... బాలా, నలేన ... త్రిరేఖా ... అస్యాః కంఠః ... జితాస్య ... అంతరం ... తత్ర ... కరేత్రయాస్య ... హేతుః ...

పశ్య త్యజాలీని ముత్యాళి కులప్రబోధాన్ । శ్రుత్వాసవారీ కరపత్రిశారీ ము
ఖాత్స్వమాశంకత యత్ర దృష్టః ॥ ౮౧ ॥ యత్రైకయాళీ కనళీకృతాళీకం
తేస్పృహాభిమ భవిభవంత్యా । తద్దృక్ప్రభేదో హఠకోపనీతా శాలీనమాధా
యి మధూకమాలా॥ ౮౨ ॥ చంద్రాభమాభ్రంతిలకం దధానా చంద్రావస్త్రా
మివ యాతకాంతా । స సజ్జకాచంద్రకమేఖ సఖీముఖేనద్యస్మిన్నిజాస్యేందుకృతా
నుబింబమ్ ॥ ౮౩ ॥ దళోదరే కాంచనకైతకస్య క్షణాన్మసీభావుకవర్ణరేఖమ్
తస్యైవ యత్ర స్వమనంగలేఖం లిలేఖ భైమీనఖలేఖినీభిః ౮౪॥ విలేఖితుం భీమభు
వో విలేషు సఖ్యాతిభృతాపి యత్ర । అశోకలీలాకమలం నవాణి రపారికేశో

త్కాన్స్వలింగ సంకీర్ణేయ ముక్తే ॥ ౮౦ ॥ యేతమితి సనలో యత్ర సభాయాం
సారికరపత్రి శారీముఖాత్కాంతా కరగతశారికాముఖాత్- హృదమయంతి- తమేతం న
లం పశ్యతి అజాలం పీడాం త్యజ యిత్యేవరూపాన్ అళికులప్రభోధాన్ అళికులస్య సఖీజనస్య
ప్రబోధ్యతే యేభిరితి ప్రబోధాన్ ఆశ్వాసనోక్తిః - కరణేషు శ్రుత్వా పుత్రికాస్వస్వరూ
పాన్వసం దృష్టమాశంకత- యేతం నలం పశ్యతి నిజేన శారికా దృష్టోస్మీతి శంకితవాని
త్యర్థః. శారీవాక్యే పారీవాక్యభ్రమాదితి భావః - అతియేత భ్రాంతి మదలంకారో వ్య
జ్యత యితి వస్తునాలంకారధ్వనిః॥ ౮౧॥ యత్రేతి యత్ర సభాయాం- తద్దృక్ప్రభేనస్పృష్టి ప
ధే- స్పృహాభిః భవానా ఆరోపిత భైమీ అతనూతయా భవంత్యా యేకయా సఖ్యా అళిక న
లః ఆరోపితనలః అసఃసకృతా అళికనళీకృతా తస్యా అళ్యాస్తు భ్యాః కటాక్షో మాళికయా
థాత్యా ఉపనీతాయా మధూకమాలా శాలీనం లజ్జామంథరం యథాతథా భాయయ
తీతి నాదభావేః తమణిలుంగు, అతో యుక్త్యా తోరణ గాగ మణియే తేన భైమ్యాస్స్వయం
వరత్వానత్రైకదానత్వం చన్యక్తుం సకస్యజీవాయులాసీవిత్యర్థః॥ ౮౨॥ చంద్రాభేతి
తి॥ యత్ర సభాయాం కాపికాంతా, చంద్రాభం చంద్రసదృశం అభ్రమభ్రకపికారం తిలకం
చంద్రసమే సఖీముఖే తద్వ్యాజా ఆత్తతిలకవతా నిజాస్యేందునా కృతమనుబింబం ప్రతిబింబం
యస్మిన్ కామనుగేవద్యథా భవతితథా దధానా రచయంతీ చంద్రావనస్త్రాం సనకేణాకే పుష్య
స్యేత్రిషా అత్ర- తిలకచ్ఛిద్రమోత్పత్త్యా స్వస్య చ్ఛిద్రత్వాశయా పరస్పరాభి ముఖ్యాదక్షిణసఖీముఖ
దితరే తదాభ్రతిలకసంక్రాంతిరితి తిలక చంద్రపరం భారాసంతత్వాదసవస్త్రాక్రియా
నివృత్తిస్సేతి చిత్రమితి భావః॥ ౮౩॥ దళేతి యత్ర సభాయాం భైమీ కాంచనకైతకస్యాస్య
గాం కేతకకుసుమస్య దళోదరే పత్రమధ్యభాగాత్ యుక్తితి మసీభావుకాశ్మా స్యమిభవంత్యః
వర్ణరేఖా అక్షరపఙ్క్త్యా సాయస్మిన్ తం- తస్యనళస్యైవ స్వకృతేస్యాస్స్వకీయం అనంగలేఖం
కామసందేశం నఖ భైమీనఖలేఖనీభిః నఖాగ్రైః లిలేఖ॥ ౮౪॥ విలేఖితుమితి యత్ర సభాయాం యు

త్పలమష్టినైవ ॥ ౮౪ ॥ శ్రోణీముపాసీనయతేత్య యత్ర కలిప్రియస్య ప్రియశిష్య
వర్గః । గంధర్వవిద్యాస్వరసధ్వనీనాం తత్కాంచినాదైకధురీణపీనః ॥ ౮౫ ॥ నా
భాస్య సీకింరహా రక్షితైనుస్తే పయోధరే ఖేలతి కుంభయోర్వ । ఇత్యర్ధచంద్రాభన
ఖాంకమంబీకులా సఖయత్రసఖ్యోరూవే ॥ ౮౬ ॥ స్మరాశుగీభూయ విదర్భ
సుభ్రూః వక్షోరుహక్రోధి తులిప్రసూనైః । ప్రసంస్పృశంత్యా తదశోకిలేఖయ
త్రైరికయూసూచిశిఖాంసిఖాయ ॥ ౮౭ ॥ యత్రాపదత్తా మకర్ధియత్తైమిత్యజత్య
జేదం సఖిసాహసిక్యం । త్యమేవకృత్యా మదనాయదత్తే బాణాక్ష ప్రసూనా
నిగుణేనసజ్జాః ॥ ౮౮ ॥ అలిఖ్యసఖ్యాః కుచపత్రభంగీ మధ్యేసుమధ్యామ

లిపిమునిత్రికమణ నుక్కృతి కారాక క్షిప్తాజేదు త్తన్యః అతిశ్యాత్యతిధ్వతా అతిచతురయా
కిత్యర్థః సఖ్యాభిమధువోధయిత్వా విలాకముంచిలేఖితుం అశాదిధాకిలుగ శక్తే
శ్యాదిపాణిమత్యాత్రిత్యయః. పాణిగతునాశాటిత భాకరోత్పలంవిలేఖితుమపారిపర్యాప్తం
పూర్వసజ్ఞగ, పర్యాప్తాపతేపర్యాలం మతేతిప్యతిమనన్వత్రిత్యయః అక్షిమనాపార్శ్వవస
రోత్పమనాపాతితాన్త్రతల్పానత్యన్వతిభావః॥ ౮౪॥ శ్రోణిమితియత్రసభాయాం గంధర్వవ
ద్యాసగంధర్వాణాం నారదం కలిప్రియస్యప్రియశిష్యస్య నారదస్య- నా ప్రియాస్వేతిబహుప్రి
వాదా ప్రియశిష్యస్య వర్గసాతిః ప్రియశిష్యవర్గః స్వరరోమవ మధుమేత్రంతి నాదిలావ
క్త పూర్ణిమయాపత్ లాఘవత్వేతి నిత్యత్వం తేనత సాంగ్రైనాత్యః కంఠనాదేనస
హాయేకధురంధరా త్యేకధురీణాస్వయాసయిత్యర్థః యేకధురాన్త్యేతిఖచ్ ప్రత్యయః
తాపీనా యస్యసన్నద్ధా గత్వశ్రోణిమపాపీనయాత్ కింయదాడపగాయతిస్మ -సత్యాక
నాశేత్యాదినాశదిలంగ గానవిద్యాయాం వంధర్వ్యనామవృత్తపార్శ్వశ్రోణిత్యర్థః॥ ౮౫॥
నాభీతి॥ యత్రసభాయాం అర్ధచంద్రాభసఖాంకముచ అనర్ఘచంద్రాకార నఖమ
తభాక్షయోయస్యాస్సపాసఖ స్వగః. నారభీత్యాశుభ్రైః కక్ష్యస్తనమిత్యర్థః సంబంధ
భాపాత్యే తక్ష్మీయపాదూనా విరాగాంతధరః పయోధరసుకుచః ప్రా పతుస్య క్రి
తటీరసిరమోవతాస్యః తస్మిన్సైవనుభోయతివృక్షరూపకం నాభానఖాంకైశ్రైకదసైదః
ఖేంతిబాహుపరిహారయు పరిపాదికిమతి రూపకసంకేతేతాయహాస్యేత్రిష్టా- యతిసభిభిరూ
వేతిక్త్రా॥ ౮౬॥ స్మరేతి॥ ప్రసూనైః కుసుమైః స్మరాశుగీభూయ కామబాణా భూత్వావిద
భగ సుభ్రూ వక్షోరుహక్రోధి తులితం ధులియత్ తత్ శోభనాన్తై
రంయత్రసభాయాం తేషు ప్రసూనేషుసూచిశిఖాంసూచ్యగ్రంసిఖాయుసికుట్య స్వంవమా
లాం స్పృశత్యాదరచరాంత్యాయేక యూకయూతిత్యాతయా అశోకినిద్యాతిని స్వ
వయుత్యేతినాంవ్యాదుత్యేకమేవప్రతికారయతిభావః॥ ౮౭॥ యత్రేతి॥ యత్రసభాయా

కరేంకరేణ । యత్రావదత్తామితి వామనేత్రా మత్స్యేత్త్వదేవా వళినాక
నద్యాః ॥ ౨౦ ॥ తామేవ సా యత్ర జగాద భూయః పయోదయప్రసాదం
ధియూవ కుచకుంభయోస్తే । సేయం స్థితా తావకహృచ్ఛయాంక ప్రశ
స్తివిస్తారమయీ ప్రశస్తిః ॥ ౨౧ ॥ శారీంచరంతీం సఖి మారయైనామిత్యుదితే
దామేకతితేకయాపి । యత్రిస్వ సూతభ్రమితు శారీ కాకూర్థసాకూతహ
సస్సజజ్ఞే ॥ ౨౨ ॥ శ్రైమీసమీపే సనిరీక్ష్య యత్ర తాంబూలజాంబూనదహం
సలక్ష్మీమ్ । కృతప్రియాదూత్య మహోపకార మరాళమోహాద్రుదతీ ముహావ
మూహే ॥ ౨౩ ॥ తస్మిన్నియం సేతి సఖీసమాజే నలస్య సందేహమథవ్యుదస్య

తాంప్రక్ష్రిసఖిం- శ్రైమీంఅతిభీయఅత్యంతం భిత్త్వాభిధాతోః క్త్వల్యాపాదేశః అన
దత్ కేమితి హే సఖి యిదం పహా సావతంతయితి సాహసికః అవిమృత్యకారీ- లోకస్సహాం
భ సావతంతయితిరక్ తస్యకర్మ సాహసిక్యం- బ్రాహ్మణాదిత్వాద్వ్యత్ప్రిత్యయః, త్వ
జత్యజకుతః త్వమేవ ప్రసూనా న్యేవబాణాః గుణేనతంతునా వ్యయాచ గుణస్యావ
త్తి శిల్పాని జేంద్రియా ముత్కృత ముష్టిని శ్రైజయంతీ సజ్జాః సత్రాః కృత్వామదనాయుద
త్వేదమాసీత చేతత్వ్రతి యేవవసాలోవహ్నా ర్వాయనా సంధుతుణమితి భావః ॥ ౧౯ ॥ అ
తిష్ఠేతి ॥ యత్రసభాయాంసుముఖ్యాకాపికాంతాసఖ్యాః కుచయోః పత్రభంగినాం పత్ర
రచనానాం మధ్యేమకరీం కరేణాలిఖ్యదాం సఖితువదత్ కిమితి హే అళిసఖియిదంమకరీ
త్వదేవాళి దేవనాకనద్యాంతుం దాకిన్యాయిత్రిరూపకం . యోనంసాయానంమకరీ వాహ
నాగం గేరిప్రసిద్ధంమత్స్య - అతో నిత్వే నిహత స్యాత్స్వే మాత్రపకేనసంకరః ॥ ౨౦ ॥ తామితి
యాత్రపూర్వోక్తా ప్రసాధికా తామేవ సఖీభూయోజగాద - కిమితి పయోధిర్యాదోజల
గ్రహః సముద్రసంభవయిత్యర్థః. కిఖ్యాతావకస్యహృచ్ఛయస్యమకరధ్వజస్యాం కా
కరస్తత్సన్నిధియాదయితా తేతవ కుచకుంభయోః స్థితా సేయంమకరీవిస్తారయాశస్తమో
తేవపరీణామకీర్తేః ప్రశస్తిః స్తుతివర్ణనపత్రం ॥ ౨౧ ॥ శారీమితి ॥ యత్రసభాః కయా
పికేతివయేనశేవః హే సఖి యేనాం చరంతీం భ్రమంతీం శారీమష్టాపకరణ్య చారీకా
రంతాభ్యాం శకుతిరామిత్యభ్రాంతరేణ శకుంతికాయామిత్యభ్రాంతరేణకేటం
తికాయాభయోత్పత్తిః ॥ శారిత్వష్టీ వకరజేత భాషకుశకాంతరయితివిద్యః మారయ
ప్రహార- యితితి వాయేఖష్టాః సాకాః ॥ ని అష్టాస్త్రదేవనాః పాశకాస్పితయిత్యమ
రః- తేషాంసరిబంధీ శారయోదాఽం ॥ ని దాయోదా జేయాత కాదధి నే శత్రే నప్రైత్యేక ఇ
తిప్రైజయంతి తస్మిన్నర్థి తేస్యభూతే అత్మమారి గిభ్రమేణభ్రాంత్యాక్షేపో భేతాయాః
శార్యః శారికాయాః కాకోవిస్మిత స్వరేణజత్తః తిష్ఠితః. సాహాత. భావగర్భోహాసో

స్రక్ । అపృష్ట ఏవ స్ఫుటమాచ చక్షే సకోఽపి రూపాతిశయస్స్వయం తామ్॥
౭౪॥ భైమీవినోదాయ ముదా సఖీభిస్తదాకృతీనాం భువి కల్పితానాం। నాల
రీమధ్యే స్ఫుటమప్యుదీతం సస్యాముబింబం మణివేదికాయాం ॥ ౭౫ ॥ హృ
తాశకీనాశజలేశదూతీర్నిరాకరిష్ణోః కృతకాకుయాచ్వాః భైమ్యా వచోభిస్స
నిజాంత దాశాంన్యవతేఽ యద్దూరమపి ప్రయాతామ్॥ ౭౬ ॥ విజ్ఞప్తిమంత
స్సభయస్స భైమ్యాం మధ్యేసభం వాసవ శంభలీయామ్ ! సంభావయా
మాస భృశం కృపాశ త్తదాశిబృందైరధినంద్యమానాం ॥ ౭౭ ॥ లిపిర్న దై
వీసుపఠా భువి తుభ్యం మయి ప్రేషితవాచికస్య । ఇంద్రస్య దూత్యాంర

మానోఽయమస్య నః స్వసస్యహాసోఽస్త్వితి వికల్పాదత్ప్రయః [illegible]॥ ౭౩॥ భయమితి॥ య
త్ర సభాయాం సః ఏకోఽభయమిమ సమితాం బాలస్య జాంబూనదమయం సోఽపి హిరణ్మయమయం
సాకారః కరక ప్రస్య లక్ష్యం నరీక్ష్య కృతః శ్రియా యాః భయమ్యా
దూత్యమేవ మహోపహారో యేన తస్మిన్ మరాళేహం సమో హస్య భయమస్య దధిమా
నం దాత్యం [illegible] వచిస్వపీత్యాదినా సంప్రసారణం॥ ౭౩॥
తస్మిన్నితి॥ అథ సభావలోకనానంతరం తస్మిన్సభే [illegible] దేహం [illegible]
యమితి సంశయం [illegible] ప్రసిద్ధః కోఽపి రూపాతిశయస్సౌందర్యగణేవః స్వయమప్పృ
ష్ట ఏవ తాం [illegible] స్ఫుటమాచ చక్షే [illegible]
[illegible] ॥ ౭౪ ॥ భైమీతి॥ భైమీ
[illegible] సఖీభిః [illegible] కల్పితానాం [illegible]
[illegible] మణివేదికాయాం స్ఫుటముదీతమపి [illegible] అసుబిం
బం [illegible] సామ్యాదితి భావః అతఏవ సామాన్యాలం
కారః [illegible] ॥ ౭౫ ॥ హృతాశే
తి ॥ [illegible]
[illegible] ॥ న ॥ [illegible]
[illegible] నిరాకరిష్ణోః [illegible]
[illegible] భైమ్యాః వచోభిః [illegible]
ప్రయాతాం [illegible] దాశా [illegible]
[illegible] ॥ ౭౬ ॥ విజ్ఞప్తిమం
తి ॥ [illegible]
[illegible] సంభావయామాస [illegible]

నయప్రసాదం విజ్ఞాపయనస్తావదధాం దానమ్॥ ౧౭ ॥ సలీలమాలింగనయోపపీడ
మనామయం పృచ్ఛ శివాసవస్త్వామ్। శేషస్త్వదాశ్లేదాషకథావినిద్రై స్తదీ
మభిస్పందిది శేభవతైర్లి॥ ౧౮ ॥ యః ప్రేర్యమాణోపి హృదా మఘోనా స్త్వదర్థనా
యాం ప్రహితో మహాపరాగః। స్వయంవరస్థానజుషస్తమస్య బధాం కంఠం పరం
ప్రశ్నైవ॥ ౧౯ ॥ నైనం త్యజ క్షీరనిధిం చ నాశ్యైరస్యాం మజాయోద్గమితామమైః శ్రీ
ఆసేవిమథే క్షీరసోదమస్యా ప్రార్థ్యంతునోత్తాపయితుం శ్రియం తే॥ ౨౦ ॥
లోకసజీవశ్చాధికాంచాదిదేయా అప్యాపితేష్యమహోన్మహేం దః। కిం కర్తుమర్థీం
యదిసోపిరాగాజ్జాగతిః కతస్యకిమతః పరాపి॥ ౨౧ ॥ పదం శతేనాపమఖైర్యదిం

దత్రియాతి సంబంధినీం కామినోఽస్యం ధాతరి శంభో॥ ౧౭ ॥ నాట్టనికంభశినమేశత్యా మరః-
త్రైలోక్యం విధ యోనిజ్ఞ త్తావత్యాః దాంవిజ్ఞాపనాం అంతస్స భయః ఇత్రిగౌరవాదంగీక
రిష్యతీతి భావః ఇత్యర్థః అతిక్రోవకశాః ఇదం సైమిపాత్రిప్రాప్యకస్య స్పృక్ భృశం సంభా
వయామాస॥ ౧౮ ॥ లిపికేతి॥ శ్లో లిపి చే ౧౯ వలిపిః భువి భువలోకేషుపత్రాప
కితుం శక్యాః అష్టస్తుతిత్యాదినాకృత్ప్రత్యయః శేతి హేతుస్తుత్యం వ్యాఖ్యాతా ధాతా గా
చికిత్సాయాః వాక్యాని అనాగ్రాధికం స్యాదిత్యమరః వాచోవ్యాఖ్యాతా ధా
యామితి తత్ప్రికితం చౌసనతిస్య ఇ ప్రస్యమాణ్యాం మయి విజ్ఞాపయంత్యాం అవధా
నైస్యాత్ కృతస్య దానమేవ ప్రసాదం దదౌ అనుగ్రహం కురు॥ ౧౭ ॥ సలీలమితి॥ హేక్షై
మి తాపవస్త్రాః సలీలం సలీలాసం ఆలింగనయా ఆలింగనేన - ఆన్మాన్యాలింగయతే
శ్చాంతాదివ్యుత్పత్తిః పీడముపపీడ్య గాఢమాలింగ్యం సత్తయాన్యం చోపపీడమిత్యత్ర పరా
త్తృతీయాపపదేణముల్ ప్రత్యయః తృతీయా ప్రభృత్యస్యతరస్యామితి వికల్పాదసమా
సః అనామయం పృచ్ఛ శ్లో తత్రబంధుమనామయమితి స్మరణాదితి భావః - శేషః కార్య
శేషస్త్వత్త్వదాశ్లేషకథయా పూర్వోక్తత్వదాలింగనప్రసంగేన వినిద్రైర్హృష్టైః శితైస్త స్యం
ప్రత్యంగోమభిస్పందితైశ్చ సంధదితేసంధత్త శిక్ష్యకలితత్వదాలింగనప్రాప్త నైపానంతరం చ
కృత్యం కార్యకస్యాపీతి భావః॥ ౧౮ ॥ యః ఇతి॥ హే క్షైమి॥ మఘోనా ఇంద్రస్య యః కంఠ స్తవ
దర్శనాయాం వనయేన హృదా ప్రేర్యమాణోపి హ్రియా మేవాంగోపరాధ మాకేతిహి
నత్యక్తిం ప్రతియాతాన్న సంకోచోన్యంకరాధ పికేతి భావః స్వయంవరస్థాన జుషః స్వ
యంవరమాగత స్యాస్య ప్రస్య తమః రాధనం కంఠంపరం పర్యాప్తాధతత్యావర గమాలిక
యాశ్చాబధాన తస్యకాంపరాధనాయన్యాంధపవన్ధ ఇతి భావః సర్వేశాం జ్ఞాం విహాయ
ప్రాప్తనాం తుర్యకోమహే ప్రస్యమహోంధ పూర్వం కాక్షమితి తాత్పర్యార్థః॥ ౨౦ ॥ నైనమితి॥
హేక్షైమితి॥ ఏనమింద్రం నత్యజ, తథాపి - క్షీరనిధిః అస్యప్రస్య అనుజాయాస్తే శ్రియా

ద్రష్టుస్తథైష తేయాచనచాటుకారః । కురు ప్రసాదం తదలంకురుష్వస్వీకారకృ
ద్భ్రూనటవక్రిమేణ ॥ ౯౫ ॥ మం ॥ కిసినందనయోర్వ్యయోరేదే వేధ వేద్ధ్వరిమాఘ్నే
చ । శ్రేయస్త్రయాయాంతరిమచ్ఛ సకృత్యాంతచ్ఛేత సాభాష నిభావయత్యం ॥

తాదర్థ్యే ... [illegible] ... కర్మణ్యధికరణ ... [illegible]
... తస్యరు ... [illegible] ... దిక్సేదిత్యాన్య ... [illegible]
... [illegible] ... అస్త్యై ... [illegible]
... [illegible] ... యామిత్యాదాదేశః ... [illegible]
... [illegible] ... ద్వితీయయా క్రియాత్వ
... [illegible] ... దేవానాం ... [illegible]
... ప్రయాసేన ... [illegible] ... ప్రయుక్తాన్ [illegible]
... [illegible] ... ౯౧ ॥ లోకేతి ॥ లోకస్రజి స్వర్గా
దిలోక ... [illegible] ... దేవాః
మహేంద్ర ... [illegible] ... మహేంద్రో మహా ... [illegible]
... [illegible] ... దిపతిత్వ
... [illegible] ... మానవ ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible] ... యుక్తాక్త ... [illegible]
... [illegible] ॥ ౯౪ ॥ ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible] ... చాటుకారః ... [illegible]
... [illegible] ... ప్రసాదమను ... [illegible]
... [illegible] ॥
౯౫ ॥ మందాకినీతి ॥ భావయేతి ... [illegible] ... నందన
యో ... [illegible]
... [illegible] ॥ ౯ ॥ ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]

౮౪॥ రజ్యస్య రాజ్యే జగతామిహైకం దాద్యాచ్ఞా ప్రతిష్ఠాం లభసే త్వమేవ। లఘూకృతస్త్వాం బలియాచనేన త। త్ప్రాప్తయే వామనతామనంతః ॥౮౫॥ యానేవ దేవాన్నమసి త్రికాలం న తత్కృతఘ్నీం కృత రాచితే తే ప్రసీదతాం నస్త్వయి నాస్తి ధాతుం పతిష్యత స్త్వత్పదయోస్త్రిసంధ్యమ్॥ ౮౬॥ ఇత్యుక్తవత్యా హితాదరేణ తస్యై గృహీతామఘువత్ప్రసాదః। సకల్పవృక్షాస్యబుద్ధి తేన లాశాం వాసైర శేషామపుపూరదాశామ్॥ ౮౭॥ అర్థ్యైవిచార్యాలమిహేతి కాపి యోగ్యం సఖీ స్యాదితి కాచనాపి। బంకారమేవోత్తరమస్తు వస్తు మంగళ్యముద్రేతి చ కాప్యవోచత్॥ ౮౮ ॥అ

---

౮౪ ॥ రజ్యస్యేతి ॥ హే ఇన్ద్ర త్వం జగతాం రాజ్యే త్రిలోక్యాధిపత్యే రాజస్య అనురక్తానామేవ ప్రార్థనాయాం లోట్ [illegible] స్వరితత్వాత్ [illegible] ఇత్యేవం రూపాం యాచ్ఞాం ప్రార్థనామేవ ప్రతిష్ఠాం గౌరవమిన్ద్రాత్త్వమేవ లభసే తథా హితస్య త్రిలోక్యా రాజ్యస్య ప్రాప్తయే లాభాయ బలేర్దైత్యస్య యాచనేన లఘూకృతమల్పీకృతం త్వమహో వామనతాం [illegible] మమీతి శేషః [illegible] వామనం హ్రస్వం లఘుం [illegible] యాచ్ఞా లాఘవం ప్రాప్తం తదా దాయమపీయతే [illegible] ఇత్యర్థః వ్యతిరేకేణ ప్రస్తావాలంకారః ॥ ౮౫ ॥ యానితి ॥ హే ఇన్ద్ర యాన్దేవ దేవానిం ప్రాతర్మధ్యాహ్నకాలాః [illegible] త్రికాలం యదా తథా నమసి త్రిసంధ్యం నమస్కరోషీత్యర్థః తేషాం దేవానాం కృతఘ్నీ [illegible] ఉపకార [illegible] కృతఘ్నకరణ [illegible] త్రిసంధ్యం [illegible] ఇత్యర్థః [illegible] పతిష్యతః [illegible] ప్రసీద [illegible] ॥ ౮౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి త్వముక్తవత్యా [illegible] ఆదరేణ [illegible] గృహీతా [illegible] మఘువత్ప్రసాదః [illegible] దోను [illegible] గృహీతా [illegible] ప్రసాదం [illegible] అలంకారః ॥ ౮౭ ॥ [illegible] ॥ ౮౮ ॥ [illegible] కాపి సఖీ [illegible] యోగ్యమిదం [illegible] మంగళ్యముద్రా [illegible]

నాశ్రావి వాచ,కిమహంకదాపి వక్తుంవిశేషః పరమస్తు శేషః । ఇతీవ తస్యామజయాంవ
దూతీమౌలి-గదాళీక్ష్య ముదామయత్తా॥౪౮ ॥నైషధించరూప్యంచనకించి నాప
మితిస్వయంభావ తతోనలస్య । ఆలోకమాత్రాదనయత్తనూం ఖేదంపోరభవాన్న
స్న్యంహృదయారవిందం ॥౫౦॥ ఈషత్స్మితత్ప్లావితసృక్విభాగాదృష్టంస్త్రియాధా
రితతత్త్వదాలిః సజ్జానముష్య త్యతత్త్వమేవశక్రంతాంధీముఖ గారుత్తరయాంచకా
ర॥౫౧॥స్తుతౌముఖేనా సత్యజసాహసిక్యంవక్తుంకియత్తంయది వేదవేదః।పృథ్వీ
త్రరంసాక్షిణిహృత్సు సర్వాణామాజ్ఞాస్యవిజ్ఞాపిమమాపితస్మిన్ ...॥ఆజ్ఞా తదీ

యాంతంవస్త్రిక్షిప్త్వతికావ్యవోచత్ ॥ ౪౮ ॥ అనాశ్రీ ఇతి॥ హేసఖ్యః అహంకదాపివోయు
ష్మాకం అశ్రావితావచనకారిణికి పరంకింనువక్తుంవిశేషస్సమోస్తికింతువ క్తవ్యశేషః కశ్చిదస్తి
త్యర్థః ఇతిభేమజయా నైషధ్యా ఉరీకత్యోక్తే సతిమౌలిమింద్రాది బళిమౌళిర్భూమిపశ్చాత్ముదా
మియత్తామితిర్వాలింగన ప్రాపత్ సోక్తమంగీకృత్యత త్రకించిదప్యర దాసను పేతుత ఇతిభావ
న్యాయమహో క్తమానందమవిందతేత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ నైషధమితి॥ నైషధం చరూప్యంచకించిదితి
నత యూరేకంచనాపంనప్రాపం అహ్నాకేరిత్రైయచ్ స్త్రీరత్న లాభోవాధాన్య రోషకారో
పీనసిద్ధఇత్యర్థః ఇతిస్వయమాత్మనిభావయతో నైషధి త్తదలనభావింత్యానంతయుతోనల
స్యహృదయమేవారవిందం తన్మనోనో నైషధముఖచంద్రస్యాలోకమాత్రాద్ధ్వనమా
త్రకాశమాత్రాద్వా॥ ని ॥ అలోకాదర్శనాద్దోశాంతిత్యమరః భేదం వివర్ణంవిసిత చనా
భూద్య దనాభూవిత్వంతనాథస్వఖకన్నాదనయామితాస్య స్యహాలోస్త్వనిశీర్ణ హృదయో
భూదిత్యర్థః ఇందుప్రకాశా శ్వేతారవిందవికాసనమితిపరోధకత్వాన్నశ్యతే॥ ౫౦ ॥ ఈషదితి॥
భీమధూః నైషధమస్మిన్ శేసమందహాసేనహాళితాధాతా సృక్విణీ ప్రసా ... వభాగా
యయాసా సతీ ॥ ని ॥ ప్రాంతావోష్ఠస్య సృక్విణీ ఇత్యమరః దృష్టంజ్ఞమేవ నారితానిమి
ద్దాస్తాస్తాః పూర్వోక్తాఇరుద్ధప్రలాపిన్యః ఆళయస్సఖ్యయః యయాసా చసతీత మేంద్రదూతి
దత్తమాత్రజ్ఞానసత్త్రైవ వృద్ధోయాకేతిసూత్రకార ప్రయోగాదేవజ్ఞాప కాత్సమాళబ్ధా
పరిమోగేపి సమాఖ్యాత్యతీయా పక్షంనమనస్కార్య ప్రణంక్రంచనమన్యత్యర్థః నకురా
మనతం స్వీకృత్య తస్యైనలస్యైవ వాతురితిభావః దామింద్రదూతి ముత్తరయాంచ కారత
త్రోమానస్తత్ర్తో కేతిద వాచస్తఇతిగౌచ్ ॥ ౫౧ ॥ స్తుతావితి ॥ హేదూతి మముఖేనాఇంద్ర
స్యస్తుతౌ విషయే సాహసిక్యం సాహసమవిమృశ్యకారిత్వంత్యజ నస్తుహీత్యర్థః కుతః అత
న్యాదిత్యాహతంక్రంకి యదప్యంవక్తుం వేదయితితి వేదః శ్రుతిరేవవేత్తినాన్యః అతస్తుం తే
ర్వదమితిభావః తర్హి కింనస్తోక్తవ్యమంతత్రాహ సర్వాణాంహృత్సువిమయే సాక్షిణి సా
క్షిణి సాక్షాద్ద్రష్టరిస జ్ఞానామితిఇతిప్రత్యయః తస్మిన్ స్మృతానీ అజ్ఞాత్వా నజ్ఞాన విజ్ఞాపయామి
విజ్ఞాపయామితి తత్రోక్తం మమ సంబంధిన్యత్తరమపి పృథ్వీ అజ్ఞ సోత్తరగజాజ్ఞా సర్వజ్ఞస్యైవ

ధామనుకస్యనామ ముసకారపారుష్యమసైతు జిహ్వా। ప్రహ్వాతు తాం మూర్ధ్ని నిధాయ మాలాం బాలా పరాధ్యాం విశేషవాగ్భిః ॥౬౭॥ కింతపఃఫలత్వేన హరేః కృపేయమిహం తపస్త్వేవజ నియుక్తైః భవత్యుపాయం ప్రతిహి ప్రవృత్తావుపేయమాధుర్యమసు స్థైర్యసజ్జి ॥౬౮॥ ఇంద్రస్య దూతీ తా హంత తదహం తమేవ పతిం మదేపి ప్రతిసంపదేపి। విశేషలేశో యమదేవదేహాః సంశాగతం తంతు తితి భ్రాంత్యేహా ॥౬౯॥ అత్రాపమిందార్పిదగిరీగ స్తే సతీవ్రతా త్రిప్రపిలోమతి పాః। స్వం ప్రాగహం ప్రాదిపినాము గాయకం నామ న స్యైవ సనసానరాయ॥౭౦॥ తస్యోస్వవృత్యైవవృ

వక్త్ర॥౬౬॥ త దాస్యవిం యా పరిహార యాకించిద్విజ్ఞాపయామి త్యాహా అజ్ఞామితి. తదీయాం మైనిం ప్రమాజ్ఞానసుతాముద్ధి స్య స్యగామజిహ్వన కారోన బుద్ధ్యారణ మపపామసవ్యమ స్తైసుప్ర నిషేధ రామహ్యంభ జే కవకోపిత వాజ్ఞల్ల ఘనసా హా సికో స్థైర్య ర్థః కి తదా లా కరుంప్ర మహ్వన ప్రాసతి తా ముజ్జా మేవ మాలా మూర్ధ్ని నిధాయ విశేష వాగ్భిరతి వాగ్భిరర పరాధ్య మితి రాధ [illegible] చబలా చాపలాత్ సాధ్య వ్యపిత్యర్థః ॥౬౭॥ తపఇతి॥ తపఃఫలత్వేన ఇం ప్రోపా నారూ పస్యత పసఃఫలత్వేన పంక్తిరాధ లభ్యా తత్యర్థః ఇయం మత్సం [illegible] హరేః ఇంద్రస్య ఇమం జనం మాం తపస్యేవ ప్రవర్తితుం ప్రోపాసనా యామే న యు క్తైః [illegible] స్వదా స్యతోప స్పష్టాదితి వక్త వ్యా దాన్యా పదం సనుదు హా జేత ఫలం ప్రా [illegible] తపసేత్యర్థః సత్యం తదేవ ప్రాప్యమితి తు [illegible] భవతీతి హి యస్మాదుప యు [illegible] సాధన గోచరప్రవృత్తా వదనే ఉపేయస్య సాధ్యస్య మాధుర్యం మాధుర్యమే [illegible] స్థైర్య సజ్జి [illegible] సనప్రవృత్తి [illegible] ప్రవృత్తిరితి భావః ॥౬౮॥ [illegible] తమింద్రమేవ పతిం [illegible] సేవ్యత॥ ఇంద్రస్యా [illegible] భూమౌ [illegible] విశేషణం [illegible] తస్య [illegible] మేవ [illegible] దేవతానాం [illegible] దేహా సంశయ [illegible] విశేషలేశో [illegible] భావః ॥౬౯॥ [illegible] అత్రాపమితి [illegible] సతీవ్రతస్య [illegible] తత్ప్రసాదాత్ [illegible] భావః [illegible] తస్య [illegible]

తేషు నైషా నైంద్రీ నయనా మామనుతాపికాభూత్ । నిర్వ్యాతు కామం భవ సంభ-
వానాం ధిక్ రం సుఖానా ముపధీన్ దేశ । ౯౦ ॥
వషేణ మయుద్భ్యార శవ మార్గ్య ధున్య స్రవంతి గాహాః స్థ్యలిమాశ్రమేషు । తత్రా-
స్మిన్ తత్కర్వరివస్యయాహం తే మోక్షార్థి కిమ్నోత ధర్మ్యలిప్సుః ॥ ౯౧ ॥ స్వర్గే సతాం
శర్మ పరం న ధర్మా భవంతి భూమా విహితాశ్చ తేచ ! ఇష్టాపి తుష్టిస్సుక-
రాసు రాజాం కథం విహాయ త్రయమేకమీహే ॥ ౯౨ ॥ సాధో రపి స్వః ఖసు గామి
తా ధోగమీనతు స్వర్గమితః ప్రయాతే । ఇత్యాయతిం చింతయతో హృది ద్వే

స్త్రై [illegible] ప్రాణ ప్రాసాదిభిః ప్రాణాం [illegible] రోయన రూపిణేల్లర మోరక్షే ధాన్యలరూ-
పాయుపత స్త్రై [illegible] ప్రాదిభిర దానేరు [illegible] స్త్రా [illegible] చ్ఛేతికారః అతపాక్షాదింద్ర
భ [illegible] తస్సి [illegible] ॥ ౯౦ ॥ తస్మిన్నిత్యాది ॥ తస్మిన్ నతేష్వాదా హృద
యే [illegible] నవ్యతే [illegible] సాధ్వి [illegible] ప్రవృత్తే [illegible] ఏవం
ద్రీనయా [illegible] మోక్షు [illegible] ఇదమేవ సాధ్విగిరి [illegible]
మోపే [illegible] ఇత్యర్థః ॥ ౯౧ ॥ ము [illegible] ధీర [illegible]
ధ్వాం సంభవనభధానాం సుఖానాం [illegible] సుఖ [illegible] ఇదమామను తాపి
క [illegible] సాధు [illegible] కారిణీ నాభూత్ అకేనా [illegible] ధావ [illegible]
రయాదిభ [illegible] ॥
౯౦ ॥ [illegible] ॥ వషేణ
ఓవ్యత్యాది ॥ [illegible] వర్ష్యాదిషు [illegible] గాహా
[illegible] వషే [illegible] స్రవంతి [illegible]
[illegible] ॥ ౯ ॥ పరివస్యాదుత
[illegible] తే మోక్షార్థి
[illegible] ॥ ౯౧ ॥ సమస్వ
గే [illegible] స్వర్గ ఇతి ॥ స్వర్గే సతాం [illegible]
[illegible] ఇహా [illegible] చ తేచ
ధ [illegible] భవంతి [illegible] ఇష్టా [illegible] రసీసుకరాసు సం
[illegible] సుఖమీహే [illegible]
[illegible] ఇత్యర్థః ॥ ౯౨ ॥ ఇతో౽పి
[illegible] లోక ఏవ శ్రేయానిత్యాహ । సాధోరితి ॥ కిం చ సాధోస్సుకృతి నోపి స్వః
స్వర్గా దధోగామిత్వాగ్నిమిష్య [illegible] సహా [illegible] తో [illegible] ద్భ్యలోకాత్స [illegible]

ద్వయోరుదర్కః కిము తర్కణేన ॥ ౧౦౦ ॥ ప్రతిక్షణమేనాయుషి కర్మకృష్టే ప
రాన్నమిష్టత్యుపతిష్ఠతే యః । బుభుక్షతే నాక మపథ్యకల్పం ధీర స్తమాపా
తసుఖోన్ముఖం కః ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతీంద్రదూత్యాం । పతివాచముదే- ప్రత్యూహ్య
సైవాభిదధే వయస్యాః । కించిద్వివక్షోల్లసదోష్ఠలక్ష్మి జితాపసద్రద్దళపంక
జాస్యాః ॥ ౧౦౨ ॥ అనాదిధావిస్వపరసపరాయా హేతుప్రజస్స్రోతసి వే
శ్వదేవా! అయత్ర్తధీరేషజనస్తధార్యా! కిమీదృశః పర్యనుయోజ్యకార్యః ॥ ౧౦౩ ॥
నీస్వ్యంసి [illegible] త్యా పరవత్యశేషే కస్సంవిదానోప్య మయోగయోగ్యః । అచేత

యాత్వ్యయస్వర్గం కామిగమివ్యతి । శ్లో ॥ తేతం భుక్త్వా స్వర్గలోక విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతీతిగీతా వాక్యాత్ . భవిష్యత్యగమ్యాదయ ఇతిగాయిశబ్దస్య భావ దర్థతా అకేనోతివిపత్తి ప్రతిషేధాత్కర్మణో ద్వితీయా - ఇత్యత్తరాగోతి ముత్తరకాలం ॥ ని ॥ ఉత్తరః కాలఆయతిరిత్యమరః స్వాదవింతయాతో వివేకినః ద్వయోస్స్వర్గాపవర్గ యోః ఉదర్క ఉత్తరఫలం ॥ ఉదర్కః ఫలముత్తరమిత్యమరః క్వేతర్కరే కిము తర్కణే నేత్యర్థః - యేతాతర్కరారిలాతకల పాప్రియాత్ అపరాత్వేతురికారా తత్ర తత్రోద్భావపుఢకర్త ద్వేతర్కరేతత్కల్పాంత్యర్థః అతయేవనిరస్వనాలంకార భేదః ॥ ని ॥ తర్కరాభ దవిశ్ఛతాఫలాతర్కరాంతయోరితివిశ్వః ॥ ౧౦౦ ॥ ప్రతీతి ॥ కించ యోనాకః కర్మకృష్టే కర్మజనితే ఆయుషి ప్రతిక్షణం సత్యేవ, రాస్కుమప్యామే పతిష్ఠతే సంగచ్ఛతిత్తరినసతినోపతిష్ఠతే ఉపాద్దేవ పూజేత్యారి నాసంగతికరణేకవ్ ఆపాతేపా రంభేసుఖోన్ముఖం సుఖప్రవణం - నతుపరిణామఇత్యర్థః - అతయేవ అపథ్యకల్పం అప థ్యసదృశంతం నాకం స్వర్గం ధీరోధీమాన్ కోబుభుక్షతే భోక్తుమిచ్ఛతి . అపథ్యస్య భోజనవదాసన్నమగణాధికారం నాకభోగం కోనామరోచత ఇత్యర్థః ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతీతి ॥ సైవేత్యథ ఇతీత్థమింద్రదూత్యాం విషయే ప్రతివాచం ప్రత్యుత్తరం అధేః ప్రత్యూహ్యమధ్యే మధ్యేనిరుధ్య అసమాప్యైవేత్యర్థః - ఉపసర్గాద్ధ్రస్వ ఊహతేరితిహ్రస్వః కించిద్వివ క్షయా ఉక్తుం చికీర్షయా ఉల్లసంతీ. స్ఫురంతీ ఓష్ఠస్య లక్ష్మీః శోభయాజితమ పసద్రద్దళంకపత్త్రం యస్యతత్ అపనిపూర్వాత్ర్పాతే శ్చతుర్భ్రిత్యయః తస్య తత్ర కజ్ఞ నతదివ ఆస్యం యాసాంతాః వయస్యాస్సఖీః అభిదధే ఉవాచ - దధాతేః కర్తరిలిట్ ॥ ౧౦౨ ॥ అనాదీతి హేఆర్యాయః - పిదజనః అనాదిధారా ధారాభిన్నాః ప్రవహంత్యః స్వ పరంపరా యాస్స్వదేహపరంపరా యా ఇత్యర్థః తత్సంబంధిన్యాః హేతుప్రసూః హేతు భూతకర్మప్రవర్తివరాయః స్రోతసి ప్రవాహే వా ॥ శ్లో ॥ బుద్ధిః కర్మానుసారిణీతి వచనాత్ [illegible] ఆముత్రస్థిః - నహ్యస్వతీనబుద్ధిరిత్యర్థః అస్వత సేశ్వరమతదేవాత్ర దృశ్యరోక్తః తత్రాస్మాత్ ఈదృశః పరతంత్రః ఏవజనః పర్యనుయో జ్యోపాలభ్యకిం కార్యః కారయితుం శక్యః కారయతేరచోయత్ అతః స్వయమకిజ్ఞనపర

సాసా చనవాచమహేః ద్వక్త్రాతువక్త్రి క్రమకమణ్ధుంక్తే ॥ ౧౦౪ ॥ క్ర
మేళకం నిందతికోమలేచ్ఛుః క్రమేళకః కంటకలంపటస్తమ్ ప్రీతాలయోరిష్టభు
జోస్సమాయాం మధ్యస్థతాస్తై కతరోపహాసః ॥ ౧౦౫ ॥ గుణాహారంతోపి
హారైర్నరంమే నరోచమానం పరిహారయంతి । నలోకమాలోక యథాపవ
గాక్ త్రివర్గామర్వాంచ ముముక్షమానం ॥ ౧౦౬ ॥ అకీటమాకైట భవైరితు
ల్య స్సాస్వభీష్టలాభా త్కృతకృత్యభావః । భిన్నస్పృహాణాం ప్రతిబాధ్యమ

తంత్రః యోవజనః పర్యను యుక్తోస్మాభిశ్చ తేనోత్తరః కార్య యతుంశక్యః కారణాతేర
చోయత్ అతః స్వయమపిక్రైవ పరతంత్రాయైవ పర్యను యోజ్యేతిభావః ॥ ౧౦౩ ॥ నను
క్రైవ పారతంత్ర్యేపి మామూఢః పర్యను యోజ్యః విద్వాన్ స్త్రపర్యను యోజ్యఏవేత్యాశంక్యా
హ ॥ నిత్యమితి । అశేషజనేనిత్యం సర్వదానియత్యాదైవేన పరవతిపరతంత్రేసతి - సం
వితాసో విద్యావతి - సమోగవృద్ధ్యిత్యాదినా విరోధాత్మకపదం - కః అనుయోగయో
యోగ్యః ఉపాలంభార్హః - విదుషాపిక్రియతే రలం ఘ్యత్వాదితిభావః, తస్మాన
యుతిరేవ పర్యను యుజ్యతాం తత్రాపి - అచేతనా సానియుతిక్యరా చంపర్యను యో
గం నార్హతి - అదీతనోపాలంభ స్యారణ్య రుదితకల్ప త్వాదితి భావః తథా
ప్యుపాలంభకోప మాహ వక్త్రా అచేతనోపాలంభాతు వక్త్రి స్య శమః శాంతి రేవక్రి
యతే ఏతి కమే వాగ్వ్యపారఫలం తన్నిక్ష్రేప - వాగ్వ్యగ్లాపనాదన్యత్ఫలంనసందిదత స్త్రీత్వర్థః
॥ ౧౦౪ ॥ నను కేతేచ్చి విహాయాన్యస్యై లాకిమగత్యుపహాన్యతా ప్యత్రత్రాహ ॥ క్రమేళకమి
తి కోమలమిచ్ఛుః కోమలేచ్ఛుః వృత్యాహారిగత్యాదిః . నలోకేత్యాదినాదప్రతిషేధా
సమాసః పానకదర్ధి నామానమానః . క్రమేళక ముష్ట్ర నిందతి ॥ ఉష్ట్రే క్రమేళకమ
యమహాంగాన్యత్వమాః - కంటకేషుంపటోలోలుపః క్రమేళకః ॥ ౧ ॥ లోలుపంలోలు
భంలోలంటలంపటు లాలసంచసుకిత హాలాయుధః తంకోమలేచ్ఛు నిందతియిష్టభుజో స్త
యోర్వయోః ప్రీతో తుష్టాసమాయాం తత్రియోః తరస్యోప హాసోమధ్య స్థతామాధ్య
స్థ్య । నయుక్యమితిదిష్టం తుష్టికరంచతస్య తత్రిప్రివృత్తా సర్వస్యా ప్యాత్మద్విష్టాంతే
న సంతోష ద్వేష్యుపహాసంతః స్వయమేవోపహాస్యా భవంతీతిభావః ॥ ౧౦౫ ॥ నను కా
చకిసుహాధికేహారాళథమరు దరతఅహా గుణాఇతిసత్య హారంతోపిమనోహారంతోపిహారే
గుణాః మేమహ్యంరుచ్య ఛాంనాంపీక్రియమాణాఇతిచతుర్థీ, రోచమానం మనోహారం
తంనరంపరిహారయంతిమానయంతి - కుతః, అపవగాన్మోక్షా ద్వర్వాంచము
ముక్షిత్రివర్గం ధర్మార్థకామానమనుచమానమనుత్యజంతంలోకంనాలోకయథనప
శ్యతితాకాః - నగుణమపేక్ష తేరాగవృత్తిరితిభావః ఘృష్టా తాలంకారః ॥ ౧౦౬ ॥ నమను

థ౯ం ద్విష్టత్వమిష్టత్వ మపవ్యవస్థం ॥ ౧౦౭ ॥ అగ్రాహ్యజాగ్రన్నిభృతాపదం
ధుంబంధుర్యాతి స్మాత్ర్యపిబంధుహా౯ః । జోషజనః కార్యవిదస్తు వస్తు పృచ్ఛా
నిజేచ్ఛాపదవీం సుదస్తు ॥ ౧౦౮ ॥ ఇత్థం ప్రతీపోక్తిమతీం సఖీనాం విలుప్యపాం
డిత్యబలేన బాలా । అలీకసిద్ధస్య కృతిమంత్రిసూక్తిం దూతం బభాషే ద్యుతలో
లమౌళిమ్ ॥ ౧౦౯ ॥ పరేతభర్తుర్మహిషస్సైవ మూర్తిం నభస్వతైనా నిలసఖ్య
భాజః । త్రిస్రోతసైవాం ఋషభస్తదాశు స్థిరాస్థమాయాత కవం నిరాస్థమ్ ॥
౧౧౦ ॥ భూమౌ తథాసేనం యదిమాంత్వమాత్థ తదాపదావా లభసే మహూ

హేంద్రం ప్రాప్య కృతకృత్యా భవకేనల ప్రార్థనయా దుఃఖయసే అత ఆహ ॥ అకీటకేతి ॥
అకీటకీటా దారభ్య ఆకైటభజిత్ తత్పర్యంతం ఉభయతాత్రివ్యాప్తి విధావవ్యయీభావః
స్వాభీష్ట లాభాత్ కృతకృత్యభావః కృతార్థతాత్వాభిమానస్తాన్యేషాం సాధారణః , మమాప
భీష్టలాభాత్ కృతకృత్యతా నేంద్రలాభాదిత్యర్థః తర్హి ఇంద్రమేవ వృణ్వతాం తత్రాహ
హా - ధీస్వస్య ప్రహాణాభిన్నరుచితం జనానామర్థమర్థం ప్రత్యర్థం . ద్విష్టత్వమిష్టత్వం
చద్వయమపగతా వ్యవస్థా ఘటత్వపటత్వాదివత్ప్రతినియమో యస్య తదపవ్యవస్థమవ్య
స్థితం . అనిత్యాపేక్షికత్వ ఇత్యర్థం ప్రీపిమయా నేన్ద్ర ఏకో దోష ఇత్యర్థః ॥ ౧౦౭ ॥
అగ్రాహ్యేతి అగ్రం దానస్య చేతి సమానాధికరణసమాసః , అత ఏవ అగ్రహ స్మాగ్ర
గ్రహాదయో గుణశబ్దాః నో భేదాభావాదితి వామనః తస్మిన్నగ్రాహ్యే విపులోమా గేహ జా
గ్రత్స్వగత్ అసన్న ఇతి యావత్ సదా సాన్నిధ్యాన్నియతా అపజీవాం ధుః కృపః స
పుంస్యోంధుః ప్రహితః కూపయిత్యమరః తం ప్రతిబంధు మహోపానివారితు పక్షోబంధు
సాన స్యాదితి సజ్జతో బంధుజనః కార్యవిత్ ఇత్యర్థః , పశ్చిన్న పర్యంతం దోష మస్తు తూష్ణీ
మాస్తాం కథమాంతి వార యేత్యర్థః కుతస్తర్హి తే కార్యం తజ్జనం తదాహ ముదః స్వే
యనః పదవీమతిజేత్రై ప్రవస్యప్యా కృష్ణస్యాస్తైర మేపరిహిత గానస్యం కస్య స్త్రీత్వర్థః
వస్తు సత్యమయమేవ పరమార్థ ఇత్యర్థః పృచ్ఛత్యాద్యక మతాః త్వాద పరిధాపేక మతాతి
ఋహాలో త్యాత్ ॥ ౧౦౮ ॥ ఇత్థమితి బాలా స్వైమైత్థం సఖీనాం ప్రతిపోక్తిమతీం ప్రతికూ
లోక్తియుక్తామిత్థం పాండిత్యబలేన ప్రాగల్భ్యేనాలంబేన విలుప్య నిషిద్ధ్య ద్రుతాః స్వస్య మం
త్రిణః తస్య సచివస్య బృహస్పతేస్సూక్తయో వాచో యస్య తాదృశం జనందాదీనాస్య స్య
దిష్టేత్రేపాటేకః అస్పృతేన అపాంబృహస్పతేరపి ప్రాగల్భ్యాత్ పత్యేన లోలమౌళిం
ప్రతిరోష శిరః కంపయంతమిత్యర్థః దూతం బభాషే ॥ ౧౦౯ ॥ పరేతేతి మహస్సైవ ఆకర్ణ్య
తేనతేమః ఆగమన సాధనేనేత్యర్థః ఏవ వాయుగంగయోరపి ద్రష్టవ్యం పరేతభర్తు
ర్యమస్య దూతి నభస్వతా వాయునైవ అనిలసఖ్యభాజో న్నేరపి త్రిస్రోతసా గంగ
యైవ తంయు పతేర్వరుణస్య దూతస్థిరాస్థ కృతానిశ్చయః తదాపా ఇతి కుత్ర మాయా

నః। సతీవ్రతైస్త్రీ వ్రమిమంతుమంతు మంతః పరంవ్రజినిమాజితాస్మి॥ ౧౧౧॥ ఇత్థంపునర్వాగవకాశనాశాన్మహేంద్రమూత్యామవయాతవత్యాం। వివేశలోలంహృదయంనలస్య జీవః పునః క్షీబమివప్రబోధః॥ ౧౧౨॥ శ్రవణపుటయుగేనస్వేనసాధూపనీతం దిగధికృతయాత్రాదీ దశాత్సన్నిధానాత్! అలభతమధుబాలారాగవాగుత్థమిత్థం నిషధజనపదేంద్రపాతుమానందసాంద్రః॥ ౧౧౩॥ శ్రీహర్షం కవిరాజరాజిమకుటాలంకారహీరస్సుతం శ్రీహీరస్సుషువేజితేంద్రియచయం మామల్లదేవీచ

తవతీస్వరింత దాగమనతృణయోవనిరాస్తంపర్యహోషణం అస్యతివక్తి ఖ్యాతిభోగ్యజత్యస్య తేలజేస్తాజాద్రేః, యమాది దూతోక్త్య దూరాదేవ నిరస్తాః యింద్ర గౌరవాత్తవ యాయేతావంతం కాలంసమభాషిత్యర్థః అతమనో వాయుగంగాసాంక్రిమాద్యమాది విధేయాత్వేన తప్రియార్థం కాభిరేవాతి కేగవతీ భరతఅనితా ఇత్యుక్త్వే ప్రష్టార్థః॥ ౧౧౦॥ ధూయయుతి॥ హిశక్రదూతిత్వాంధూయః పునరేవమర్థమింద్రంవ్రజిష్యేత్యము మర్థం మామాస్థబ్రూహేయదిబ్రువతి పంచానామిత్యాదినా సీఃస్త్రాదేశేబ్రువతహిత అహస్థయితిహకారస్యథకారాదేశః. తిదామఘోనః పదావంఘిప్రి॥ని॥పదంఘ్రిశ్చరణోస్త్రియామిత్యమరః- అలభసేహినస్నృశసివా, వజ్రశియిం జేవివదేఅ తరంతరంగేపరం శ్రిష్టంగుణత్వేన గృహ్యమాణమిత్యర్థః- యిమంతివంమస్సహాంమంతుం నిర్జోల్లంఘనాపరాధం॥ ని॥ అగోపరాధోమంతుశ్చేత్యమర। సతీవ్రతైః పతివ్రతానియమైః మాజితాస్మిమార్జితాస్మియిమ్యజేరితిటిమిత్వ పతివ్రతాధర్మజ్ఞ స్సర్గక్షోభగవాన్ మఘువామన్మదపరాధాత్త్రాస్యతీత్యర్థః॥ ౧౧౧॥ యిత్థమితి॥ యిత్థమిత్త్రప్రకారేణ పునర్వాగవకాశనాశాద్వాయో వదనావకాశనివృత్తేః యింద్రదూత్యామవయాతవత్యాంగతాయాం నలస్యజీవోంతరాత్మా లోలందలాచలం హృదయంబీజమంత్రం॥ ని॥ మత్తేక్షాం దోత్కటక్షీబాయిత్యమరః క్షీబ్రమదయితిధాతోః కతరిక్తః అనుపసర్గాత్ఫుల్లక్షీబకృశోల్లాఘాయితినిపాతనాత్సాధుః- ప్రబోధోవివేకయివ పునర్విశేపునజాత యివావిరభూత్, తదావికశ్యాసదుష్కృత్యా సచేత్యర్థః॥ ౧౧౨॥

శ్రవణేతినిషధానాం జనపదానాం యింద్రోప్రవలోదిగధిపానామింద్రాదీనాం కృపయాతిరోభ్యాసకృత్యనుగ్రహరూపయా అత్రాత్ప్రప్తాదీ దశసన్నిధానా

యం। షష్ఠః ఖండన ఖండతోఽపి సహజాత్క్షోదక్షమే
తన్మహాకావ్యే చారుణి నైషధీయచరితే సర్గో
మద్భాస్వరః॥

దప్రకాశ సాన్నిధ్యాత్స్వేన స్వకీయేన శ్రవణపుటయోగేన సాధూపనీతమ
పీతమిద్ధ ముక్తరీత్యా బాలాయా స్తైమిత్యః రాగవాగ్భ్యః అనురాగివచ
నేభ్యః ఉత్తాయస్యతత్తదర్ధం మధుమాద్రం, రసావృత మిత్యర్థః-
ఆనందసాంద్ర స్సుకమయస్సన్ పాతుమభూత తత్పానం లబ్ధవాని
త్యర్థః, కశధృషి త్యాదినాతు మున్న ిత్యయః ॥ ౧౧౩ ॥
శ్రీహర్షమితి ॥ శ్రీహర్షమిత్యాదిసుగతం - సహజాత్సో
దరాత్ సమాన కర్తృకాదిత్యర్థః- ఖండనఖండతః
ఖండన ఖండాఖ్యాద్గ్రంథాత్- యద్వాఖండనఖండనా
మ గ్రంథఃతదేవఖండః యిక్షువికారః॥ స్యాత్ఖం
డస్సకలేచేత్సు వికార మత్స్యదోషయో రితివి
శ్వః, తతస్తస్మా దపిక్షోదక్షమేసంభు
షణసహిషష్ఠస్సర్గః అగమత్
సమాప్త యిత్యర్థః,

—(*)—

ఇతిపదవాక్య ప్రమాణ పారావార పారీణ శ్రీమహోపాధ్యాయ
కోలచల్లమల్లి నాథసూరివిరచితే నైషధవ్యాఖ్యానే,
జీవాతుసమాఖ్యానే- షష్ఠస్సర్గః-